Rutes per la VALÈNCIA ANARQUISTA

Edició a càrrec de Francisco Collado Cerveró

Textos de Vicent Bellver Loizaga, Carme Bernat Mateu,
Francisco Collado Cerveró i Maria Menouni Villarroya

Anarquia! Oh, portadora de llum!
Expulsa la nit! Aniquila els cucs!
André Breton

espai de lliure aprenentatge
el punt

Edició
Francisco Collado Cerveró

Textos
Vicent Bellver Loizaga
Carme Bernat Mateu
Francisco Collado Cerveró
Maria Menouni Villarroya
i amb el testimoniatge de Javier Mediavilla.

Fotografies
Anaïs Florin, Kuro, Chema López, Conxa Mestre, Damián (Fons Biblioteca Valenciana), Eva Máñez, Francisco Collado Cerveró, Francisco Roglà, Fundació Salvador Seguí, Javier Mediavilla, Joaquín Sanchis Finezas (Fons Biblioteca Valenciana), José Lino Vaamonde, José María Azkárraga, Lázaro Bayarri (Fons Biblioteca Valenciana), Paco Dhàlia, Piro Subrat, Suso Dimonis, Vidal Corella, Vicente Barberà Masip, Víctor Sánchez.
Altres fonts: Llibreria Sahiri, Ràdio Klara, Noticia Confederal, Valencia Semanal, Archivo Intermedio Militar Centro, Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu.
Altres imatges desconeixem l'autoria, són anònimes o volen ser-ho.

Il·lustració
Gema López, aka Kuroneko

Disseny de rutes
Francisco Collado

Portada
Felipe Armand Villalba

Foto contraportada
Manifestació homenatge a Durruti. Foto: Finezas

Maquetació
Israel Fuster

Imprimeix
La Imprenta CG

Edita
El Punt, Espai de Lliure Aprenentatge
c/Garcilaso, 11, baix, dreta - El Carme (València)
elpunt.valencia@gmail.com

ISBN 9788409290116

ABREVIATURES

BAAM Biblioteca Anarquista Al Margen
CDA Centre de Documentació Antagonista
CECA Centro de Estudios i Comunicaciones Alternativas
CEEP Comité Executiu d'Espectacles Públics
CEP Comité Executiu Popular
CLUEA Consell Llevantí Unificat d'Exportació Agrícola
CGT Confederació General del Treball
CNT Confederació Nacional del Treball
COPEL Coordinadora de Presos en Lluita
CSA Centre Social Autogestionat
CSOA Centre Social Okupat Autogestionat
DDLL Dones Lliures/ Mujeres Libres
DI Defensa Interior
FAI Federació Anarquista Ibèrica
FIJL Federació Ibèrica de Joventuts Llibertàries
FTRE Federació de Treballadors de la Regió Espanyola
FUE Federació Universitària Escolar
GAPEL Grupo de Suport a Presos en Lluita
GAR Grups Anarquistes Revolucionaris
GARI Grups d'Acció Revolucionària Internacionalista
GEL Grup Ecologista Llibertari
GGAA Grups Autònoms
GLE Grup Laborista Esperantista
JAS Joventuts d'Acció Sindicalista
JASR Joventuts d'Acció Sindicalista Revolucionària
JJLL Joventuts Llibertàries
KAA Kol·lectiu Autònom Antimilitarista
KJM Kol·lectiu de Joves de Mislata
MIL Moviment Ibèric d'Alliberament
MLE Moviment Llibertari Espanyol
MOC Moviment d'Objecció de Consciència
PARRÚS Partido Anacoreta Revolucionario Reconstituido Universalmente Salido
PCE Partit Comunista d'Espanya
PSPV Partit Socialista del País Valencià
PSS Prestació Social Substitutòria
RIVA -pla- Rehabilitació Integral de València
SIA Solidaritat Ibèrica Antifeixista
SVN Societat Vegetariana Naturista
UEAP Unió d'Escriptors i Artistes Proletaris
UGT Unió General de Treballadors

ICONES

ADMINISTRACIÓ
ALLIBERAMENT ANIMAL
ANARQUISME
ANARCOSINDICALISME
ANTIFEIXISME
ATENEU LLIBERTARI
BOMBARDEIG
COMUNICACIÓ
CULTURA
ECOLOGISME
ECONOMIA
EDUCACIÓ
ENFRONTAMENT
FEMINISME
MANIFESTACIÓ
OKUPACIÓ
RÀDIO LLIURE
REPRESSIÓ
SANITAT
SOLIDARITAT

AGRAÏMENTS

Volem retre homenatge a totes les milicianes, propagandistes, revolucionàries, historiadores, militants i investigadores que han fet possible que la memòria llibertària, la història desconeguda de les anarquistes a la nostra ciutat, puga fer-se visible, gràcies a la seua lluita, resistència i treball, amb publicacions com aquesta.

Agraïm a totes les companyes i companys que han fet possible la Mostra del Llibre Anarquista de València des dels seus inicis, allà pel 1998 al Centre Social Anarquista Xaloc, fins l'actualitat.

Personalment, vull mencionar també amb molta estima a Núria, Miquel i Xavi, a les companyes del sempre nòmada Centre de Documentació Antagonista (CDA) i de l'Espai de Lliure Aprenentatge El Punt que conserven part d'eixa memòria llibertària. No hauria pogut fer açò sense l'ajut de Vicent Bellver, Felipe Armand i amb la sempre bona disposició i millor treball d'Isra Fuster.

També volem agrair la cessió de material gràfic per part de José Manuel Sanchis en permetre'ns publicar les fotografies del seu avi Finezas, a la resta de fotògrafes i a la il·lustradora.

I, pel seu ajut en la cerca d'informació, a José María Azkárraga, Salvador Fernández Cava, Pascual Llopis, Javier Mediavilla, Javier Sanz, José Crust, Rubén Ameba, David Animal, Jorge Alcañiz, Gus, Fernando Alcatraz, Paco Madrid, Churro, Conxa Mestre, Luistru, Anaïs Florín, Oso Óscar, Carlos W., M. el Sevillano, Nando, José Vicente Martí Boscà, la gent de La Gamberra, Rafael Maestre, Lola, Víctor Vito, Viruta, Suso, Fernando Moc, Jorge Ramón, Chowy, Maribel, Aurelio, Paco Oria, Antonio Pérez, Font, José Asensio, Carmen Vidal i M. A. Ferris.

Dedicat amb un record especial per a Santi Rastrell.
I a Teresa Sánchez, que es salvà de les bombes llançades sobre els Poblats Marítims sent una adolescent, i ens ho contà perquè no oblidarem.

ÍNDEX

NOTA INICIAL

El dia 1 d'abril de l'any 2017 es va organitzar una Ruta per la València Llibertària dins dels actes de la XVII Mostra del Llibre Anarquista de València. En eixa activitat van participar més de 80 persones en un recorregut que començà al Parterre i finalitzà al refugi antiaeri del carrer de Dalt, recorrent els punts més interessants de la presència anarquista al centre de València al llarg de la seua història passada i contemporània.

La ruta i les presentacions dels personatges i fets històrics en cadascuna de les diferents parades va ser possible gràcies a les explicacions oferides per Carme Bernat i Maria Menouni (Graduades en Història i membres d'Arada, Eina de memòria i feminisme), Vicent Bellver (Doctor en Història Contemporània i especialista en l'anarquisme valencià dels 70) i Paco Collado (Bibliotecari i membre de la Mostra del Llibre Anarquista). Al llarg de la ruta vam contar també amb la participació espontània de més persones que havien viscut alguns moments de la més recent història de l'anarquisme a València i que afavoriren l'intercanvi enriquidor de preguntes i qüestions diverses.

De l'interés sorgit en aquella data i de la necessitat de contar moltes més coses que se'ns van quedar fora de ruta ha resultat aquest modest llibre que tens a les mans. Hem ampliat a dotze les rutes possibles, intentant abastar la major part de la ciutat -incloent també la localitat de Mislata- i hem fet constar alguns punts d'especial significació dels seus voltants com La Vallesa o El Terrer de Paterna. Encara així, falten moltíssimes històries interessants que passen per altres innumerables indrets de la ciutat i les seues rodalies.

Hem adaptat i ampliat els textos que vam preparar el 2017 i hem comptat amb altres aportacions gravades al llarg d'eixa primera ruta com les de Javier Mediavilla (membre de Ràdio Llibertària i de CNT) i d'altres persones de qui desconeixem els seus noms. L'elaboració final dels textos corre a càrrec de Vicent

Bellver i Paco Collado, qui ha dissenyat també els recorreguts i la selecció d'imatges. El disseny de la maqueta és d'Israel Fuster, la portada de Felipe Armand i l'edició l'ha produït El Punt, Espai de Lliure Aprenentatge (centre de documentació i biblioteca sobre moviments socials).

Encapçalem cada recorregut amb una famosa cançó llibertària que dóna nom a la ruta, assumida per l'anarquisme com a pròpia o adaptada al que representa l'anarquisme:

Ruta 1: Arroja la bomba/ Ciutat Vella 1
Ruta 2: No somos nada/ Ciutat Vella 2
Ruta 3: Hijos del pueblo/ Ciutat Vella 3
Ruta 4: Jota Libertaria/ Ciutat Vella 4
Ruta 5: Mujeres Libres/ Extramurs
Ruta 6: Romance a Durruti, Ascaso y García Oliver / Eixample
Ruta 7: Sacco y Vanzetti / L'Oest 1
Ruta 8: Amarrado a la cadena / L'Oest 2
Ruta 9: Internacional Anarquista / La Saïdia
Ruta 10: Viva la FAI!/ Camins al Grao
Ruta 11: A las barricadas / Poblats Marítims
Ruta 12: Les anarchistes/ Anell d'Horta

A continuació hi ha una breu explicació de la ruta amb la seua durada estimada i el llistat de les parades, cadascuna amb unes anotacions bàsiques, adreça i unes icones representatives. L'adreça entre corxets és el nom que va tindre durant la II República -excepte La Discòrdia a qui el nom alternatiu se li donà els anys 90 o la de l'Ajuntament com a plaça del 15M el 2011-. La primera ruta presenta un major volum d'informació sobre les diferents organitzacions relacionades amb ella que, en molts casos, pot fer-se extensiva a parades semblants de la resta de rutes.

Les rutes són orientatives, segueixen un ordre de proximitat entre una parada i la següent, però poden començar-se pel final, fer-se a l'inrevés o barrejar-se amb rutes properes. Per proximitat, temps, espai o desig algunes parades i rutes poden adaptar-se i

entrecreuar-se segons la deriva de cadascuna, fent de la passejada anàrquica font de lleure i lliure coneixement. Dissortadament, de la majoria dels fets no queda cap presència física o ha canviat tant el lloc, el carrer o l'edifici que costa de creure allò que contem, aleshores haureu de tirar mà de la imaginació i de la bibliografia.

Per a concloure, només afegir que açò ni és ni pretén ser una obra exhaustiva sobre la presència de l'anarquisme a la ciutat de València i demanem disculpes de bestreta per les errades comeses o els oblits involuntaris. Es tracta d'una primera aproximació per a reconèixer la ciutat des d'un punt de vista diferent, com mai no ens l'han mostrada. També vol ser un conjunt de pistes a resseguir segons l'interés i la curiositat de cadascuna.

De fet, se'ns queden fora de ruta moltes referències a la fèrtil collita de publicacions anarquistes (les històriques *Nosotros, Fragua Social, Ética, El Combate Sindicalista, Umbral, Tierra y Libertad, Juventud Libre, Humanidad Libre, Nueva Aurora, Orto, Solidaridad Obrera, Mujeres Libres, Estudios, Nervio,* o des dels 70 fins ara com *Barricada, Bandera Negra, Al Margen, La Veu Rebel, Agenda Llibertària, Contra Infos, La Mestissa,...*), de fanzines (*DFK, Masakre, Sembrando cebollas, Info Punta, Güerta zine, Autòpsia Social,...*), de webs i projectes contrainformatius, de grups de música (*Interterror, Nocivo, Disyouth Attitude, Alloraralaiglesia, Skaparàpid, Zanussi, Grupo de Riesgo, Ruïna,...*), de fàbriques, impremtes (Clisset,...) i centres de treball amb presència anarcosindicalista, de cooperatives, de defensores de la terra, de distribuïdores alternatives (*Soroll, Cruda Realidad, Logofobia,...*), de grups d'afinitat o d'agrupacions de diferents organitzacions (*Ariel, Libertad, Nosotros, Sembrando Ideas*, o els més recents *Aürt* o *València Llibertària* per exemple) i també la gran quantitat d'actes de propaganda pel fet, d'accions directes com sabotatges, salts o expropiacions que, uns amb més encert que d'altres, s'han succeït al llarg d'aquests anys.

Tampoc citem centenars de vivendes okupades per gent amb afinitat llibertària ni tots els CSOA oberts al llarg dels darrers

trenta anys, alguns per estar lluny de l'itinerari, altres per no haver sigut significatius degut a la seua curta durada o filosofia.

És, doncs, un itinerari incomplet on es desvetllen i s'intueixen les múltiples interrelacions de l'anarquisme amb l'antifeixisme, l'ecologia, l'antimilitarisme, el feminisme o la lluita internacionalista entre moltes altres. A ben segur, falten alguns llocs importants, curiosos o interessants i per tant està obert a crítiques, correccions i ampliacions.

Esperem que gaudiu patejant la ciutat amb altres ulls.

Construint resistències, salut i anarquia!

Gran cartell de Durruti. Foto: Finezas

Anarquista és, per definició, aquell que no vol estar oprimit i no vol ser opressor; aquell que vol el màxim benestar, la màxima llibertat, el màxim desenvolupament possible per a tots els éssers humans.

Errico Malatesta

INTRODUCCIÓ

Pensem que una manera de transmetre la presència de les anarquistes a la ciutat de València és a través dels llocs per on van transitar o pels quals ho fan encara hui en dia. Volem recuperar aquests espais de la memòria llibertària, memòria i història col·lectiva de cultura i lluita que el relat hegemònic vol esborrar i negar. Ho farem passant per espais de sociabilitat quotidiana que, en els cas de les anarquistes, són principalment ateneus i sindicats.

Però, també a través d'altres espais de les seues organitzacions o de les seues convocatòries i accions, d'indrets on han patit repressió o d'altres on han gaudit de la vida, del barri i del carrer.

Per a poder utilitzar una guia com aquesta cal que ens endinsem en uns paràmetres històrics i geogràfics llunyans a la configuració que tenim de la ciutat actual, tant políticament com físicament. Han transcorregut 150 anys en els quals moltes de les idees, ateneus, publicacions, propaganda, revoltes, col·lectivitzacions i accions de les anarquistes han deixat empremta a la ciutat. Però també segle i mig de repressió policial, il·legalitzacions, pistolerisme patronal, persecucions, escissions internes, errades, personalismes i derrotes.

Des que en octubre de 1868 el revolucionari napolità Giuseppe Fanelli arribà a Espanya, en un viatge planejat per Bakunin per a difondre l'ideal anarquista i ajudar a la creació de la I Internacional, la història d'una València vinculada al món anarquista ha viscut milers d'esdeveniments. A eixa València republicana, anticlerical i anarquista, Fanelli s'hi estigué des del 16 fins el 23 de novembre de 1868 on, amb Elías Reclus, germà major del conegut geògraf anarquista, contactà amb el polític federalista José María Orense.

Un mes abans prop de 300 barricades s'havien alçat per tota la ciutat en una revolta de caire republicà.

D'esq. a dreta: Fdo Garrido, Elias Reclus, J.M.Orense (assegut), Arístides Rey i Giuseppe Fanelli. València, 1868.

Històricament, ha hagut una important activitat anarquista a la ciutat, sovint desconeguda per les seues habitants i visitants. Potser les més significatives tenen a veure amb la constitució de desenes de societats obreres durant el període revolucionari del 1868-1874, a les acaballes del segle XIX, quan bona part de l'obrerisme s'apropà a l'anarquisme. Quan també, amb l'expansió del moviment, l'Estat crea una policia política per a combatre'l. O com, entre 1890 i 1920 la propaganda pel fet dels grup d'acció es traduí en una onada de sonats atemptats anarquistes a tot arreu, inclosa la "perla del Túria". O per la formació d'un món obrer, amb tota una xarxa d'escoles racionalistes, laiques i esperantistes, que les anarquistes, entre altres, animaren amb gran vitalitat. 1910 enceta una dècada de continues vagues i insurreccions i és l'any en el qual es funda a Barcelona l'anarcosindicalista Confederació Nacional del Treball (CNT) que protagonitzaria en 1917 una destacada vaga general revolucionària, la seua arma més

poderosa. De fet, la central anarquista seria prohibida en els anys següents per la dictadura de Primo de Rivera. Tot i la repressió, en aquells anys es formaren també innumerables grups d'afinitat, es desplegaren nombroses capçaleres de revistes i diaris i, fins i tot, es fundà per aquestes terres la Federació Anarquista Ibèrica (FAI) el 1927.

Durant la dècada dels 30 són diversos els esdeveniments que donaran una espenta a la presència anarquista. L'ascens de la CNT - amb unes 53.000 persones afiliades al País Valencià- després de molts anys il·legalitzada, l'aparició al seu si del trentisme (majoritari ací), un corrent moderat que apostava, front la insistència d'altres sectors en la imminència de la revolució social, per prioritzar la lluita sindical, de la que isqué la Federació Sindicalista Llibertària i, més tard, el Partit Sindicalista; o el prolífic brollar d'ateneus llibertaris són alguns dels fets més importants. A la ciutat de València, de fet, es creà una densa xarxa d'ateneus que protagonitzà una fructífera tasca educativa, socialitzadora i cultural, durament reprimida amb el triomf de la dreta en 1933. També són aquests anys de gran conflictivitat social el moment de brots insurreccionalistes durant el cicle 1931-1934 i de la reconstitució, tot i la repressió exercida, de la Federació Local de grups de València, l'any 1935. Però, molt especialment, el trienni 36-39 és el temps de la gran descàrrega d'energia creativa i solidària que dones, treballadores i joves mostraren durant els anys de la contesa civil contra el feixisme, en pro de la revolució social, les col·lectivitzacions o la lluita en les milícies, truncada per la derrota i la fugida a l'exili l'any 1939.

Altre fet destacat durant eixe període, i d'especial importància per a l'explicació de rutes urbanes com aquestes, és el tapís de memòria que significa el remarcable canvi del nomenclàtor de carrers, places i avingudes més acords amb les ideologies que controlaven la ciutat: Així, per exemple, el carrer de les Monges passà a ser de Federica Montseny; la Gran Via Marqués del Túria, Gran Via Durruti; el carrer dels Àngels, dels Iconoclastes; el carrer Cavallers, de la Metal·lúrgia; el carrer Baró de Petrés, de la CNT; el carrer Doctor Sumsi, de la FAI; la plaça Tetuán, plaça Roja; el carrer Comte Salvatierra, de

Salvador Seguí; el carrer Trinquet de Cavallers, de Pancho Villa o Don Juan d'Àustria carrer d'Ángel Pestaña, etc.
La dècada dels 40, per la seua banda, arranca amb el patiment de l'exili interior i exterior que s'estendrà durant els quaranta anys de cruel dictadura franquista sustentada sobre el terror i una densa trama d'organismes i organitzacions (Falange, Exèrcit, Guàrdia civil, Secció Femenina, Església catòlica, sindicat vertical, tribunals especials, etc.). Una dictadura contra la qual poc poden fer les organitzacions anarquistes, o de qualsevol altre signe, que són constantment desarticulades - de 1940 a 1954 són 19 els comités nacionals de CNT engarjolats- i les seues militants empresonades, jutjades per Consells de guerra, repressaliades o assassinades. De fet, de 1945 a 1947 coincideix amb l'època de màxima repressió contra els intents del moviment anarquista per reconstituir-se en la clandestinitat. Tanmateix, la guerrilla intentarà combatre al règim des de les muntanyes i des dels barris obrers. A València ciutat hi ha constància d'enfrontaments, alguns amb la mort de guerrillers, pel pont de Serrans o el carrer del Peu de la Creu.

A partir dels 50, antics i nous anarquistes intenten fer ressorgir, sense gaire èxit, el moviment obrer i comencen a organitzar-se vagues a diferents sectors arreu del país. La guerrilla llibertària (activa a Catalunya fins la mort de Ramón Vila Caracremada l'any 1963) i noves organitzacions, com Defensa Interior (DI), intentaran acabar amb el dictador sense aconseguir-ho. El 1963 es posa en marxa el Tribunal d'Ordre Públic amb la missió de reprimir la dissidència política. També als seixanta el món estudiantil començà a mobilitzar-se als carrers i a les aules i, entre aquest, sorgeixen alguns grups que reclamen el llegat i les idees anarquistes. No debades, allò llibertari i antiautoritari trobà una renovada presència amb el Maig del 68. Front unes organitzacions marxistes, vistes per algunes com centralistes i jeràrquiques, aparegueren noves organitzacions autoanomenades de caire anarquista i nous grups d'afinitat.

La mort del dictador i la suposada finalització del règim - el Borbó jurà els principis del Moviment als dos dies de morir Franco-

coincideix amb una doble crisi política i econòmica que conviu, però, amb el revifament contracultural dels 70 i una efervescència del món llibertari. Aquesta es traduí, tant a València com a altres zones de l'Estat, en la reconstrucció de les organitzacions històriques de l'anarquisme espanyol (FAI, JJLL, Dones Lliures o CNT), l'obertura de nous ateneus llibertaris, l'edició de desenes de publicacions i l'acció directa de grups autònoms i anarquistes (atracaments, sabotatges, manifestacions, vagues,...). També, però, amb desenes de militants llibertaris tancats a les presons. A València, en l'àmbit estudiantil, es formaren eixos anys els grups Barricada i Bandera Negra, amb posicions situacionistes, autònomes i llibertàries, que engegaren campanyes de propaganda i accions de protesta contra les detencions dels militants del MIL i el consell de guerra que acabaria amb l'assassinat de Puig Antich amb el garrot vil. A més, personalitats i col·lectius provinents del moviment anaven a participar i dinamitzar alguns dels "nous" moviments socials que emergien a la ciutat, com fou el cas de l'ecologisme per part del Grup Ecologista Llibertari (GEL). També són aquests anys quan pren força i visibilitat -tot i el posterior oblit- la lluita de les preses socials o "comunes" a les presons, que s'organitzen i creen la COPEL la tardor de 1976 per a reivindicar la seua situació després de les amnisties als presos polítics. Reberen l'ajuda de col·lectius anarquistes i autònoms que formen comités de suport, sent el creat a València un dels més actius de l'Estat.

Manifestació de la CNT per la plaça de l'Ajuntament. Foto: J. Mediavilla

Tanmateix, tot aquest reviscolament -a mitjans de 1977 la Regional valenciana de CNT comptava amb unes 15.000 afiliades i a tot l'Estat unes 130.000- caigué en una posterior assimilació i anul·lació per part del sistema democràtic i de relacions laborals (pactes de la Moncloa) que anava perfilant-se. Però no només. S'obrí també una guerra bruta per part de l'Estat, amb infiltracions (com el GAR o Grups Anarquistes Revolucionaris creat per la policia) o la criminalització a càrrec dels portaveus polítics i mediàtics de la postdictadura (per exemple amb el cas Scala al gener de 1978). Sense deixar de banda que l'anarcosindicalisme, una vegada més, tornava a caure víctima de les escissions internes i d'una falta de clarificació estratègica. De fet, a les darreries de 1979, durant el Vè Congrés a la madrilenya Casa de Campo, el primer celebrat a la península de nou després de la guerra, una part de les delegacions valencianes, entre altres de Catalunya, Madrid i altres regionals, trenquen amb l'organització. Aquestes celebren l'any següent ací, a la Societat El Micalet de València, el congrés fundador de l'anomenada CNT "renovada" o CNT-Congrés de València que acabaria sent amb el temps la Confederació General del Treball (CGT). L'anarcosindicalisme, ja dividit, tornaria a veure's de nou escindit, concretament el sector CNT-AIT, que s'havia mantigut ferm en el llegat històric de l'organització, entre les partidàries de participar o no en les eleccions sindicals. El sector partidari s'unificaria amb la CNT-Congrés de València, que passaria a ser ara la CNT "a seques". CNT i CNT-AIT mamprengueren aleshores una batalla legal per les sigles i el patrimoni, una batalla que es resoldria a finals de la dècada amb el veredicte a favor de la CNT-AIT i el canvi de nom de l'altra central anarcosindicalista per la ja esmentada CGT.

Durant les dècades dels 80-90, que arranquen amb l'intent de colp d'estat el 23 de febrer de 1981, les noves generacions s'han d'enfrontar a la precarietat laboral, les lleis repressives i els estralls de l'heroïna. Els joves llibertaris, aleshores, deixen de banda les

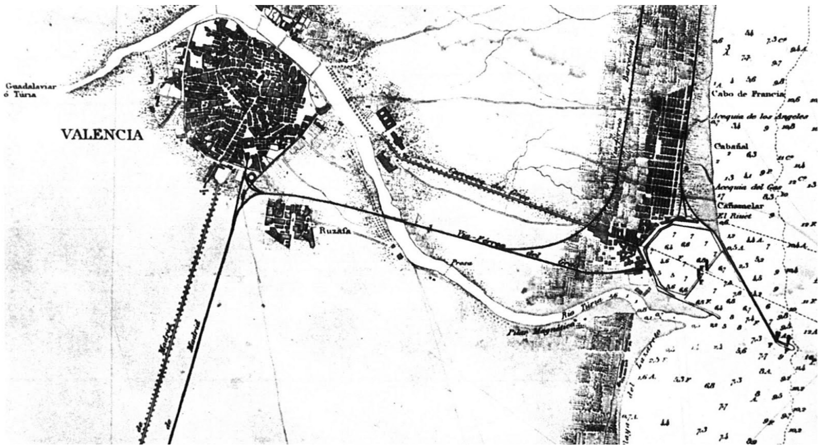
organitzacions clàssiques de l'anarquisme, immerses en la batalla de sigles i troben, en canvi, noves formes de lluita, socialització i acció a través de les okupacions, ràdios lliures (a València Ràdio Klara, Puça, Llibertària, Califat o Iris), fanzines, grups de música, els moviments d'insubmissió, anti OTAN i contra la guerra, l'ecologisme o el feminisme.

Així arribem fins els anys actuals: La major presència presència sindical recau en la CGT en detriment de la CNT, amb una enèsima escissió, mentre la històrica FAI pràcticament no existeix. I, d'altra banda, una gran amalgama d'idees i pràctiques antiautoritàries i autogestionàries (cooperatives, fires del llibre anarquista, okupacions, publicacions, webs, arxius, centres de documentació i biblioteques, col·lectius artístics, grups de música, etc.) es barregen en una societat de canvis ràpids on roman imperturbable i en ascens el control social, la mentida dels mèdia i la repressió.

Urbanísticament, ens aquests darrers 150 anys, veiem com una xicoteta ciutat mediterrània, envoltada d'horta, va desenvolupant-se entorn dos focus principals: el centre històric i la zona costera junt al port. Poc a poc, amb la desamortització dels béns eclesiàstics i l'enderrocament de la muralla (que s'inicia a partir del 1865), la ciutat s'anirà engrandint començant a menjar-se les zones d'horta colindants i antics pobles independents.

El primer quart del segle XX es duen a terme diverses reformes com les de la plaça de l'ajuntament o la construcció del Mercat Central. També s'engega el projecte dels eixamples amb la creació d'artèries viàries com a eixos concèntrics al voltant del nucli que envoltaven les antigues muralles. Es construeixen grans avingudes inserides en una trama ortogonal, racionalista, amb edificis de fins vuit altures, de carrers llargs, paral·lels i amples entorn les noves grans vies habitades per una burgesia amb ínfules de grandesa.

Aquesta disposició rectilínia front la trama tradicional dels vells carrers impediria les revoltes populars als nous eixamples. I, d'altra banda, també anà creixent la zona del port, el Grao i El Cabanyal, poblats d'obrers i mariners amb una fesomia humil i carents de serveis.

Mapa de València de l'any 1877

Als anys 40 havien començat ja els enderrocs per tal d'engrandir la plaça de la Reina i per a crear l'avinguda de l'Oest, dues transformacions que trencarien, una vegada més, la trama original d'aquests indrets de Ciutat Vella. En eixa transició a la gran ciutat, amb un augment progressiu de la densitat de població, van omplint-se els terrenys d'horta de vials i d'edificis, ampliant-se els eixamples al sud i l'oest, creant-se nous barris en els camins que resseguint el Túria enfilen cap a la mar i fagocitant pedanies i alqueries del medi rural circumdant principalment des de la dècada dels anys 50 fins l'actualitat. L'afany depredador acabà per devorar primer l'horta de les pedanies del sud com Castellar o Forn d'Alcedo i creà una nova barrera urbana amb el Pla Sud. Cap als anys 90 les hortes de La Punta, El Pouet o Campanar són arrasades i s'activa el projecte de destrucció del Cabanyal mentre la ciutat estava en mans de la dreta rància del

Partit Popular. A hores d'ara, l'ajuntament anomenat del canvi ha permès l'ampliació de la V-21, no fa front comú contra el PAI que acabarà amb la minsa horta de Benimaclet al nord de la ciutat i renuncia a revertir la il·legal ZAL de La Punta. A més, amb les tímides reformes i manca de política pensant en la ciutadania, s'està afavorint un procés de gentrificació i turistificació que fa que el veïnat siga expulsat de barris com Russafa o Ciutat Vella.

Paral·lelament a aquesta ampliació urbanística, amb l'annexió de municipis pròxims i el procés d'industrialització, es va donar un significatiu increment demogràfic des de finals del XIX, passant de 213.000 habitants l'any 1900 (amb més del 60% agricultors, jornalers i obrers) fins els vora 800.000 de l'actualitat, amb un increment constant que presenta tres repunts significatius: finals del 40 (despoblament rural), durant les dècades dels 60 (baby boom i industrialització) i del 2000 (immigració).

La darrera espenta urbanitzadora, amb un volum de població consolidat en les xifres abans esmentades, ha envoltat la ciutat d'anells viaris de gran capacitat i ha augmentat el volum edificatori a costa de devorar les darreres parcel·les agrícoles existents. Malgrat l'augment de vivendes construïdes a preus desorbitats en un mercat immobiliari enfocat a l'especulació i el turisme, més de 60.000 romanen buides mentre l'accés a la vivenda continua sent un luxe per a la majoria de la població.

Aquest desenvolupament global demogràfic i urbà, junt amb les circumstàncies econòmiques, socials i polítiques, ens explica els diferents graus d'activitat llibertària segons quina època i quin barri estiguem parlant. Així, la presència de la petjada anarquista a la ciutat té un pes considerable i continuat en el temps tant a Ciutat Vella com als Poblats Marítims durant tot el període, els dos focus urbanitzats més antics i permanents com hem assenyalat adés. En altres barris de la ciutat el rastre llibertari anirà paral·lel

a la seua evolució urbanística, demogràfica i social i serà en les darreres dècades quan la seua activitat tinga una manifestació concreta amb accions, obertura de locals o altres tipus de fets.

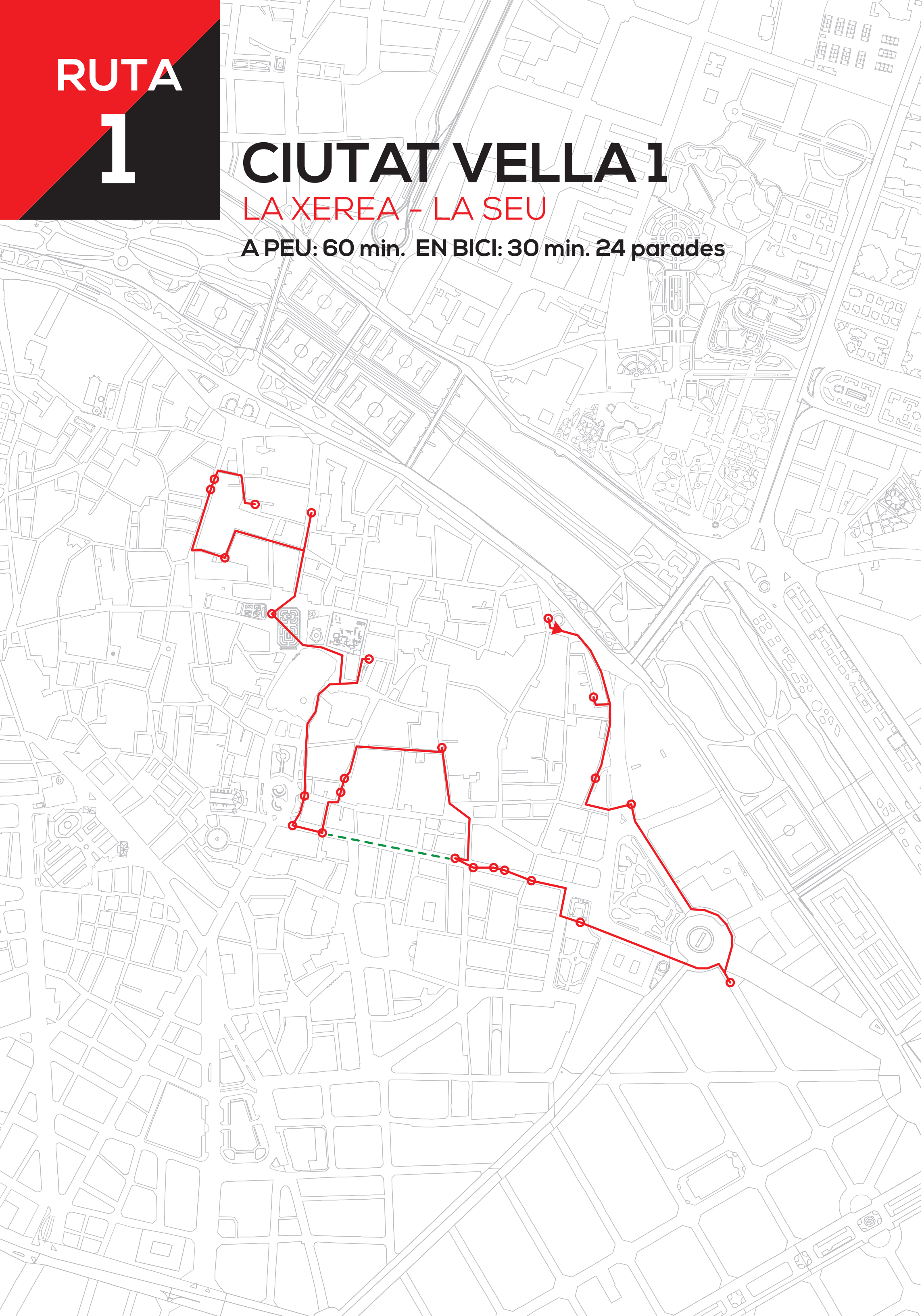
Tramvia amb homenatge a Ascaso a la Plaça Castelar. Foto: Finezas

RUTA 1

CIUTAT VELLA 1

LA XEREA - LA SEU

A PEU: 60 min. EN BICI: 30 min. 24 parades

Arroja la bomba

Arroja la bomba que escupe metralla.
Coloca petardo, empuña la Star.
Propaga tu idea revolucionaria
hasta que consigas amplia libertad.

¡Acudid los anarquistas
empuñando la pistola hasta morir,
con petróleo y dinamita,
toda clase de gobierno a combatir y destruir!

Es hora que caiga tanta dictadura
vergüenza de España por su proceder.
No más militares, beatas ni curas.
Abajo la Iglesia que caiga el Poder.

¡Acudid los anarquistas
empuñando la pistola hasta morir,
con petróleo y dinamita,
toda clase de gobierno a combatir y destruir!

Lletra i música: Atribuïda a un anarquista aragonés de cognom Aznar, composada als calabossos de Barcelona el 1932 en resposta a les tortures que va patir.

Aquesta primera proposta de ruta transcorre per dos dels barris més populars de Ciutat Vella, La Seu i La Xerea, que han sigut testimonis als seus carrers d'una important presència llibertària.

El recorregut està molt marcat per esdeveniments ocorreguts en el període 1931-1939, els anys de la II República, del colp militar feixista, de la Guerra Civil i de l'intent de Revolució Social. Durant eixos anys la bandera rojinegra va onejar a infinitat d'edificis i va encapçalar multitud de manifestacions. L'organització sindical anarquista, la CNT, comptava amb més de 800.000 afiliades a tot l'Estat i unes 100.000 al País Valencià. La República significà inicialment una esperança per a molts treballadors i treballadores, inclosos anarquistes que aprofitaren el context per enfortir les seues organitzacions i obrir molts ateneus. Però, la difícil situació econòmica i política iniciaria un període insurreccional seguit d'una forta repressió que enfebleria de nou els llibertaris principalment durant el el bienni conservador.

El 1936 arranca amb la victòria del Front Popular/Front d'Esquerres, però el colp militar de juliol engegaria la guerra i també, simultàniament, aquell curt estiu de l'anarquia que donaria peu a la Revolució Social. La ciutat hi era a la reraguarda, però la població va patir el bombardeig massiu indiscriminat. La vessant anarquista propicià milícies populars i col·lectivitzacions, nou creixement d'ateneus i de les Joventuts Llibertàries o l'aparició de l'organització Dones Lliures, que s'estén principalment el 1937.
Altre fet especialment destacable és el trasllat de la capital de la República a la ciutat. L'arribada d'una gran estructura administrativa i ministerial i el fet que quatre d'eixos ministeris foren ocupats per cenetistes entre novembre del 36 i maig del 37: Federica Montseny (Sanitat), Juan García Oliver (Justícia), Joan Peiró (Indústria) i Juan López Sánchez (Comerç). Formava part de l'estratègia governamental d'anul·lar o integrar, com en aquest cas, a la CNT. També, amb la capitalitat, la ciutat va viure un ambient que barrejava la problemàtica bèl·lica (refugiats, bombardejos, milícies, mítings) amb un revifament cultural (congrés internacional, tertúlies, espectacles, publicacions, art).

El carrer de la Pau es va obrir en diferents etapes, convertint-se en una important artèria social de la ciutat amb un veïnat majoritàriament vinculat a la burgesia adinerada. Com altres indrets de la ciutat, va ser escenari de l'efervescència d'eixos anys amb molts palaus i edificis que van ser abandonats pels seus propietaris o incautats per les noves autoritats convertint-se en seus d'organitzacions polítiques i sindicals. A banda de les llibertàries, que explicarem en la ruta, hi eren per exemple l'Organització de Dones Antifeixistes (nº38), Cultura Popular (nº23) o l'Escola Antifeixista Lina Odena (nº5).

En aquesta ruta passarem també per diversos refugis antiaeris per conèixer de quina manera els bombardejos trencaven la quotidianitat de les persones. Al voltant de 450 van ser els bombardejos que franquistes i els seus aliats llançaren contra la població i les infraestructures de la ciutat, des de l'aire i des del mar, de dia i de nit. Començaren el 12 de gener de 1937 i fins el final de la guerra es saldaren amb entre 500 i 700 persones mortes, segons diferents fonts, prop de 3.000 ferides i més de 900 edificis destruïts. El mes d'abril començà a funcionar la Junta de Defensa Passiva que dotà la ciutat de vora 50 refugis antiaèris públics, habilità més d'un centenar de soterranis a immobles públics, privats, fàbriques o escoles i posà en marxa alarmes i sirenes a diversos edificis. Hi havia de tipologia adintelada o voltada i tots es retolaven amb una tipografia Art Decó fàcilment reconeixible per la ciutadania.

A partir de 1931, amb l'adveniment de la República, el moviment llibertari creà multitud d'ateneus i centres culturals per tota la ciutat (Ciutat Vella, Poblats Marítims, Orriols, Creu Coberta, Patraix, etc.). Molts d'ells van ser clausurats el 1933 amb el bienni negre i la intensificació de la repressió i persecució envers els anarquistes. S'organitzaven xerrades, cursos d'alfabetització i de múltiples matèries. En aquesta ruta trobarem un d'ells a la plaça Cisneros.

1. Govern Civil. Plaça del Temple, 1.

El 14 d'abril de 1931 el Front Popular/Front d'Esquerres guanya les eleccions municipals, el rei Alfons XIII fuig i es proclama la República. A l'edifici neoclàssic del Palau del Temple, seu del Govern Civil, s'aplegaren milers de persones per a celebrar-ho. Les figures més representatives de la CNT en eixe moment, com Ángel Pestaña, Joan Peiró o Sebastià Clara, es pronunciaren pel reforçament de l'organització aprofitant l'aperturisme del nou govern en detriment de la lluita revolucionària. Front eixa situació, el corrent anarquista al voltant de la FAI carregava contra la direcció del sindicat, contra el govern burgés i apel·lava a la revolució social.

Dos anys més tard, la repressió contra la vaga revolucionària de gener de 1933 ordenà el tancament de 9 ateneus anarquistes de la ciutat mentre a les cel·les de Govern civil es torturava els detinguts. En el període 36-39 la Secretaria general del CEP tenia la seua seu al palau i l'església del Temple va ser incautada i utilitzada com a dipòsit d'armes.

Durant la dècada dels 90, al pas de diverses manifestacions (antimilitaristes, okupes, antifeixistes), es van succeir davant les seues portes accions de protesta i enfrontaments amb els guàrdies civils que custodiaven l'edifici i els policies nacionals que controlaven els manifestants.

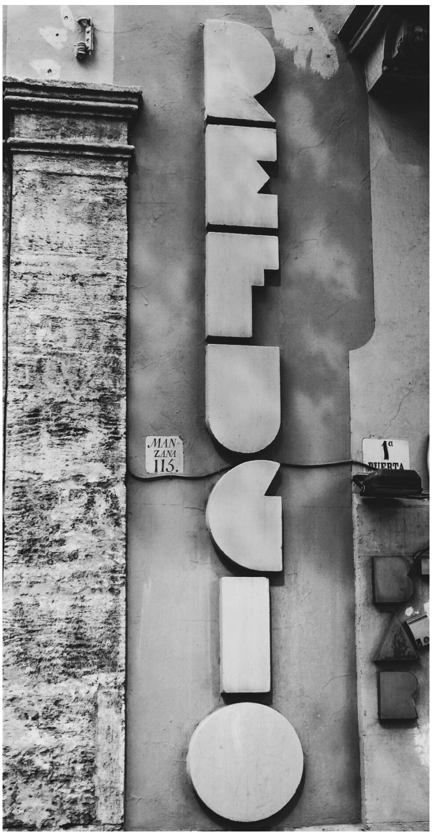
Govern Civil. Foto: F. Collado

Proclamació de la IIª República a Govern civil

2. Refugi antiaeri. Carrer Espasa, 22.

Aquest refugi, catalogat com Bé de Rellevància Local, roman en molt mal estat de conservació. Tenia capacitat per a 380 persones. És de tipus adintelat, amb una gran llosa de formigó armat sostinguda per robustes columnes quadrangulars. Compta amb un sistema de ventilació, banc corregut i dues portes d'accés. A la façana de la plaça Tetuan nº 8 encara es conserva el rètol identificatiu, però el que hi havia a l'edifici de la plaça del Temple nº 5 el van destruir fa pocs anys en convertir la finca en un hotel.

Rètol indicant el refugi del Carrer Espasa. Foto: F. Collado

3. Comité Provincial PCE. Plaça Tetuán, 3 [Plaça Roja].

El Palau de Cervelló, edifici neoclàssic del segle XVIII, va ser seu del PCE durant la Guerra Civil a la llavors anomenada plaça Roja. El 29 d'octubre de 1936 la Guàrdia Popular Antifeixista (La Guapa), el cos policial de la Delegació de Milícies controlada pel PCE, efectuà una redada en el barri xinès i identificà al milicià anarquista de la Columna de Ferro Tiburcio Ariza camí de sa casa i, malgrat que estava desarmat, el mataren en negar-se a ser emmanillat.

L'endemà, el 30 d'octubre, el funeral d'aquest milicià, organitzat pel sindicat CNT i acompanyat per varies centúries de la Columna de Ferro, la Torres Benedito i la CNT 13, acabà en un tiroteig entre comunistes i anarquistes. Els comunistes obriren foc des de la seua seu i des de Capitania per tal de colpejar els anarquistes i minvar la seua influència revolucionària, deixant uns 30 morts i més de 80 ferits, la majoria de la central anarcosindicalista.

La CNT aturà la venjança convencent les centúries per a que tornaren a les trinxeres del front de Terol. L'episodi, encara que no gaire conegut, seria, en certa mesura, "l'antecedent" dels Fets de Maig de l'any següent, quan també s'enfrontaren a trets comunistes i anarquistes a Barcelona. Només dos dies després el cap i casal es convertia en capital de la República incloent el nomenament de quatre ministres cenetistes el 4 de novembre. Darrere el palau, al carrer Poeta Liern nº 4, hi era el sindicat d'Arts Gràfiques de CNT i al nº 6 el Grupo de Estudios Científicos, vinculat a la revista *Estudios*, creat el 1933.

Palau de Cervelló. Foto: F. Collado

4. Residència de la Presidència de la República / Capitania General. Plaça Tetuán, 22 [Pça Roja].

El Convent de Sant Domènec és un edifici gòtic convertit en caserna militar.

Entre l'1 de novembre del 1936 i octubre del 1937 València esdevé capital de la República. El ritme de la ciutat es transformà amb l'arribada de ministeris i organismes de l'administració i centenars de polítics, buròcrates i funcionaris, reconvertint-se o incautant-se immobles per a acollir seus i oficines.

El 23 de febrer de 1981 per aquesta plaça circularen els tancs que recolzaren l'intent de colp d'estat.

També les portes de Capitania van ser testimoni els anys 90 de diverses manifestacions antimilitaristes contra el servei militar obligatori i la prestació social substitutòria (PSS). Col·lectius anarquistes de la ciutat i d'arreu l'Estat impulsaren les campanyes per la insubmissió total, enfrontant-se molts dels objectors a multes i penes de presó.

Federica Montseny i Joan García Oliver front Capitania.

5. Comité Regional i Subcomité Nacional CNT.
Carrer gravador Esteve, 4.

Funcionà a aquest domicili durant el temps de capitalitat republicana de la ciutat. Organitzava conferències, mítings i editava diverses publicacions, entre elles, un butlletí en francés adreçat a les tropes de les Brigades Internacionals. Fou també temporalment seu del diari *Fragua Social*. Al nº 19 estava la Tipografia Quiles, on es va imprimir bona part de la producció d'Editorial Estudios. De camí haurem passat junt al carrer del Justícia, durant molts anys seu dels jutjats per on han passat multitud d'activistes llibertaris, okupes, ecologistes i antimilitaristes.

Comité Regional i Subcomité Nacional CNT. Foto: Finezas

6. Partit Sindicalista.
Plaça Alfons el Magnànim [Plaça Ausiàs March, 7].

Abans d'arribar al Parterre trobem un testimoni de la repressió, el Palau de Justícia, edifici neoclàssic de l'antiga duana. El seus arxius judicials van ser cremats per un assaltat de la Columna de Ferro el 24 de setembre de 1936. Després va ser seu de molts

consells de guerra del franquisme. Al nº 7 hi era la seu del Partit Sindicalista creat per Ángel Pestaña i altres militants de CNT l'any 1934. Al nº 9 el Sindicat d'Aigua, Gas i Electricitat de CNT.

Molt a prop, aquest partit tingué altra seu al c/Pintor Sorolla, 31. Al nº 17 estava el sindicat de la Construcció de CNT i al 39 el d'Ensenyament.

El 28 de juny de 1975 grups autònoms llançaren còctels molotov contra l'edifici que a aquest jardí tenia l'Institut Nacional de Previsió, en protesta per les detencions de membres dels GARI i el MIL. Aquesta plaça ha estat testimoni del pas o l'inici de desenes de manifestacions de tot tipus (antirepressives, vagues generals, antimilitaristes, nacionalistes, sindicals, etc.). Recordem només dos d'elles de l'any 1988: Contra el terrorisme d'estat el desè aniversari de l'assassinat de l'anarquista Agustín Rueda, torturat fins la mort a la Direcció General de Seguretat de Madrid, o l'apedrejament d'El Corte Inglés en la vaga general del 14 de desembre Contra el pla d'ocupació juvenil del PSOE.

Palau de Justícia, antiga Duana

7. Federació Ibèrica de Joventuts Llibertàries (FIJL).
Carrer la Pau, 40.

La FIJL va ser una organització juvenil anarquista creada el 1932. El 1936 arribà a tindre 120.000 membres (8.000 al País Valencià). Es van estendre per tot el país convertint-se en una nova branca del moviment llibertari, junt a CNT, FAI i Dones Lliures.

Les Joventuts Llibertàries tingueren un destacat paper en l'obertura d'ateneus llibertaris i després en l'extensió de la revolució social, les col·lectivitzacions i les columnes milicianes. Eren molt crítics amb les concessions de CNT amb el govern republicà. A aquest local tenien un potent servei de publicacions. Al mes de febrer de 1937 es va celebrar a València el II Congrés de la FIJL.

Amb la dictadura franquista fou una de les organitzacions que optà per enfrontar-se a ella de manera armada. Hi ha referència d'accions de guerrilla urbana i atracaments a la ciutat pel 1939-1940 tant de JJLL com del grup Los Galileos. Eixe any una delació causà 32 detinguts, amb 10 condemnes a mort, 7 serien commutades però Ángel Tarín Haro, Enrique Goig Lostado i Enrique Escobar Vaello seran executats, acusats d'atemptar contra la seguretat de l'estat, alta traïció i espionatge l'any 1941. També als 60, quan una part de la FIJL a l'exili passà a la península per reprendre, dins de Defensa Interior (DI), la lluita antifranquista. A mitjans de dita dècada, es reorganitzà un grup de Joventuts Llibertàries a València, que cau en mans policials en 1968, passant a presó part d'aquest fins els anys posteriors a la mort de dictador. La FIJL, però, tornaria a reaparèixer a l'Estat espanyol durant els 70 i les dècades posteriors participaren en ateneus llibertaris i sindicats i en la lluita per la insubmissió al servei militar.

Els anys 2002-2003 els muntatges policials contra el moviment llibertari també afectaren les Joventuts Llibertàries que han anat funcionant, desapareixent i tornant a aparèixer a València en diferents moments. A hores d'ara hi ha un grup funcionant a la ciutat.

Seu FIJL Carrer la Pau. Foto: Finezas

8. Solidaritat Internacional Antifeixista. FAI. FIJL.
Carrer la Pau, 27.

Fou una organització anarquista creada per la CNT, la FAI i la FIJL el 1937. En qüestió de mesos, la SIA reunirà milers de membres i grups. D'una banda donava suport humanitari al moviment llibertari i servia de mitjà de difusió de l'ideal anarquista. D'altra banda, servia per aconseguir reconeixement i suport internacional, l'abastiment d'armes, equips mèdics, aliments, etc.

Lucía Sánchez Saornil fou secretària de premsa i propaganda de SIA. El 1938 fou nomenada secretària del seu Consell Mundial i en maig secretària nacional. A aquest edifici hi havien altres organitzacions anarquistes com la FAI, la revista *Nosotros*, oficines de FIJL, etc.

Seus FAI, FIJL i revista *Nosotros* al Carrer de la Pau. Foto: Finezas

9. Mujeres Libres - Dones Lliures.
Carrer la Pau, 29.

Dones Lliures va ser una agrupació de dones, anarquista i emancipadora que tingué la seu i un Institut de formació a aquest lloc. A més disposà també d'altre local destinat a cursos i participà en la Casa de la Cultura.

Arribà a tindre 20.000 afiliades i 170 seccions locals. Moltes dones que militaven a CNT, ateneus o a les Joventuts Llibertàries pensaren que era necessària una organització específica per a desenvolupar les seues capacitats i la seua lluita política. En 1934 se creà a Barcelona l'Agrupació Cultural Femenina que junt amb el grup redactor de la revista *Mujeres Libres* de Madrid (on participaven Lucía Sánchez Saornil, Mercedes Comaposada i Amparo Poch), serà l'embrió de la futura organització i de la revista amb el mateix nom, publicada des de maig de 1936.

El setembre de 1937 s'estableixen a València els estatuts de la Federació Nacional de Dones Lliures, amb l'objectiu de capacitar la dona i emancipar-la de la triple esclavitud a la qual està sotmesa: d'ignorància, de dona i de productora. Desenvoluparen activitats de capacitació (alfabetització, formació professional, autoconeixement del cos i suport mutu) i captació per animar les dones a unir-se al moviment llibertari, doncs sense les dones la revolució no podria triomfar. Per a elles el feminisme era un moviment burgés, centrat en guanyar el dret al vot i entrar en el mercat laboral. Elles van unir la lluita contra l'explotació capitalista amb l'opressió patriarcal. Als anys 70 hi hagueren intents de tornar a crear l'organització, formant-se alguns grups també a València. El novembre de 1976 publiquen un manifest on declaren que l'organització torna a l'activitat. Dones Lliures dels 70 reprendria el llegat de l'organització històrica al qual també sumava les preocupacions i reivindicacions del feminisme d'aleshores, conegut com de "segona onada".

Actualment existeix un grup de Dones Lliures a València, amb seu al local de CGT de Soternes.

Seus MMLL i SIA al carrer de la Pau. Foto: Finezas

10. Hotel Palace - Casa de la Cultura. Carrer la Pau, 42.

L'hotel Palace va ser Casa de la Cultura, coneguda popularment com la Casa dels Sabuts, seu del II Congrés d'Escriptors i Intel·lectuals en Defensa de la Cultura del juliol de 1937 i posteriorment una de les seus del Ministeri d'Instrucció Pública. Pels seus salons i habitacions passaren escriptors i artistes com León Felipe, Rafael Alberti, Antonio Machado, Rosa Chacel, María Teresa León, Octavio Paz, Nicolás Guillén, Alejo Carpentier o César Vallejo.

Hotel Palace. Foto: F. Collado

11. Cafè Ideal Room. Carrer la Pau, 19.

Lloc de trobada d'intel·lectuals, periodistes, diplomàtics, artistes, sindicalistes, poetes, milicians, brigadistes, polítics, espies, etc. durant els anys de la Guerra Civil. Per allí passaren intel·lectuals anomenats en les parades anteriors i d'altres com Alberti, Dos Passos, Miguel Hernández, Manuela Ballester, Manuel Sanchis Guarner, Angel Gaos i moltíssims més.

Prop d'allí, al nº 28, hi hagué una seu de CGT els anys 90.

Cafè Ideal Room

12. Aliança d'Intel·lectuals per la Defensa de la Cultura. Carrer Trinquet de Cavallers, 9.

L'Aliança d'Intel·lectuals Antifeixistes per la Defensa de la Cultura fou creada el 30 de juliol de 1936 a Madrid, però, amb el trasllat de la capitalitat a València en novembre, tingué una gran influència ací. Fou fundada per escriptors independents i les dos grans organitzacions d'artistes: la Unió d'Escriptors i Artistes Proletaris (UEAP) i Acció d'Art. Els seus antecedents són el I Congrés

d'Escriptors de Paris de 1935 i la constitució de l'Associació Internacional d'Escriptors en Defensa de la Cultura. L'Aliança, de fet, es va crear com a secció espanyola de dita Associació. En ella, participà gent d'ideologia comunista, anarquista, valencianista, republicana, entre els quals: Josep Renau, Max Aub, Juan Gil Albert, Ramón Gaya, Blasco o el cartellista anarquista Manuel Monleón. Editaren *El Buque Rojo* i posteriorment *Nueva Cultura* i *Hora de España*. La seua activitat, a més de cultural, va incloure la redacció de manifestos, xerrades i crides contra l'ascens del feixisme. Organitzà el II Congrés Internacional d'Escriptors per la Defensa de la Cultura, amb seu central a València, el juliol de 1937. Hi van participar, entre d'altres, Pablo Neruda, Nicolás Guillén, Ernest Hemingway, César Vallejo, Raúl González Tuñón, Octavio Paz, André Malraux o Louis Aragon. Van publicar Milicia Popular i El Mono Azul.

Cartell de Manuel Monleón

Al nº 5 estava el Sindicat de Neteja i Regs de CNT, al nº 12 el de tramviaris i al nº 4 l'oficina de la Columna Ibèria, composta per afiliats a la FAI.

La Tipografia Moderna

13. La Tipografía Moderna. Carrer Avellanes, 9.

Una de tantes impremtes incautades durant la guerra. Aquesta va mantenir el seu propietari com a director i va imprimir obres d'intel·lectuals com Max Aub, la revista *Hora de España*, la Cartilla Antifascista o publicacions de col·lectius llibertaris.

14. Academia de Mujeres Libres. Carrer Avellanes.
Centre d'Estudis Socials. Carrer del Mar.

A aquest carrer estava una de les escoles que comptava DDLL per a lluitar contra l'analfabetisme i donar la possibilitat a les dones d'empoderar-se a través de l'educació. Era una escola privada gestionada per militants llibertàries on s'oferien classes de taquigrafia i mecanografia, cursos tècnics i pràctics. També es feien conferències i xerrades.

Molt a prop, al c/del Mar nº10, hi era el Centre d'Estudis Socials, important centre cultural de militants de tot l'arc de l'esquerra, inclosos anarquistes i estudiants de la FUE, creat el 1931. Al nº 23 hi hagué un local de Joventuts Llibertàries i al nº 50 una seu del sindicat CNT de Construcció.

Amparo Poch y Gascón, metgessa i militant de Dones Lliures.

15. Casa de Cultura de Mujeres Libres.
Carrer Lluís Vives, 7.

Inaugurada el 1937 amb una xerrada d'Amparo Poch, metgessa, anarquista i feminista cofundadora de l'organització Dones Lliures. Poch, a més, fou directora d'Assistència Social al ministeri de Sanitat. Morí a l'exili a França.

A la Casa de la Cultura s'oferien classes d'alfabetització, tallers i cursos de capacitació per a ingressar a l'Institut Obrer.

Casa de Cultura de Mujeres Libres. Foto: F. Collado

16. Distribuïdora Ibèrica de Publicacions. Carrer la Pau, 4.

Fundada a finals del 37 per la CNT, era una llibreria, editora i distribuïdora a nivell estatal d'abundant material llibertari. A eixe edifici també hi era el Sindicat de Gastronomia de CNT.

DIP. Foto: Finezas

17. Ateneu Sindicalista Llibertari. Carrer Campaners 20, 3.

Aquest carrer d'època medieval va ser enderrocat amb motiu de la reforma de la plaça de la Reina. Creat l'any 1932, el moment de major activitat cultural d'aquest ateneu trentista es va situar en els mesos centrals de 1933. En primavera i estiu feien gires a les platges properes a València i habitualment organitzaven conferències sobre temes laborals, sindicalisme o política a càrrec de militants anarquistes. Publicaven *El Combate Sindicalista*.

18. Ministeri de Sanitat i Assistència social.
Plaça de l'Arquebisbat, 3 [pça dels Treballadors].

El Palau del Marqués de Campo o dels Bervedel, construït el segle XVII, va ser una de les localitzacions d'el Ministeri de Sanitat. Va ser el primer dirigit per una dona, la cenetista Federica Montseny. Federica, filla de Joan Montseny (Federico Urales) i Teresa Manyé (Soledad Gustavo) redactà articles sobre l'emancipació femenina a la *Revista Blanca*. No compartia la necessitat d'un moviment no mixte de dones per al seu alliberament com Dones Lliures i va ser molt criticada per la seua posició contra les milícies o el seu paper a l'exili.

La seua actuació al Ministeri va ser limitada pel context bèl·lic, l'enemistat amb els comunistes i el curt període de gestió. Intentà desenvolupar diferents projectes: liberatoris per a què les prostitutes pogueren fer altres treballs, llocs d'acollida per a la infància mentre les mares treballaven, atenció a persones amb discapacitat, menjadors per a embarassades, promoció de l'higienisme i el primer avant-projecte de la llei d'avortament.

Palau de Bervedel. Foto: F. Collado

19. Torre del Micalet. Comité Executiu Popular.

Plaça de la Verge [pça Vinatea, pça Constitució].

Campanar gòtic en forma de prisma octogonal. Durant la Guerra Civil dalt estava situat el Lloc Central d'Observació Antiaèria, amb una potent alarma per a avisar dels atacs aeris a la població i antenes de telecomunicacions. Molt a prop, al jardí actual on abans hi hagué l'antic ajuntament, es va construir un refugi antiaeri. Dalt la seua torre han hagut tancaments d'objectors de consciència, ecologistes o feministes com les dones de La Maranya que desplegaren una gran pancarta amb la frase *Las niñas buenas van al cielo, nosotras lo okupamos*, el 2 de desembre de 1999.

Tramvia bombardejat junt al Micalet.
Foto: Finezas

Refugi plaça de la Verge.

A l'altra banda de la plaça, l'edifici gòtic civil de la Generalitat va ser seu de la presidència del Comité Executiu Popular de València, entitat revolucionària creada el 22 de juliol de 1936 i activa fins el 8 de gener de 1937 que confiscà terres, promogué desenes de col·lectivitats i declarà el dret a l'autodeterminació de la regió valenciana. Tradicionalment, també la plaça ha estat lloc de convocatòria o pas de centenars de concentracions i manifestacions de tot signe o sector: antimilitarisme, abstencionisme, feminisme, memòria històrica, ecologisme, antirrepressió, okupacions, ensenyament, etc.

20. Presidència de la República.
Plaça Sant Llorenç.

El Palau dels Borja o Palau de Benicarló, edifici gòtic civil del segle XV, va acollir la Presidència de la República i contava també amb un refugi. Front les actuals Corts Valencianes s'han aplegat desenes de concentracions com les assenyalades adés.

Més avant, al carrer Mur de Santa Anna, el col·legi del Sagrat Cor de Jesús va ser habilitat momentàniament com a presó preventiva quan entraren les tropes franquistes a la ciutat. A l'església de Sant Llorenç, front el Palau de Benicarló, avui dia encara s'oficien misses feixistes en record del dictador Franco.

Palau dels Borja. Foto: F. Collado

21. Ministeri de Governació. Brigada Político-Social.
Carrer Samaniego, 19.

Al Palau del Baró de Llaurí, ja desaparegut, durant la posguerra hi era la Caporalia Superior de Policía, lloc de repressió i seu de la Brigada Político-Social durant el franquisme. Formada per policies franquistes i falangistes, instruïda per la Gestapo nazi, avesada en tortures (ofegaments, pallisses, corrents elèctriques, tortura

psicològica, insults, amenaces, vexacions, aïllaments) i persecució d'anarquistes i altres dissidents polítics. Molts del seus components van ser premiats econòmicament, condecorats i ascendits pel règim i pels primers governs de la postdictadura.

c/Samaniego ca. 1932

Eixint del carrer Samaniego, a l'entrada del carrer Serrans hi era l'església de Sant Bertomeu que va ser cremada els primers dies de la guerra, de la qual hui només roman en peu la torre. No debades, l'anticlericalisme i el laicisme són dos senyals d'identitat de l'anarquisme.

Darrere d'ella, al carrer Concòrdia nº6 estava la seu de la Federació Universitària Escolar (FUE), fundada en 1930, principal sindicat d'estudiants universitaris de l'època.

22. Joventuts Llibertàries (JJLL).
Carrer Serrans, 23, ppal..

Seu de la secció de JJLL del districte de Museu durant la Guerra Civil. Lloc de realització de debats i lectures comentades de diversos temes, com per exemple l'amor lliure.

Seu JJLL anys 30, c/Serrans, 23. Foto: F. Collado

23. Refugi antiaeri.
Carrer Serrans, 19, Carrer Palomino 2, acc.

Bé de Rellevància Local, Bé de Rellevància Local, construït en 1937, restaurat per l'Ajuntament i visitable des d'abril de 2018. Consta de retolació externa, capacitat per a 400 persones, sistema de ventilació i dos accessos en extrems oposats, un al carrer Serrans i l'altra eixida al carrer Palomino.

Després de la guerra va ser comerç de venda de plàtans, casal faller i patí un llarg període d'abandonament fins la seua rehabilitació.

Refugi c/Serrans. Foto: F. Collado

24. Ateneu de Divulgació Anarquista del Centre.
Plaça Cisneros, 5.

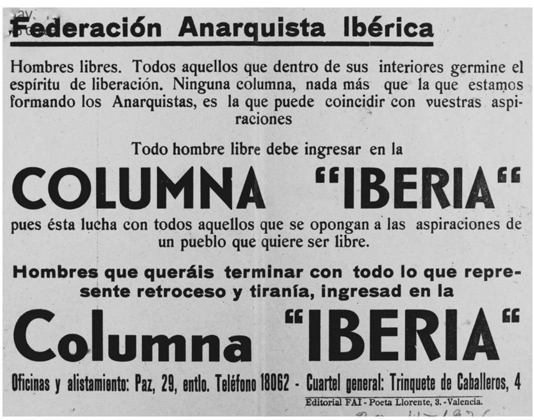
L'Ateneu de Divulgació Anarquista, fundat en 1931 a instàncies de l'activa Agrupació Anarquista Revolucionària de València, va ser especialment actiu els anys 1931-1932 amb l'organització

d'excursions (gires), conferències, venda de llibres i campanyes de difusió cultural i de suport a persones empresonades.

Vinculat a la FAI, al Sindicat d'Alimentació i amb presència de joves de la FIJL i la FAI, va ser tancat l'any 1933. José Pellicer va ser el seu secretari.

Antiga seu de l'Ateneu de Divulgació Anarquista. Foto: F. Collado

Federación Anarquista Ibérica

Hombres libres. Todos aquellos que dentro de sus interiores germine el espíritu de liberación. Ninguna columna, nada más que la que estamos formando los Anarquistas, es la que puede coincidir con vuestras aspiraciones

Todo hombre libre debe ingresar en la

COLUMNA "IBERIA"

pues ésta lucha con todos aquellos que se opongan a las aspiraciones de un pueblo que quiere ser libre.

Hombres que queráis terminar con todo lo que represente retroceso y tiranía, ingresad en la

Columna "IBERIA"

Oficinas y alistamiento: Paz, 29, entlo. Teléfono 18062 - Cuartel general: Trinquete de Caballeros, 4

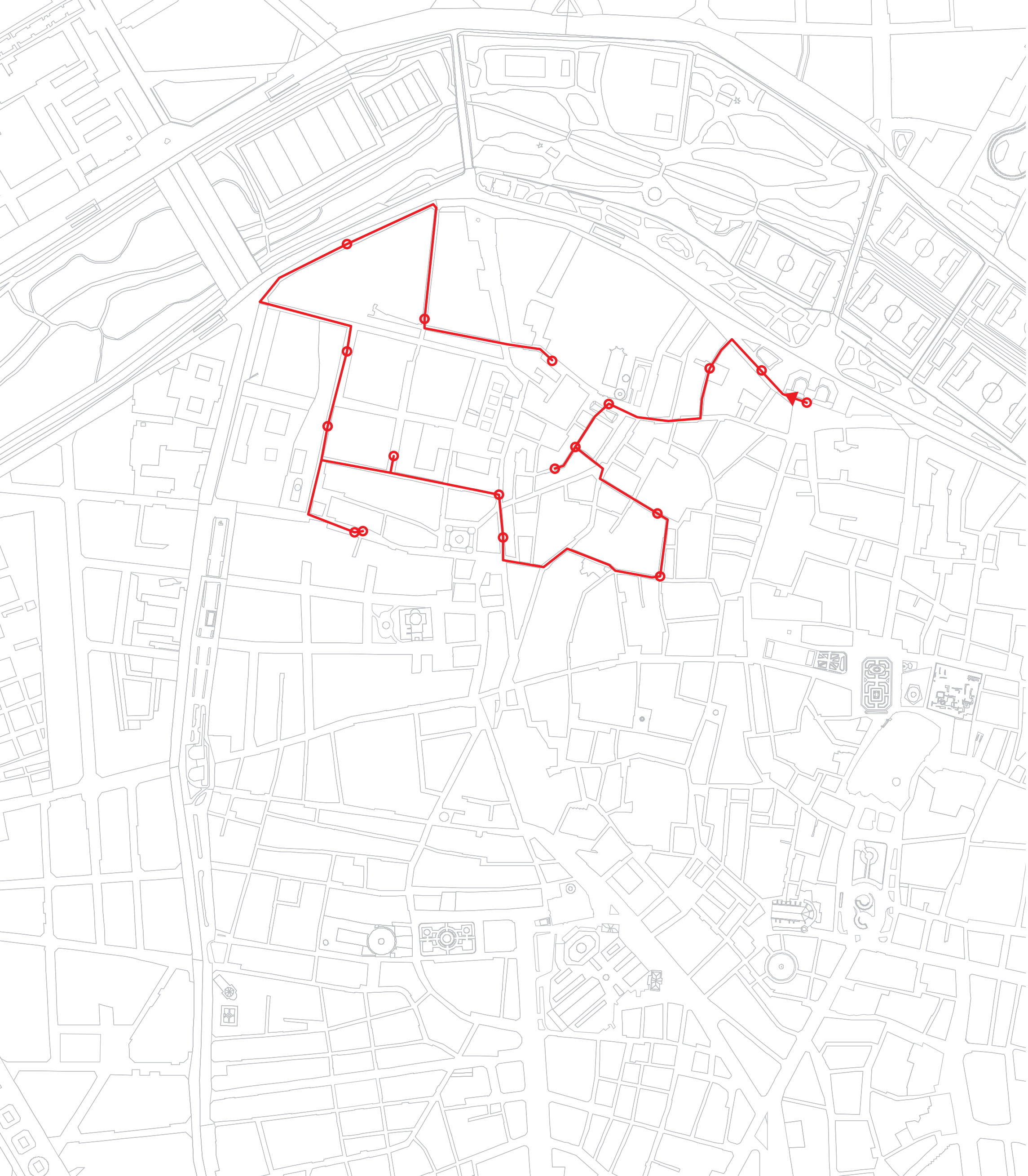
Editorial FAI - Poeta Llorente, 3. - Valencia.

RUTA 2

CIUTAT VELLA 2

EL CARME

A PEU: 60 min. EN BICI: 30 min. 18 parades

No somos nada

Queridos amiguitos, en este mundo todo está bajo control...
¿todo? ¡No! Una aldea poblada por irreductibles galos
resiste ahora y siempre al invasor con una poción mágica
que los hace invencibles: el cerebro

Somos los nietos de los obreros que nunca pudisteis matar,
por eso nunca, nunca votamos para la Alianza Popular,
ni al PSOE, ni a sus traidores, ni a ninguno de los demás.
Somos los nietos de los que perdieron la Guerra Civil
¡No somos nada!
¡No somos nada!

Somos los nietos de los obreros que nunca pudisteis matar,
No somos punk, ni mod, ni heavy, rocker, ni skin, ni tecno
Queréis engañarnos, pero no podéis; tampoco tenemos precio.
Vosotros veréis qué hacéis, nosotros ¡ya veremos!
¡No somos nada!
¡No somos nada!

Somos los nietos de los obreros que nunca pudisteis matar
Somos los nietos de los que perdieron la Guerra Civil
Somos los nietos de los obreros que nunca pudisteis matar
Somos los nietos de los que perdieron la Guerra Civil
¡No somos nada!
¡No somos nada!

Quieres identificarnos, tienes un problema (x4)

Lletra i música: La Polla Records

En aquesta segona proposta continuem pels carrers de Ciutat Vella però, canviem, en bona mesura, de cronologia i ens centrem en un dels barris més populars de la ciutat. Amb alguna referència als anys trenta (refugis, bombardejos i alçaments), la major part de les parades ens porten a una història més propera de l'anarquisme a la ciutat. Concretament, en endinsem en moltes de les accions i llocs de petjada anarquista dels darrers 30 anys: sindicats, col·lectius, manifestacions antimilitaristes, ràdios lliures, primeres okupacions de Centres Socials, grups i biblioteques llibertàries.

Com comentàvem a la introducció, la dictadura franquista suposà una desfeta brutal del que havia sigut el potent moviment anarquista. No obstant això, amb la mort de Franco tornà a sorgir una xarxa llibertària, integrada per "velles" i "noves" anarquistes, que, tanmateix, no aconseguí assolir els nivells de presència de les dècades precedents al colp militar. Un dels barris als quals anava a arrelar-se aquesta xarxa és justament El Carme. Per altra banda, aquest sempre havia estat un barri bastant visitat per la *cultureta* progre, amb molts bars i garitos on es juntava gent de tots els colors que li dotaren d'una especial vitalitat cultural i activista (de finals dels 80 caldria mencionar el Rastrojo o el Transfer al carrer de Dalt). Barrejava la bohèmia i certa contracultura amb l'abandonament, les runes, el tràfic de drogues i l'exclusió fins que començà una rehabilitació parcial que ha propiciat l'arribada de famílies i l'augment d'un sentiment de pertinença al barri.

A hores d'ara la realització de la Mostra del Llibre Anarquista i l'existència de projectes com La Mandràgora, Al Margen i El Punt mantenen la presència llibertària al barri, el qual s'enfronta a uns nivells de turistificació alarmants.

Mural al c/Dalt contra la llei antiterrorista i l'assassinat d'Agustín Rueda, final anys 80. Foto: F. Collado

1. Torres de Serrans. Plaça dels Furs.

Construïda en estil gòtic el segle XIV, era la porta nord de la muralla de la ciutat. Va ser presidi a les acaballes del segle XIX, durant els diferents esclats revolucionaris.

En plena Guerra Civil, en novembre del 1936, per preservar el patrimoni artístic del saqueig i les bombes començà el trasllat del Tresor Artístic cap a València a les Torres i al Col·legi del Patriarca, amb obres d'art del Museu del Prado i d'altres col·leccions sota la supervisió de Josep Renau, llavors Director General de Belles Arts, i la participació de nombrosos ciutadans i milicianes.

L'estructura interna de les Torres i les proteccions afegides preservarien les obres dels enderrocs que els podrien caure en cas de patir un bombardeig. L'abril del 1938 les obres mamprengueren camí de Figueres i França fins Suïssa.

D'altra banda, les Torres de Serrans han estat el punt de partida de desenes de manifestacions antifeixistes, ecologistes o d'okupes.

El 3 d'abril de 2004, pel desallotjament del CSO La Venganza, la senyera va ser substituïda per una gran pancarta okupa o l'abril del 2016 grups independentistes desplegaren una gran estelada.

Bandera i pancarta okupa a les Torres de Serrans

2. CNT/CGT. Grup Ecologista Llibertari (GEL).
Moviment d'Objecció de Consciència (MOC).
Carrer Blanqueries, 4.

Local de CNT en els anys de postdictadura. Amb l'escissió de 1979-1980 passà a ser el local de les seccions sindicals d'Arts Gràfiques i Banca de la CNT-Congrés de València, més tard CGT, fins que s'hagué d'abandonar.

A aquest local estigué la redacció de la revista *Malahierba,* un Ateneu Llibertari creat en 1984 i la seu del Grup Ecologista Llibertari (GEL), molt actiu des de la segona meitat dels 70 fins la meitat dels 80 amb una important activitat contra la central nuclear de Cofrents. També es reunia els primers anys el MOC, que comptava amb alguns membres llibertaris, després estigueren a molts altres locals per tota la ciutat.

En deixar el local el sindicat, l'edifici va estar okupat uns mesos per un grup de persones llibertàries fins que els van desallotjar per reformar-lo i instal·lar-hi la seu del PSPV. A hores d'ara s'està construint un hotel de luxe que augmentarà la turistificació del barri i l'expulsió del veïnat.

3. El Punt, Espai de Lliure Aprenentatge.
Carrer Garcilaso, 11.

Obert el novembre de 2016 fruït de la confluència de dos projectes: una part de la Biblioteca Anarquista Al Margen (BAAM) i del Centre de Documentació Antagonista (CDA). És un centre de documentació i biblioteca que en els seus curts anys de vida ha encetat múltiples activitats relacionades amb la preservació, conservació i difusió de documentació, cartellística i bibliografia sobre els moviments socials de València, principalment de l'àmbit llibertari o les okupacions.

El Punt. Foto: F. Collado. Mural façana: Signor Luigi, Mural lateral: Elías Taño

4. Mostra del Llibre Anarquista de València.
Plaça del Carme.

Fira del llibre anarquista degana a l'Estat espanyol. La primera va ser el novembre de 1998 i anava a complir la vintena edició en 2020 però s'hagué d'ajornar per la pandèmia de la Covid-19. Des dels seus inicis la Mostra ha tingut com a objectiu donar visibilitat a projectes editorials de caire antiautoritari, autogestionat i assembleari vinculats a col·lectius, distribuïdores i editorials d'afinitat àcrata. Ha organitzat xerrades, presentacions de llibres, debats, projeccions, activitats lúdiques i culturals i en la seua organització al llarg dels anys han col·laborat centenars de persones i col·lectius.

A aquesta plaça es va construir durant la Guerra Civil un refugi antiaeri per a 270 persones i a l'església barroca del Carme o de la Santa Creu encara roman una pintura mural amb el retrat del dictador Franco.

Refugi antiaeri plaça del Carme

Mostra del Llibre Anarquista. F.: F. Collado

Mostra del Llibre Anarquista. F.: F. Collado

Mostra del Llibre Anarquista. F.: F. Collado

5. Kasal Popular. Carrer Palma 5.

Edifici amb portada neogòtica, quatre plantes i un pati obert adjunt. El 20 de gener del 1989 la recent creada Assemblea d'Okupes (1988) va okupar aquest edifici per a convertir-lo en el primer Centre Social Okupat Autogestionat (CSOA) de la ciutat. Amb un fort component llibertari, participaren de l'espai el Kol·lectiu Autònom Antimilitarista (KAA), el Kol·lectiu de Joves de Mislata (KJM), Dones Esmussades, el Comité de Solidaritat amb Euskadi, el Kol·lectiu Autònom d'Extramurs i el Kol·lectiu Anàrquic (fruït de la dissolució de l'Ateneu Llibertari Llibertat). Del Kasal sorgí el butlletí *Quinkalla* i continuà la seua andadura el fanzine *Masakre*.

Va ser desallotjat violentament per la policia el 15 de març del 1990. Posteriorment va ser la seu de l'oficina RIVA i actualment és una escola d'infants.

Interior del Kasal de Palma enderrocat.

Estat actual de l'edifici de Palma 5.

Després de desallotjar el Kasal. F.: V. Sánchez

Mural junt al Kasal Popular de c/Palma 5.

6. Ateneu Llibertari Al Margen. Carrer Palma, 3.

Als anys 70-80 es reprén l'obertura de nous ateneus llibertaris. Aquest, creat en març de l'any 1986, amb una primera seu al carrer de Baix nº8, naix de la confluència d'antics components de l'Ateneu Llibertari Progrés (El Cabanyal) i noves incorporacions vinculades a l'anarcosindicalisme. L'any 1998 es trasllada a aquest local que ha estat seu de moltes reunions de grups i col·lectius, certàmens, activitats, recitals de poesia, grup de senderisme, biblioteca, publicació de llibres i d'una revista fundada el 1992, que continua fins el present, amb el mateix nom que l'ateneu.

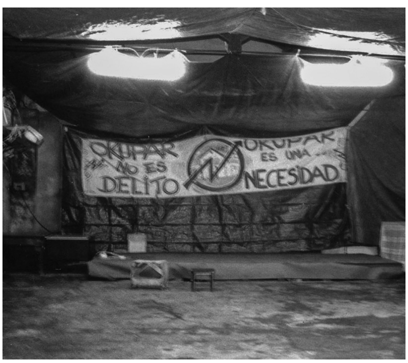
Ateneu Llibertari Al Margen. Foto: F. Collado

7. Xaloc, Centre Social Anarquista. Carrer En Borràs, 6.

Actiu des de 1997, va obrir el gener de 1998 fins abril de 2004, format per gent procedent de les experiències dels primers CSOA de la ciutat (Palma, Llíria, Flora). Germen inicial de la Mostra del Llibre Anarquista de València junt a la Distribuïdora Soroll i l'Anarxiu (antecedent del Centre de Documentació Antagonista) que compartien el local amb diversos projectes de contrainformació (*BAC*, *Aixeca't*) i distribució alternativa (Soroll). Constava d'un baix i una nau que va ser lloc de realització de concerts, obres de teatre, xerrades i tallers diversos. En acabar el contracte de lloguer va romandre okupat uns mesos fins el seu desallotjament. Ara, en expulsar progressivament les veïnes, tota la finca i la del costat estan destinades al lloguer de pisos turístics.

Concert Sin Dios, inauguració Xaloc, 1998. Foto: F. Collado

Fotos: F. Collado

8. La Mandràgora. Carrer Mare Vella, 15.

Associació gastronòmica vegana, oberta des de 1997 i encara activa. El seu origen arranca en la gent que formava part de les cooperatives autogestionades del Kasal Popular de Flora 6. Al llarg de tots aquests anys ha anat variant la gent i el projecte. Albergà durant un temps la distribuïdora alternativa Soroll i ha estat seu de diverses activitats vinculades a col·lectius anarquistes de la ciutat, jornades per l'alliberament animal, sopadors pro-presos, etc.

La Mandràgora. Foto: F. Collado

9. Bar Vito Lumbagui. Carrer Dalt, 28.

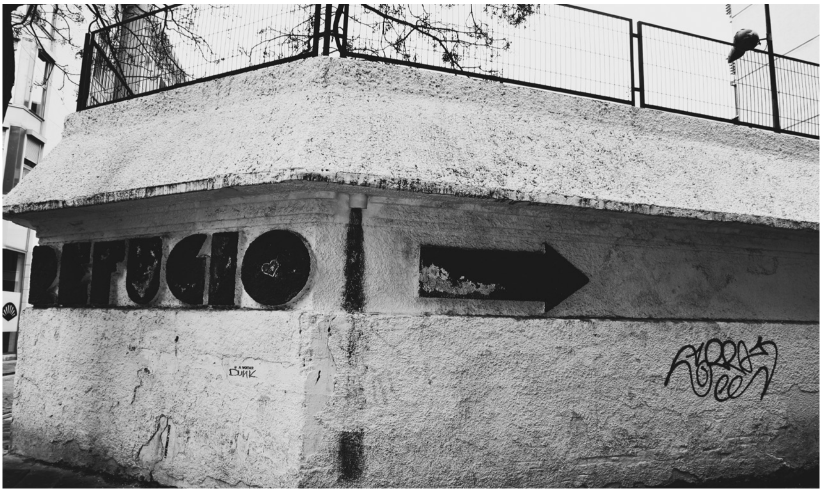
Va ser durant molts anys de la dècada dels 90 un dels locals d'oci més freqüentats per gent jove vinculada a col·lectius de l'esquerra radical, l'independentisme i l'anarquisme.

Vito Lumbagui. Foto: V. Sánchez

10. Refugi antiaeri. Carrer Dalt, 37.

Bé de Rellevància Local, conserva la tipografia Art Decó de l'època i actualment és seu d'un casal faller. És de la mateixa tipologia que altres refugis d'aquesta ruta: adintelat amb planxa de formigó, dues entrades, pilars gruixuts i sistema de ventilació, amb capacitat per a 600 persones. Uns metres més avant, va caure una bomba on després es va obrir, precisament, el bar Bomba.

Refugi antiaeri c/Dalt. Foto: F. Collado

11. Hort de Soguers. CSOA La Discòrdia. Cines Caro. Carrer Marqués de Caro, 1
[Tinent Fabra (anys 30) Defensors de la Terra (anys 90)].

Als inicis del segle, front les pujades de preus i baixades de salaris, el 19 de juliol de l'any 1917 esclatà a València una vaga general revolucionària convocada per UGT i CNT que s'estén per tota la ciutat i sectors productius. La Guàrdia civil s'enfrontà als revolucionaris per tot el barri del Carme, amb un sagnant tiroteig junt l'Hort de Soguers.

L'any 1918, aquesta nau de façana modernista seu dels antics cinemes Caro i després Cine Museu, acollí una important assemblea de la CNT.

En setembre de 2004 es va okupar com a CSO La Discòrdia fins novembre de 2005. Durant el desallotjament la policia confiscà tota la biblioteca, material, fullets i mobiliari.

Hort de Soguers els anys 30

CSOA La Discòrdia. Foto: E. Máñez

12. Solar Corona. Carrer Corona, 16. [c/Pasionària].

Projecte autogestionat nascut el 2011 impulsat per *Comboi a la fresca* producte de la cessió temporal del solar en el qual assembleàriament s'han realitzat infinitats d'activitats per part de diferents col·lectius, associacions i grups de la ciutat de diversa tipologia i ideologies: cinema, hort, exposicions, festes, concerts, dinars, presentacions de la Mostra del Llibre Anarquista, etc.

Actiu fins l'abril de 2018. Ara els nous propietaris planegen fer un hotel o apartaments turístics.

Acte de la Mostra del Llibre Anarquista al Solar Corona. Foto: F. Collado

13. Bar La Manola. Carrer Corona, 21. [c/Pasionària].

Altre garito punt de trobada i socialització de la joventut vinculada a diversos moviments socials durant els anys 90. Punk, jazz, escacs, porros i cervesa envoltats de pamflets i cartells reivindicatius. Als anys 30 a aquest carrer estava el sindicat del vestir de CNT.

Bar la Manola. Foto: Ch. López.

14. El Kau. Carrer Beneficència, 15 [c/Mestre Ripoll].

Centre social, primer llogat des de l'estiu del 1996 i última etapa okupat fins maig de 2002. Organitzaren concerts, xerrades i múltiples activitats en les que participaren les distribuïdores In Action, Logofobia, Cruda Realida, Endógena i Enemigues del Patriarcat que compartien local al nº 9 del mateix carrer. L'edifici també va caure víctima de la piqueta expansionista promoguda per l'IVAM, tal com es comenta a la següent parada.

El Kau

El Kau després del desallotjament

15. El Antro. Carrer Beneficència, 21 [c/Mestre Ripoll].

Després de l'expropiació forçosa i l'expulsió del veïnat per l'ampliació de l'IVAM algunes vivendes dels edificis número 17, 19 i 21 del carrer Beneficència van ser okupades per diferents tipus de persones fins el seu desallotjament per la policia nacional l'octubre del 2009. Algunes vivendes es van reokupar i, fins al menys setembre de 2010, funcionava El Antro, principalment per a la realització de festes i concerts. Ara l'espai és el jardí escultòric del museu.

El Antro

16. La Casa del Riu. Carrer Guillem de Castro, 144.

Edifici de quatre plantes a la vora del riu, okupat el gener de 1997 i desallotjat en maig del mateix any. Va ser atacat pels nazis amb còctels molotov. La policia identificà 16 persones durant el desallotjament i les dugué al jutjat acusant-les d'usurpació.

Casa del Riu. Foto: F. Collado

Pamflet de la Casa del Riu

17. Kasal Popular Llíria. Carrer Llíria, 3.

Antiga fàbrica okupada per l'Assemblea d'Okupes el 23 de febrer de 1991 i desallotjada una setmana després, el 28 de febrer. S'hi afegiren a col·laborar amb l'Assemblea d'Okupes els col·lectius Amantes del ruido, programa de Ràdio Klara i l'Assemblea Antifeixista. Patí un brutal desatllojament per part de la policia nacional respost amb una manifestació i diverses accions i salts.

Pancartes a la façana de Llíria, 5

18. Bar El Racó. (actual Cafè Museu). Carrer Museu, 7.

Com el Vito, va ser punt de trobada durant els finals del 80 i la dècada dels 90 de joves de diferents ideologies (anarcos, indepes, autònoms, comunistes) i estètiques (punks, redskins, heavys,...), alguns dels quals formaven part de col·lectius antirepressius (caixa de resistència), àcrates, feministes o antimilitaristes.

Cafè Museu Fotos: F. Collado

Mural contra la degradació del barri al c/Dalt. Autors: DaNe, HortEGA i altra penya. Foto: F. Collado

Manifestació antinuclear amb membres del GEL. Ruta 2 P2

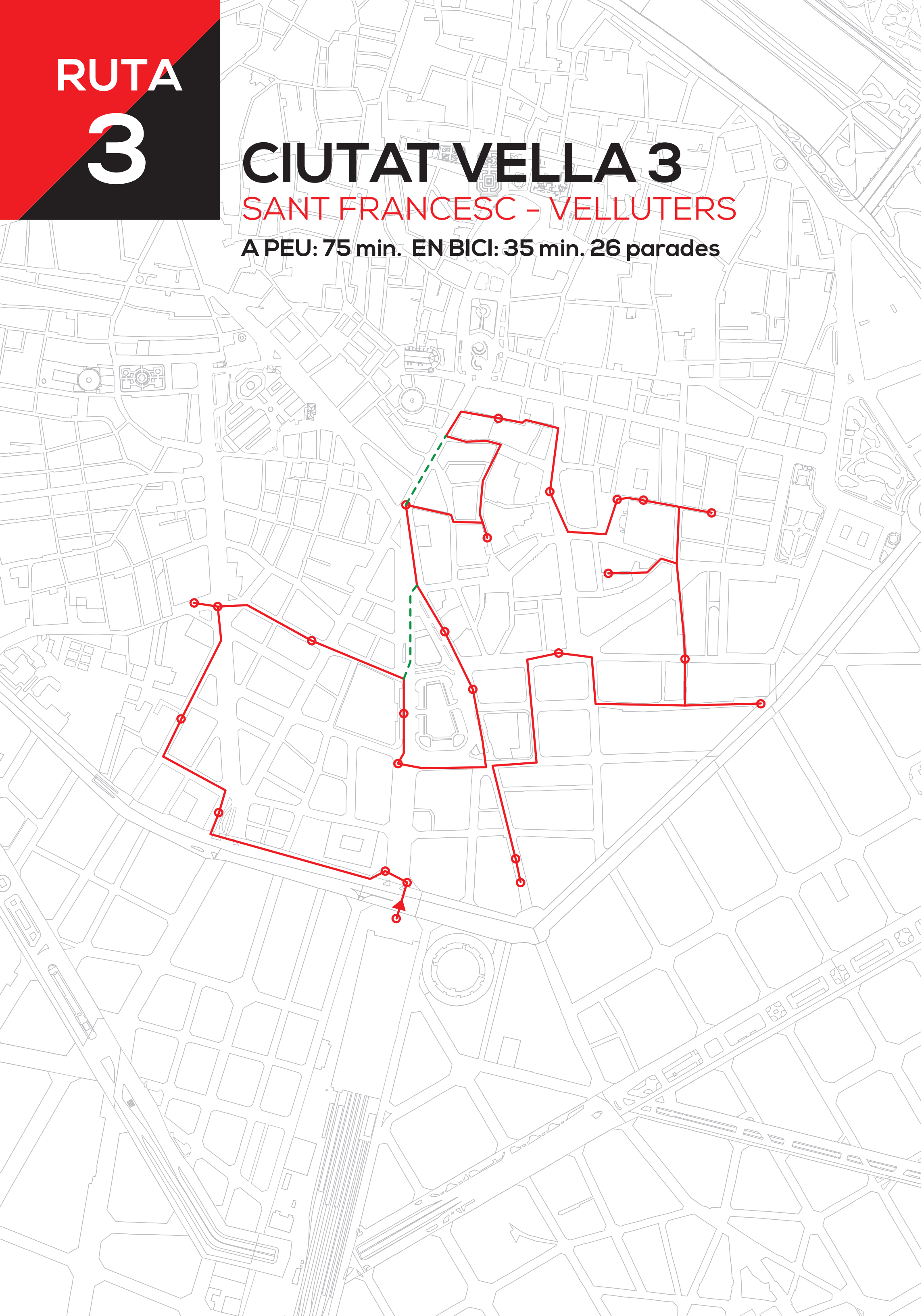
RUTA

3

CIUTAT VELLA 3

SANT FRANCESC - VELLUTERS

A PEU: 75 min. EN BICI: 35 min. 26 parades

Hijos del pueblo

Hijo del pueblo, te oprimen cadenas,
y esa injusticia no puede seguir;
si tu existencia es un mundo de penas
antes que esclavo prefiere morir.

Estos burgueses, asaz egoístas,
que discriminan la Humanidad,
serán barridos por los anarquistas
al fuerte grito de libertad.

En la batalla, la hiena fascista,
por nuestro esfuerzo sucumbirá;
y el pueblo entero, con los anarquistas,
hará que triunfe la libertad.

Trabajador, no más sufrir,
el opresor ha de sucumbir.
Levántate, pueblo leal,
al grito de revolución social.

Fuerte unidad de fe y de acción
producirá la revolución.
Nuestro pendón uno ha de ser:
sólo en la unión está el vencer.

Lletra i música: obra del periodista i tipògraf socialista alacantí Rafael Carratalà Ramos de l'any 1885. Adaptada pels anarquistes, hi ha diverses versions.

Aquest recorregut està inserit principalment al barri de Sant Francesc, tota l'àrea urbana al voltant de l'actual plaça de l'Ajuntament. La ubicació de la seu municipal i dels centres de poder econòmic de la ciutat determina molts dels fets narrats i, com en la primera ruta, també a aquesta trobarem l'empremta de la II República i altres esdeveniments vinculats amb la Guerra Civil.

Cal tindre en compte també que a causa de les reformes urbanes dutes a terme a finals del segle XIX i principis del XX -on hi era el Convent i la baixada de Sant Francesc que li donen nom al barri-, es creà l'any 1928 l'actual plaça, llavors formada per la plaça d'Emilio Castelar al centre i l'avinguda Blasco Ibáñez al tram que entronca amb Sant Vicent en direcció nord.

Durant el període 36-39 s'implantà a l'ajuntament el Comité Executiu Popular (integrat per UGT, CNT i els partits del Front d'Esquerres). Entre febrer del 37 i març del 39 va estar presidit pel cenetista Domingo Torres Maeso.

Trobarem diverses seus sindicals vinculades a la CNT, unes històriques i altres més contemporànies. Cap als anys 80-90, hi eren tant la CNT-AIT com la CNT-Congrés de València que donà pas a la CGT. Entre els dits corrents, a banda del conflicte sindical, també hi hagueren conflictes entre militants de base de ràdios lliures anarquistes o d'ateneus llibertaris.

Va ser lloc d'acampada del moviment 15M, que en maig de 2011 es formà per tot l'Estat amb la intenció de promoure una democràcia més participativa. La seua organització horitzontal i assembleària i l'energia i la il·lusió de milers de joves va ser ràpidament absorbida per nous projectes polítics partidistes.
Igualment, els seus carrers i places són zona d'inici, pas o final de nombroses protestes de tot tipus i en totes les èpoques (brots insurreccionalistes dels anys 30, desfilades, manifestacions feministes, antimilitaristes, sindicals, internacionalistes, okupes, Intifalles, pacifistes, etc.).

La ruta finalitza transitant per llocs on hi hagueren diversos teatres que el trienni 36-39 passaren a gestionar-se pel Comité Executiu d'Espectacles Públics (CEEP) fins que els anarquistes van ser apartats i els teatres municipalitzats. Durant eixe període el Comité editȧ la revista *Semáforo*, continuaren representant-se funcions teatrals, musicals i projeccions cinematogràfiques i s'utilitzaren els teatres i cinemes com a llocs de celebració de mítings polítics.

1. Estació del Nord. Carrer Xàtiva, 24.

Obra modernista de l'arquitecte Demetri Ribes, va ser testimoni d'importants fets històrics. La vaga ferroviària de juliol de 1917 esdevingué en vaga general revolucionària, durament reprimida, A principis d'agost de 1936 va ser lloc de partida de la Columna de Ferro cap al Front de Terol. Des de l'octubre del 36 arribaren milers de xiquets i famílies refugiades des de Madrid, molts d'ells acollits per organitzacions com la SIA i d'altres. Va patir intensos bombardejos per part de l'aviació franquista i dels feixistes italians.

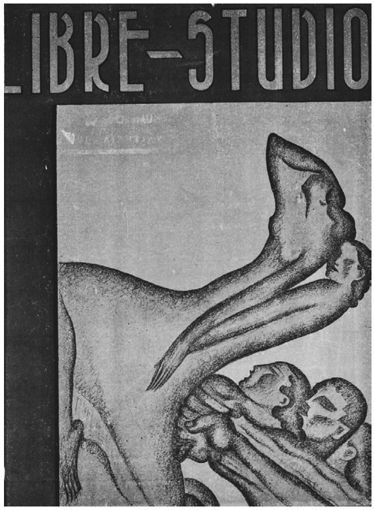
Compta amb un refugi antiaeri, mal conservat, ple de deixalles i inaccessible al públic, de volta de mig punt amb tres accessos i una longitud d'uns 100 m. amb capacitat per a 400 persones. El 12 d'abril de 2002 més de 150 persones es concentraren en defensa de l'horta de La Punta.

Estació del Nord, juliol 1936

2. Grup Libre-Studio. Cafeteria Fènix. Sanitaris CNT.
Carrer Marqués de Sotelo [av. Nicolás Salmerón, 13].

Durant la guerra el grup editor de *Libre-Studio: Revista cultural al servicio de la CNT*, passà a reunir-se a la Cafeteria Fènix, on celebraven xerrades i tertúlies sobre art, periodisme, cultura, etc. amb gran participació de gent vinculada a la central anarcosindicalista i la FAI.

Al mateix carrer hi havia diverses seus de CNT: Sanitaris al nº 6, la FR de Campesinos de Levante al nº 7 i els treballadors de Banca al nº 2 .

3. Institut Lluís Vives. Carrer Sant Pau, 4.

El 1938, sota el pati de l'Institut, es va construir un refugi antiaeri per a protegir l'alumnat i el professorat del centre. Consta, a nivell del carrer, d'una coberta plana gruixuda de formigó armat a sobre de 4 galeries voltades, s'accedeix mitjançant entrades disposades en els vèrtex oposats entre si.

Va ser un dels epicentres de les protestes estudiantils de l'anomenada Primavera Valenciana, al febrer de 2012. En aquestes, una protesta pacífica de l'alumnat de l'institut per la manca de calefacció fou reprimida per la Policia, la qual cosa desencadenà una sèrie d'aldarulls i manifestacions. Es donà en el context del 15M (no feia ni un any), un moment d'efervescència en les protestes populars pacífiques i autoorganitzades.

Refugi antiaeri de l'Institut Lluís Vives. Foto. JM Azkárraga

4. Plaça de Sant Agustí.

Un dels indrets més utilitzats a la ciutat per a convocar manifestacions per tot tipus d'organitzacions socials, polítiques i sindicals. Pel que ací ens interessa, ha sigut lloc de convocatòria de l'esquerra radical, l'antifeixisme i l'anarquisme. En algunes d'elles, especialment les manifestacions més multitudinàries, hi ha hagut també presència de petits grups radicals vinculats al *black block*.

Manifestació antifeixista, ca. 1995. Foto: V. Sánchez

5. Sociedad Primitiva de Instrucción Laica.
Carrer Quevedo, 7-9.

L'Escola Moderna local es crea sobre la base de les escoles d'aquesta societat, creada en 1891. La seu estigué en aquest domicili l'any 1905 i en ella confluïren republicans, masons, anarquistes i lliurepensadors.

6. Escola Moderna de València. Ateneu Sindicalista. Ateneu de Divulgació Anarquista.
Plaça Pellicers - Plaça Ferrer i Guàrdia
(confluència av. Oest, c/Garrigues, c/Quevedo i c/Hospital).

Aquesta plaça ja no existeix degut als enderrocs efectuats per a obrir l'avinguda de l'Oest. Hi era la seu de l'Escola Moderna, oberta el 1906 (tancada temporalment al menys en 1909, 1911 i 1926 per ordre governativa arran brots revolucionaris i vagues) i l'Escola d'Esperanto. Contribueix a la renovació pedagògica des de postulats progressistes: coeducació, educació com a motor de canvi social, racionalista i no subjecta a dogmes.

També a la plaça Pellicers nº7 hi era el Sindicat d'Aigua, Gas i Electricitat, on el Grup Libre-Studio organitzà diverses exposicions el període 36-39. A aquest domicili es va traslladar també l'Ateneu Sindicalista Llibertari.

Al nº2 de la mateixa plaça hi ha notícies que en juny de 1936 es va

reubicar l'Ateneu de Divulgació Anarquista. Al proper i desaparegut carrer Clarachet, demolit també per la nova avinguda, funcionà el Sindicat del Calcer de CNT.

Façana de l'Escola Moderna. Foto: Francisco Roglà

7-8. Ràdio Klara. Sindicat d'Oficis Varis CNT.
Carrer Hospital, 2 (abans al c/ Garrigues, 1).

Durant la dècada dels 80 va eclosionar un espai alternatiu en les ones a través de l'apertura de desenes de ràdios lliures per tot l'Estat. Ràdio Klara, lliure i llibertària, estava a una part de l'oficina de l'assessoria jurídica i del sindicat d'Oficis Varis, professions liberals i pensionistes de CNT al moment de la reconstrucció (les seccions d'Hostaleria i Transports eren al proper passatge de la Sang). La primera emissió de Ràdio Klara va ser el 1982 i durant els primers anys va patir diverses incautacions policials dels equips i intents de tancament per part dels governs socialistes. Amb els anys va anar consolidant-se com a referent comunicatiu entre els moviments socials de la ciutat.

Legalitzada l'any 1989, traslladà el seu estudi al seu emplaçament actual. Gestionada per CECA, activa actualment al 103.2 de la FM. Al proper teatre Olimpia, el 20 de novembre de 1938 es celebrà un homenatge a Durruti, radiat en directe.

Estudi de Ràdio Klara. Font: Ràdio Klara

Components Ràdio Klara els seus inicis

9. Comité Executiu Popular. 15-M. Ajuntament.
Plaça Ajuntament, 1 [pça. Castelar][pça 15M].

L'ajuntament i el seu entorn és lloc on succeeixen multitud de fets en totes les èpoques.

L'alegria multitudinària per la proclamació de la República l'any 1931 es va capgirar en aldarulls l'any 1934.

L'estiu del 1936 la Columna de Ferro va assaltar l'Ajuntament de València destruint els registres de propietat. El Comité Executiu Popular local va estar presidit per l'anarquista Domingo Torres. El 10 de novembre Buenaventura Durruti passà per la ciutat camí de Madrid. Només deu dies més tard, el 20, després de travessar bona part de la ciutat, desfilava davant les seues portes la comitiva amb el seu cadàver, mort al front de la ciutat universitària madrilenya, camí de Barcelona. A poqueta nit els bars i cafès de la ciutat tancaren en senyal de dol.

L'ajuntament va ser la seu del Parlament espanyol durant els 11 mesos en els quals València va ser capital de la República. L'edifici

consta d'un refugi antiaeri, actualment restaurat, i va ser víctima d'un bombardeig nocturn l'abril del 37 que va destruir l'escala principal.

El saló consistorial va ser seu, del 4 al 10 de juliol de 1937 del II Congrés Internacional d'Escriptors en Defensa de la Cultura, amb més d'un centenar d'escriptors d'una trentena de països. El centre de la plaça va estar presidit per una gran estatua eqüestre del dictador Franco fins l'any 1983.

El 6 de març de 1991 la torre dreta de l'ajuntament va ser okupada i es va penjar una gran pancarta en protesta pel desallotjament del Kasal del carrer Llíria [Ruta 2, No somos nada].

El 2011 el centre de la plaça va ser el lloc d'acampada, activitats i assemblees del moviment 15M.

Manifestació anys 30. Foto Lázaro

Manifestació antimilitarista, any 1991

10. Comité Regional de la CNT. Federació Local de Sindicats.
Plaça Ajuntament, 29 [pça. Castelar]
amb Marqués de Sotelo [Nicolás Salmerón, 2].

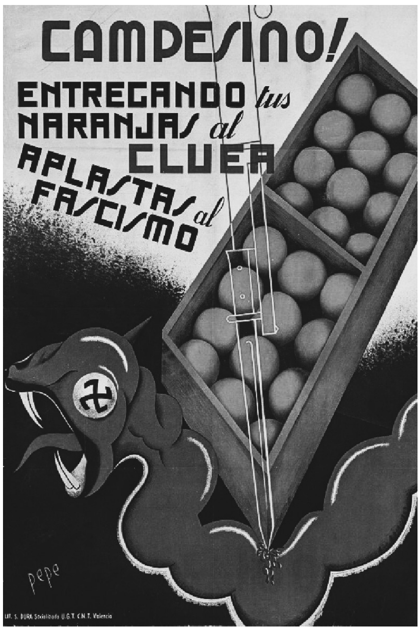
Durant el trienni 36-39 les oficines sindicals ocuparen l'edifici del Banc Vitalicio i altres seus. A l'edifici del banc hi havia un refugi al soterrani.

Al proper carrer Correus, llavors c/Periodista Calderón, hi eren les seus dels sindicats de Higiene i Taxis de CNT.

11. Consell Llevantí Unificat d'Exportació Agrícola (CLUEA).
[pça. Emilio Castelar].

Organisme creat l'octubre del 1936 per la CNT i la UGT valencianes encarregat de gestionar les exportacions de taronja. Els sindicats eren partidaris de col·lectivizar tota l'exportació per evitar la fugida de divises i per això s'hagueren d'enfrontar a tots els partits. Tenia oficines a la plaça Vilarrasa, 3 i a la desapareguda plaça Canalejas 3. L'antic local de la Regional de Grups Anarquistes estava a la Plaça Vilarrasa, 21, abans c/ Canalejas on també estigué temporalment la redacció de *Fragua Social*.

12. Federació Local de JJLL.
Plaça Ajuntament 22, [pça. Emilio Castelar, 3].

Oficines, lloc de reunió i xicoteta biblioteca. Amèlia Jover va ser secretària de la federació regional de les JJLL de Llevant. [Més info sobre JJLL a la Ruta 1, Arroja la bomba].

Manifestació anys 30

Seu JJLL. Foto: Finezas

13. Ateneu Popular Valencià (Ateneu Mercantil).
Plaça Ajuntament 18, [pça. Emilio Castelar].

L'octubre de 1938 va ser seu de l'Exposició del Llibre Antifeixista i de Guerra. Després de la guerra fou prohibit del 1939 al 1950.

ATENEO POPVLAR VALENCIANO
CERTIFICADO DE CVRSO INTERIOR
25 CTMS.
EMISION 1937
EL PRESIDENTE
EL CONTADOR
EL TESORERO

Ateneu Popular. Foto: Finezas

14. Columna de Ferro. FAI. Edicions FIJL.
Plaça Ajuntament [av. Blasco Ibáñez, 4].

A aquest edifici incautat per la FAI tenia les seues oficines la Columna de Ferro, que va asaltar la sucursal del Banc de València situada en el proper carrer Sant Vicent. Des de febrer de 1937 la FAI publicava la revista *Nosotros*. També, des de 1938, estava l'oficina d'Edicions FIJL que editàs fullets i clàssics de l'anarquisme. Al nº 6 estava el sindicat de Sanitat de CNT.

Oficines Columna de Ferro

15. Grup Laborista Esperantista (GLE).
Comité Regional de Levante de CNT.
Carrer Ambaixador Vich, 13.

El GLE es va crear l'any 1931 i apostava per l'esperanto com una altra eina en la lluita de classes. Compartia local amb els cenetistes, el que demostra uns vincles prou ferms. L'artista Manuel Monleón va ser president de l'entitat i gran difusor de l'esperanto.

¡TRABAJADORES!
El ESPERANTO al romper las barreras idiomáticas os hace ciudadanos del Mundo.
¡APRENDEDLO!
Grupo Laborista Esperantista
INFORMES GRATUITOS
Embajador Vich, 13, 1.º - VALENCIA

16. CNT-AIT. Ràdio llibertària. Ateneu Llibertari Llibertat. Agència KAOS. Dones Esmussades.

Carrer Sant Martí, 5, 1º, 1ª [c/ Àguiles].

En la Guerra Civil el carrer s'anomenà Àguiles, nom d'un grup anarquista. Des de mitjans de 1977 fins principis del 90 va ser un local llogat per la CNT on s'allotjaven alguns dels sindicats més importants de la ciutat (Metall, Fusta, Construcció, Tèxtil,...). Arran l'escissió de la CNT serà la seu del corrent CNT-AIT, amb presència d'històrics militants com Progreso Fernández i d'altres. En la segona meitat dels 80 apareixen grups de gent més jove amb la creació de l'Ateneu Llibertari Llibertat, Ràdio Llibertària, l'agència de contrainformació Kaos (1988) i les Dones Esmussades.

Barricada anys 80 Foto: V. Sánchez

c/sant Martí, anys 80. Foto: J. Mediavilla

17. Sindicat Únic de Metal·lúrgia. Fragua Social.

Carrer Poeta Querol [pça. Mirasol][pça Canalejas, 2].

Tant aquest sindicat com els d'altres branques (Fusta, Professions liberals, Indústria Gràfica, Sanitat, Transport,...) organitzaren moltes xerrades i conferències al seu saló d'actes amb participació de coneguts propagandistes llibertaris. El diari *Fragua Social* tenia a la plaça Canalejas la redacció, la impremta al carrer del Mar i l'administració a l'actual carrer de les Barques i el sindicat de Fusta a la propera i ja desapareguda plaça del mateix nom.

18. Col·legi del Patriarca.
Carrer la Nau 1.

La plaça albergà un gran refugi antiaeri amb capacitat per a 330 persones. Al Col·legi del Patriarca, junt amb les Torres de Serrans, es va custodiar, protegir i exposar part del tresor artístic evacuat de museus madrilenys com El Prado o el Palau de Llíria.

El proper carrer del Poeta Querol va patir diversos bombardejos que impactaren a l'Hotel Inglés i l'església de Sant Andreu.

Milicians visitant l'exposició del Tresor Artístic al Patriarca. Foto: José Lino Vaamonde

19. Universitat de València.
Carrer la Nau 2.

Seu del Ministeri d'Instrucció Pública (junt amb l'Hotel Palace del carrer la Pau) durant els 11 mesos que el govern republicà traslladà la capitalitat de l'Estat a València.

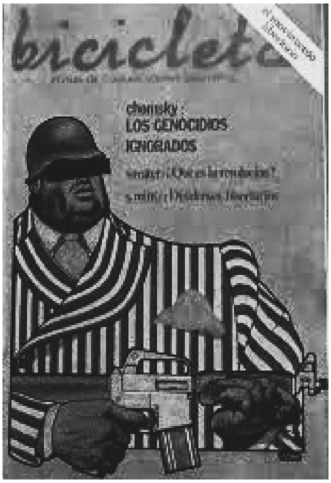
El desembre de 2002, arran l'empresonament de quatre persones vinculades amb el CSOA Malas Pulgas, va haver-hi un tancament pacífic de protesta i solidaritat a l'Aula Magna durant 9 dies amb realització d'assemblees, xerrades i tallers.

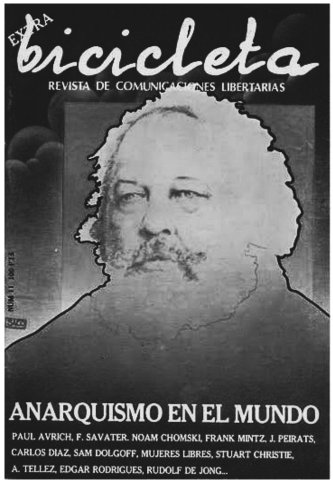

Universitat de València. Foto: F. Collado

20. Bicicleta. Carrer la Nau, 12.

La revista llibertària Bicicleta (acrònim de Boletín Informativo del Colectivo Internacionalista de Comunicaciones Libertarias y Ecológicas de Trabajadores Anarcosindicalistas), sorgida inicialment a Madrid, situà la seua redacció ací des del número 8, en l'estiu de 1978, fins el 1981.

21. Casa de José Pellicer. Carrer Redempció, 3.

José Pellicer, militant llibertari, ateneista i organitzador de la Columna de Ferro es va traslladar amb la seua familia el 1917 a aquest domicili arran l'incendi del magatzem familiar on vivien al Grao.

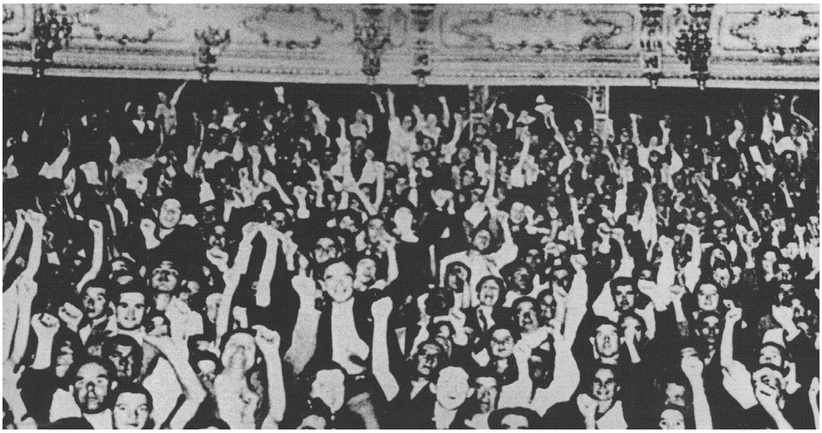
José Pellicer Gandia

22. Teatre Apol·lo. Carrer Joan d'Àustria, 47 [antic nº 18 o c/de la Sequiola].

L'any 1883 es celebrà en ell el III Congrés de la Federació de Treballadors de la Regió Espanyola (FTRE), organització anarquista activa només set anys, entre 1881 i 1888.

Alguns actes polítics celebrats al Teatre i vinculats amb el món anarquista dels anys 30 van ser, per exemple: festivals a favor

de les milícies organitzats per CNT; els discursos de García Oliver explicant la seua gestió al Ministeri de Justícia o la conferència pronunciada per Federica Montseny donant comptes també de la gestió al front del Ministeri de Sanitat. O el míting d'afirmació anarquista que organitzà l'Ateneu de Divulgació Anarquista el 20 de desembre de 1936.

Míting de CNT a un teatre incautat, setembre 1936

23. Teatre Ferrer i Guàrdia. Carrer Pérez Bayer, 10 [c/ Valldigna, 4].

Durant la Guerra Civil se li donà el nom del fundador de l'Escola Moderna. Ocupava el desaparegut Teatro de los Niños de San Vicente. Es representaren obres com: *El pueblo aplasta el fascismo, Viva la paz,* i es feren conferències de Tomás Cano o del pedagòg Higinio Noja [per aquest últim, veure la ruta 10].

Milicianes a una barricada, c/Colom amb c/Pérez Bayer. Foto: Lázaro

24. Teatre Principal. Carrer Barques, 15. [c/ Luis de Sirval].

Requisat el 24 d'agost de 1936 pel Comité Executiu d'Espectacles Públics UGT-CNT (CEEP). Va acollir desenes d'actes polítics, culturals i solidaris els anys de guerra. Destaquem la representació els dies 13 i 14 de juliol de 1937 del drama social revolucionari *Temple y rebeldía*, d'Ernesto Ordaz, autor dramàtic i milicià que organitzà la columna anarquista del mateix nom. El SIA organitzà un festival de varietats el desembre de 1937 a benefici de les guarderies infantils. Al nº 5 hi era l'administració del periòdic *Fragua Social*.

Camí de la següent parada, al carrer Roger de Llúria hi eren les seus dels sindicat Mercantil (nº 17), Defensa Confederal (nº19) i d'Exportadors de fruites (nº20) de la CNT.

Manifestació C/ Barques. Foto: Barberà Masip.

25. Teatre Eslava. Passeig de Russafa, 11 [c/Pi i Margall, 17].

Sala activa entre 1908 i 1961. Una de les primeres sales en ser confiscada pel CEEP. En 1936 la companyia d'Enrique Rambal estrenà la temporada teatral amb l'obra d'Ordaz *Temple y rebeldía* que, en poc més de dos mesos, va ser representada en cent vint ocasions.

A prop, al c/ Pascual i Genís nº 15, estava els anys 30 el sindicat Mercantil de CNT.

26. Teatre Ruzafa. Passeig de Russafa [c/Pi i Margall,23].

Teatre de revista i comèdia valenciana, inaugurat el 1868 i tancat al començament de la dècada dels 70, ara és seu d'uns grans magatzems. També va estar intervingut i albergà representacions promogudes per partits i sindicats.

RUTA 4

CIUTAT VELLA 4

VELLUTERS - EL MERCAT - EL CARME

A PEU: 60 min. EN BICI: 30 min. 22 parades

Jota Libertaria

Anarquía, anarquía, mira si yo te querré,
que aunque por ti sufra mucho yo jamás te olvidaré.

A la jota, jota de los libertarios,
triunfen los obreros, mueran los tiranos,

caigan los Gobiernos y la Religión,
y que se derrumbe la Inquisición.

Sale el sol por la mañana
alumbrando al mundo entero,
así como al sol queremos la libertad del obrero.

Música de La Alegría de la Huerta, lletra del poeta Manuel V. González (Ildefonso González), company dels grups anarquistes dels anys vint.

Aquest itinerari, de nou per històrics barris de Ciutat Vella, pot enllaçar en diferents punts amb altres recorreguts de les rutes precedents. Suggerim com a punt de trobada els jardins de l'antic Hospital o la plaça del Pilar. El barri de Velluters, dit així pels artesans de la seda, és d'origen medieval. El 21 de gener de 1856 per la crisi de la indústria sedera es produí el Motí de Velluters, potser la primera gran revolta obrera de la ciutat. L'any 1902 més de cent cinquanta filadores protagonitzaren una vaga d'un mes per aconseguir les seues reivindicacions. L'obertura de l'avinguda de l'Oest li va fer perdre la seua trama original i esdevingué un barri degradat amb focus de marginalitat.

Junt a ell el barri del Mercat, amb important patrimoni artístic i gran activitat comercial des d'època musulmana. La configuració actual d'aquest, però, ve donada per la construcció, a inicis del segle XX, de l'edifici del Mercat Central, d'estil modernista. Amb aquest la burgesia de la ciutat tancava amb ferro i vidres -i aconseguia així controlar- una part important de la plaça. No debades, havia sigut a aquesta on s'havien iniciat, al llarg de tot el segle XIX, bona part de les revoltes i aldarulls a la ciutat. Aquests, a més, havien sigut protagonitzats, en bona mesura, per les dones, tant les verduleres, provinents en gran part de l'Horta circumdant, que oferien i venien els seus productes, com altres dones de la ciutat que anaven allà a avituallar-se.

A hores d'ara tant Velluters com El Mercat, així com el conjunt del districte de Ciutat Vella, es troben en el punt de mira dels especuladors a través de la turistificació, és a dir, la transformació de la fesomia del barri en base als interessos turístics (comerços, pisos...) i no de la gent que habita en ell. Exemple d'açò ho trobem en el present amb l'intent de desnonament de les veïnes de l'edifici del número 2 del carrer de Caixers, molt prop del Mercat. Un edifici que volen convertir, com ha denunciat el col·lectiu Veïnat en perill d'extinció, en apartaments turístics.

La major part de les parades del recorregut fan referència a fets i llocs de la dècada dels 30. Al carrer Cavallers, carrer de

la Metal·lúrgia durant el període de la València republicana, hi hagueren tres ministeris: el Ministeri d'Agricultura al Palau de Trenor, el Ministeri de Justícia al Palau de Malferit i el Ministeri d'Indústria, que havia estat seu del sindicat de Metall, i també diferents seus sindicals. Es tracta, doncs, d'una ruta que ens porta al cor dels anys de la guerra civil i al lloc de València com a capital en reraguarda.

De temps més recents apareixen la tràgica okupació del teatre Princesa, la fugaç emissora lliure Ràdio Quinkalla i la important tasca dinamitzadora que tingué la llibreria Sahiri durant els seus anys de funcionament. Es superposen de nou als seus carrers diferents memòries d'una mateixa lluita.

1. Grup Laborista Esperantista (GLE).
Carrer Forn de l'Hospital, 12, 1º.

El GLE es traslladà l'any 1933 a aquesta nova seu en augmentar les seues activitats. Mantenia el seu caràcter clarament antifeixista tot vinculant-se al sector trentista dels llibertaris. Tenia una secció femenina i una rondalla. [També tingueren la redacció de la seua revista *Popolo Fronto* al c/del Mar nº 25].

2. Ateneu Cultural o Ateneu Els XX. Grup Libre-Studio.
Carrer Roger de Flor [c/del Pilar, 20].

Important plataforma cultural llibertària d'intel·lectuals i artistas com Emilio Navarro, Mercedes Maestre, Higinio Noja Ruiz o José Benedito. Fundada en 1935 pel sector trentista, publicà la revista *Libre-Studio* i organitzà multitud de conferències i exposicions. Tingué diversos domicilis al llarg d'aquests anys.

3. Unió d'Escriptors i Artistes Proletaris (UEAP).
Carrer Roger de Flor [c/del Pilar].

Creada l'any 1933, aglutinava un nombrós grup d'escriptors i d'artistes plàstics de diferents corrents ideològics d'esquerra, inclosos els anarquistes, implicats en la lluita antifeixista. Entre ells hi era el cartellista manuel Monleón. Editaven la revista *Nueva Cultura*. Avançant, deixarem de banda el c/ Guillem Sorolla, on va estar un parell d'anys l'Ateneu Llibertari del Casc Antic (1982).

4. Ateneu Anarquista del districte del Centre.
Carrer Torn de l'Hospital, 28 i 30.

Funcionà entre els anys 37 i 39. Seu del grup faista Iconoclastas.

5. Solidaridad Obrera. Carrer Carnissers, 3, 2on.

Diari anarquista creat el 1919, actiu fins 1936 amb periodicitat diària o setmanal. Durant la guerra canvià el seu nom pel de *Fragua Social*.

6. Joventuts Sindicalistes Llibertàries (JAS).
Carrer Peu de la Creu, 19.

Primera organització de joves anarquistes constituïda a València l'agost de 1931. Vinculats als sindicats d'oposició, tenien una biblioteca, organitzaven xerrades i conferències. El 36 afegeixen al nom Revolucionàries (JASR) i el 37 s'unifiquen amb les JJLL. També era seu del grup anarquista Libertad.

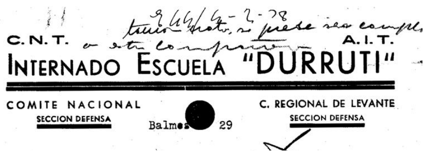

Als anys 40 hi ha notícies d'un enfrontament armat entre la policia i la guerrilla anarquista a aquest carrer.

7. Internat-Escola Durruti. Menjador popular.
Carrer Balmes, 29 (actual 27).

La CNT ocupà el convent de les Esclaves de Maria Immaculada,

als inicis de la guerra. La subsecció d'Escoles de la CNT el gestionà com a Internat-Escola gratuït i mixt entre 1937 i 1939 per a capacitar joves llibertaris que volgueren ingressar a l'Institut Obrer de València, que ocupava l'incautat col·legi dels Jesuïtes. La Indústria Gastronòmica de la CNT el convertí en menjador popular de guerra. Les classes s'impartien a una casa de la plaça de les Escoles Pies, prop de la qual estava el sindicat tèxtil de CNT.

8. Federació Ibèrica d'Estudiants Revolucionaris (FIER).
Carrer Lope de Rueda [pça Encarnació].

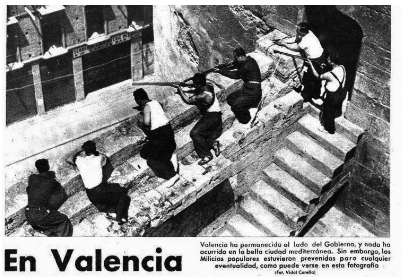
A finals de 1937, el Comité peninsular de FIJL convocà una conferència nacional d'estudiants llibertaris que els unificà en la FIER, resultat de la fusió de la FECL i d'Estudiants de la CNT.

Pancarta del Congrés Juvenil Llibertari de 1938. Foto: Finezas

9. Torres de Quart. Carrer Quart.

Construcció d'estil gòtic militar del segle XV, porta oest de la ciutat emmurallada. Durant el pas dels segles ha estat presó militar, de la Inquisició, durant la primera guerra carlista, en la II República i durant el franquisme. Durant la guerra, el govern republicà tanca en elles a elements facciosos i també a presos revolucionaris.

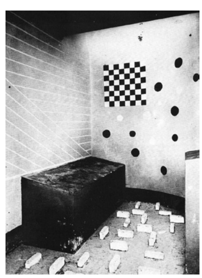

10. Txeka. Plaça Santa Úrsula.

El convent de Santa Úrsula, obra del segle XVII, incautat pel PCE en juliol del 36 va ser lloc de detenció, interrogatoris i tortures contra gent de dretes i anarquistes. Les txekes psicotècniques dissenyades per Alfonso Laurencic per al Servei d'Informació Militar incloïen elements dels surrealisme i l'abstracció geomètrica com a mitjans de tortura. La denominació procedeix de l'apòcope de la Comissió Extraordinària (Txrezvitxàinaia Komissia) creada a Rússia pels bolxevics per reprimir actes contrarrevolucionaris. Hi hagué altres txekes al carrer Sorní, Navellos, Carnissers, etc.

Església de Santa Úrsula. Foto: F. Collado

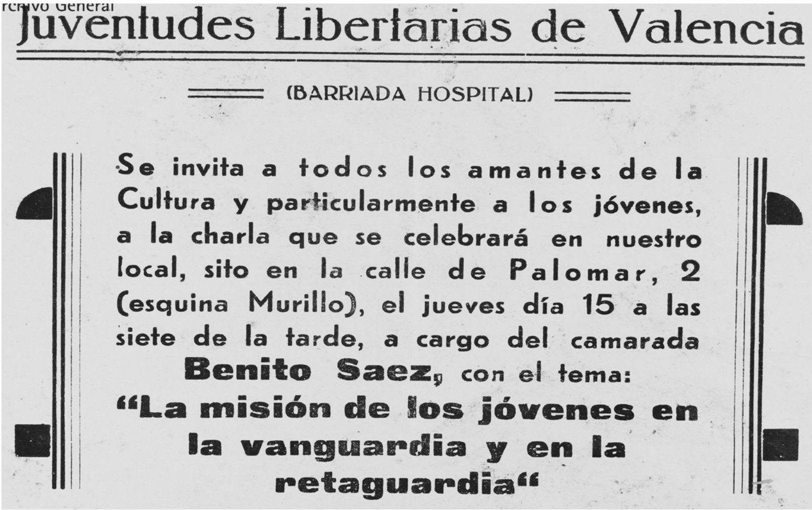

Disseny de Txeka

11. Ateneu de la Barriada de la Misericòrdia.
Ateneu Cultural Proletari del Socors.
Carrer Palomar, 2 i Socors, 3.

El primer, creat en 1937, estava vinculat a les JJLL, organitzava conferències amb regularitat i fundà el grup excursionista Eliseo Reclús i el grup artístic Liberación. El segon va ser creat durant la II República.

Juventudes Libertarias de Valencia

(BARRIADA HOSPITAL)

Se invita a todos los amantes de la Cultura y particularmente a los jóvenes, a la charla que se celebrará en nuestro local, sito en la calle de Palomar, 2 (esquina Murillo), el jueves día 15 a las siete de la tarde, a cargo del camarada **Benito Saez**, con el tema: **"La misión de los jóvenes en la vanguardia y en la retaguardia"**

12. Teatre Princesa – Teatro Libertad.
Carrer Rei en Jaume, 3.

Anomenat Teatro Libertad durant els anys republicans. Escenari de mítings de CNT i JJLL. El març del 1937, després d'un míting a aquest teatre, la Columna de Ferro admet, a contracor, la militarització de les milícies anarquistes que combaten en el front de Terol, sent l'última en acceptar-ho, convertint-se en la 83 Brigada Mixta.

La companyia de Rambal interpretà l'obra Temple y Rebeldía

d'Ordaz el 22 de gener de 1937.

En 1989 definitivament tancà però va ser okupat i desallotjat la matinada del 15 al 16 d'octubre de 1999. La violenta reacció policial provocà el desallotjament, disturbis, un mort, 52 persones detingudes i nombroses accions de protesta a la ciutat i arreu l'Estat. El col·lectiu okupa va ser, una vegada més, víctima d'un posterior muntatge mediàtic, policial i judicial de criminalització.

Amelia Jover a un mitin de la FIJL

Teatre Princesa

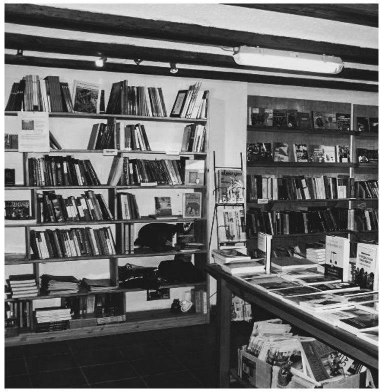
13. Ràdio Quinkalla. Carrer Bosseria.

El setembre de 1999, 15 programes i unes 25 persones són expulsades de Ràdio Klara per no acceptar la forma de gestió de l'emissora que consideraven jeràrquica i contrària als principis que la ràdio deia defensar. El 15 de novembre començaren a emitir en proves des de Campanar i després es traslladaren a aquest carrer, on funcionaren una bona temporada. Van publicar un butlletí anomenat *Morralla*.

14. Sahiri, Llibreria Associativa. Carrer Danses, 5.

Llibreria de caire llibertari oberta entre els anys 2003 al 2013, molt activa en actes de difusió cultural i seu estable durant eixos anys de presentacions de la Mostra del Llibre Anarquista.

Interior llibreria Sahiri. Font: Sahiri

15. Falles de 1937. La Llotja. Mercat Central.

Plaça del Mercat. [pça guerriller Romeu].

Edifici civil d'estil gòtic, testimoni de la prosperitat comercial aconseguida per València el segle XV. Les Falles de 1937 són creació de l'Aliança d´Intel·lectuals per a la Defensa de la Cultura i del Sindicat d´Art Popular de la CNT. No es van cremar però els ninots es mostraren a la Llotja. La revista *Nueva Cultura* va fer un especial amb el títol *Els enemics del poble a l´infern* que explica la temàtica antifeixista de les quatre falles anomenades *Coses d´Ara, La Catedral, El Belem d´enguany i La Balança del Món*.

Quasi enfront, el Mercat Central, construcció d'estil eclèctic modernista de 1914, ocupa el lloc on abans es feia un mercat a l'aire lliure escenari de revoltes urbanes des de les Germanies a brots revolucionaris del XIX, dels anys 30 del s.XX i de períodes més actuals.

Guàrdies d'Assalt a la porta del mercat

Salto anys 90. Foto: V. Sánchez

16. Fundació Salvador Seguí. Carrer Maria Cristina, 6, 1ª.

Centre d'estudis llibertaris fundat en 1986 amb seus a Madrid, Barcelona i València. Conserva un important fons documental, bibliogràfic i oral referent al moviment llibertari. La FSS estigué en aquesta adreça durant els anys 1989 a 1995.

Vells militants anarquistes a la FSS: d'esquerra a dreta: Isidre Guardia, Agustín Torres, Juan Fernández "Antón" i Frederic Sanfélix. Foto: Fundació Salvador Seguí

17. L'All Negre. Carrer dels Drets, 34.

Un dels primers col·lectius dedicat en València a l'agricultura biològica i a la seua distribució. Molt afí als cercles anarquistes i okupes de la ciutat durant la dècada dels 90. Hi era a la tenda Akelarre, on també estigué un temps la Distribuïdora Soroll i un Espai de Dones.

18. Ateneu de Divulgació Anarquista.
Societat Vegetariana Naturista (SVN). Carrer Tapineria, 5.

El juny del 1932 es traslllada a aquest carrer l'Ateneu i el Sindicat d'Alimentació, on hi són també el Comité Regional de la CNT, el Comité Pro Presos i la redacció de *Solidaridad Obrera*.

A la porta 3 hi era la SVN, amb la qual col·laboraven molts llibertaris i que editava la revista *Helios* (1916 - 1938). Tenien relació amb diversos menjadors vegetarians a la ciutat i organitzaven excursions a parcs naturistes com El Saler. L'any 1922 s'havia celebrat a València un Congrés vegetariano-naturista.

19. Sindicat de Metal·lúrgia CNT. JJLL.
Carrer Cavallers [c/Metal·lúrgia, 27].

Seu, el trienni 36-39, del sindicat de la indústria siderometal·lúrgica i de les seues Joventuts. Al c/Calatrava, un Sindicat d'Alimentació.

20. Ministeri d'Indústria.
Carrer Cavallers [c/Metal·lúrgia, 29].

El Ministeri d'Indústria estava encapçalat pel cenetista català Joan Peiró. Peiró va ser obrer del vidre, secretari general de la CNT els anys 20, víctima d'atemptats, empresonat i seguidor del sector trentista. Com a ministre elaborà el decret de confiscacions

en la indústria i projectà la creació d'un banc de crèdit industrial. Fugí a l'exili, va ser entregat per la Gestapo, jutjat, empresonat i finalment afusellat a El Terrer de Paterna l'any 1942 per la seua negativa a integrar-se en el sindicat vertical franquista.

Joan Peiró

21. Ministeri de Justícia.
Carrer Cavallers, 22 [c/Metal·lúrgia, 26].

El Ministeri de Justicia es traslladà al palau de Malferit des del mes de novembre del 1936 fins el 15 de maig del 1937. El dirigia Juan García Oliver, expresidiari, cambrer, atracador, insurreccionalista, faista, membre dels grups Nosotros i Los Solidarios amb Durruti i Ascaso i afiliat a la CNT. Algunes mesures que va implantar van ser obrir les presons amb un indult general, promoure l'equiparació de drets i garanties individuals de les dones amb els homes, controlar la violència de reraguarda i els passejos mitjançant la creació dels Tribunals Populars, aplicar mesures de millora i simplificació de l'aparell judicial (acurtament de terminis, anul·lació de

taxes, eliminació de la direcció general de registre i notariat, homologació de matrimonis, facilitats per a l'adopció de xiquets, etc.).

García Oliver al ministeri de Justícia

22. Teatre Talia - Teatre dels Obrers.
Carrer Cavallers, 31 [c/Metal·lúrgia, 31].

Aquest teatre, propietat de la Casa dels Obrers de Sant Vicent Ferrer, institució benèfica catòlica, estigué durant la Guerra Civil sota el control del CEEP. Va ser testimoni d'espectacles teatrals, projeccions cinematogràfiques i gran activitat sindical i política amb la celebració de conferències, assemblees i mítings. A principi de la guerra va ser la Casa de les JJLL. El 1937 es va celebrar el Congrés de la Federació Ibèrica de Joventuts Llibertàries.

Darrere, a l'actual plaça del Correu Vell i durant la República plaça del músic Gomis, al nº 6 hi hagué una seu del Sindicat d'Alimentació de CNT.

Teatre dels Obrers. Foto: Finezas

23. Teatre Patronat de La Joventut Obrera.
CN CNT Informació i propaganda.
Carrer Landerer, 5 i 1.

Inaugurat el 1883, els anys de guerra el va incautar la Federació Nacional de la Indústria Ferroviària de la CNT. Local habitual d'actuacions i representacions artístiques del món àcrata de la ciutat (sindicats, agrupacions obreres, ateneus, rondalles, grups teatrals, etc.). Al nº1 tingué la CNT la secció d'Informació i Propaganda i hi era també la Comandància de Milícies.

Míting FIJL. Foto: Finezas

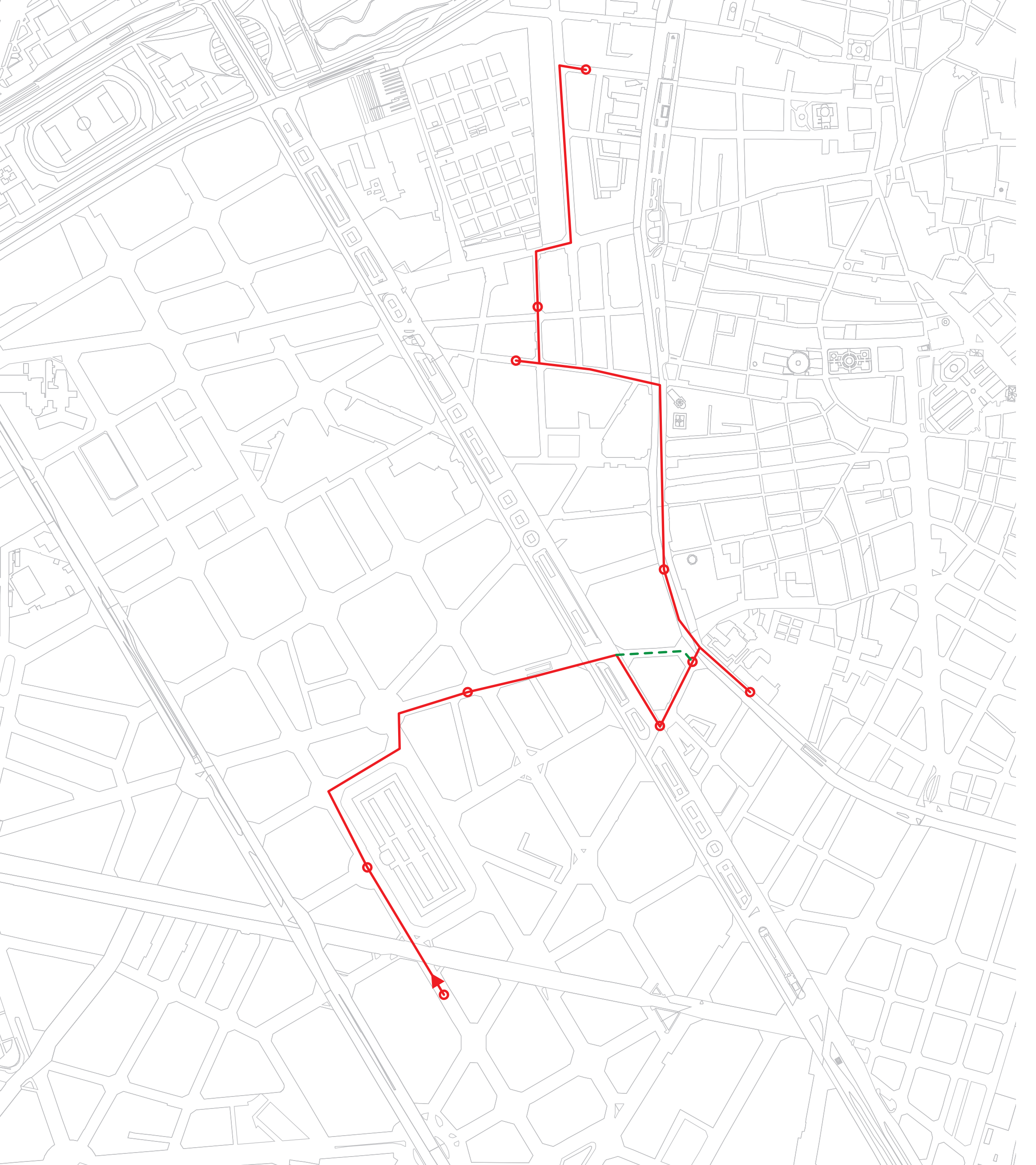
RUTA

5

EXTRAMURS

ARRANCAPINS - BOTÀNIC

A PEU: 60 min. EN BICI: 30 min. 10 parades

Himno de Mujeres Libres

Puño en alto mujeres de Iberia
hacia horizontes preñados de luz
por rutas ardientes,
los pies en la tierra
la frente en lo azul.

Afirmando promesas de vida
desafiamos la tradición
modelemos la arcilla caliente
de un mundo que nace del dolor.

¡Qué el pasado se hunda en la nada!
¡qué nos importa el ayer!
Queremos escribir de nuevo
la palabra MUJER.

Puño en alto mujeres del mundo
hacia horizontes preñados de luz,
por rutas ardientes,
adelante, adelante,
de cara a la luz.

Lletra de Lucía Sánchez Saornil, poeta i militant anarquista.

El nom d'Extramurs li ve al districte pel fet que se situa a la part externa de l'antiga muralla. És una mostra del desenvolupament d'un urbanisme de nous eixamples en forma de quadrícula, encara que sense l'existència d'una tipologia uniforme en les illes de vivendes.

Aquesta és una ruta molt diversa doncs aplega seus sindicals, centres de detenció i tortures, seus ministerials, centres d'ensenyament, etc. que cronològicament abasten quasi tot el període de presència anarquista a la ciutat. El recorregut pot combinar-se amb altres rutes pròximes i crear itineraris nous donat que voreja pels límits de la 4 (Jota Libertaria) i la 2 (No somos nada) i ens permetria endinsar-nos a les parades de Ciutat Vella.

1. Ateneu Anarquista - Escola Racionalista. Carrer Alberic, 11.

Obert el setembre de 1933, inaugurat amb una conferència titulada *La cultura del poble* i l'obertura d'una escola racionalista. També hi havia una rondalla llibertària.

c/Alberic, 11. Foto: F. Collado

2. Mercat d'Abastos. Carrer Alberic, 59.

Obra racionalista de l'arquitecte Javier Goerlich, s'acabà de construir l'any 1948 per a proveïr de fruites i verdures la ciutat, llavors a un barri allunyat del centre. Estigué en funcionament fins inicis dels 80. A hores d'ara hi han diversos serveis municipals,

esportius, una comissaria i un institut.

El 25 de juny de 1979 era assassinat Valentín González, treballador de la colla del Mercat afiliat a la CNT. S'havia convocat una vaga i la policia carregà violentament contra els concentrats. Entre els apallissats estava el pare de Valentín, el jove anà a ajudar-lo quan un policia nacional li disparà una bala de goma al pit que el matà. En resposta a l'assassinat es convocà una vaga general el dia 27, la primera del postfranquisme. El soterrar també va ser una multitudinària manifestació de ràbia i condol que recorregué tota la ciutat.

El 2009 CGT instal·là una placa al Mercat i el passatge interior du el nom de Valentí.

El juny del 2019 s'instal·là una escultura a la porta.

Durant la celebració d'un concert per la insubmissió en març de 1990, amb l'actuació del grup Barricada i altres, va ser cremat un autobús de la policia local. Després hi hagueren disturbis i càrregues pel barri del Carme fins la matinada.

Placa d'homenatge al mercat

Imatges de premsa de la manifestació contra l'assassinat de Valentín

3. Caserna de la Guàrdia Civil d'Arrancapins.
Carrer Àngel Guimerà.

Edifici ja desaparegut, durant la postguerra va ser un lloc especialment actiu com a centre de detenció, interrogatoris i tortura del moviment guerriller, tant de maquis com d'enllaços que, en alguns casos, arribaren fins a la mort de les persones detingudes.

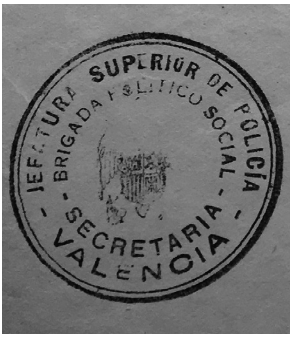
Encerclada l'antiga caserna

Cenetistes detinguts, any 1946. Foto: AIMC

4. Caporalia Superior de Policia. Brigada Político-Social.
Gran Via Ramón y Cajal, 40.

La *Jefatura* es traslladà el 1957 a la seua ubicació actual. Allí tenia la seu la Brigada Político-Social, per la qual passaren coneguts torturadors, alguns d'ells sàdics condecorats pel franquisme i la postdictadura, com Manuel Ballesteros, Benjamín Solsona, Jacinto López Acosta o Roberto Conesa, amb governs de la UCD o del PSOE. Durant dècades, pels seus calabossos han passat centenars de militants antifranquistes, anarquistes, okupes, feministes, antimilitaristes o antifeixistes.

5-6. Hospital Provincial. Control Sanitari.
Policlínica d'accidents de treball.
Carrer Guillem de Castro, 57 i 50.

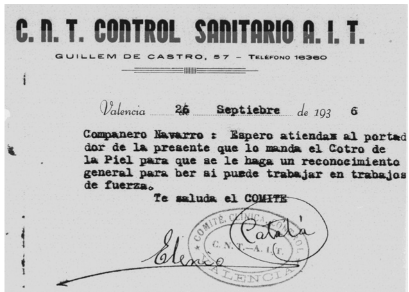
Durant els anys de la Guerra Civil els anarcosindicalistes de la CNT gestionaren una xarxa d'infraestructures sanitàries pròpia, formada per clíniques i els anomenats hospitals de sang, amb l'objectiu de col·lectivitzar l'assistència sanitària amb criteris revolucionarios. Això incloïa les incautacions de recursos privats i l'impuls d'aquesta xarxa alhora autònoma i coordinada. Emilio Navarro Beltrán, metge llibertari de la CNT, va ser durant uns mesos el director de l'Hospital provincial i la seua dona, Mercedes Maestre, afiliada a UGT, va ser sotsecretària de sanitat amb Federica Montseny al ministeri.

La policlínica d'accidents de treball estava a l'Asil de Santa Filomena, incautat el 1936 a l'orde del Calvari. La política del Comité Sanitari Popular es basava en l'assistència sanitària gratuïta i universal, incautacions i inclusió de professionals sanitaris.

Des de Control Sanitari, molt a prop de l'Hospital Provincial, coordinaven aquestes infraestructures. El primer hospital de sang instal·lat per CNT va ser a aquest local i s'atenien milicians ferits o malalts de la Columna de Ferro.

Antic hospital provincial. Foto: F. Collado

C. N. T. CONTROL SANITARIO A. I. T.
GUILLEM DE CASTRO, 57 - TELÉFONO 16360

Valencia 26 Septiebre de 1936

Companero Navarro : Espero atiendas al portador de la presente que lo manda el Cotro de la Piel para que se le haga un reconocimiento general para ber si puede trabajar en trabajos de fuerza.
Te saluda el COMITE

Cèdula de control sanitari

7. Societat Coral El Micalet. Carrer Guillem de Castro, 73.

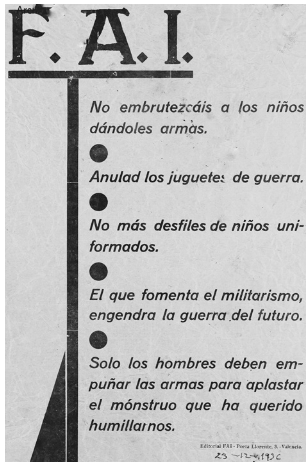
Després del Vé Congrés, el 1980 les delegacions que han trencat amb l'organització celebren ací el congrés fundacional de la CNT "renovada" o CNT-Congrés de València que, acabaria sent amb el temps la Confederació General del Treball (CGT).

8. Arrels. Consell de la Infància Evacuada.
Carrer Lepant, 26 i 22.

Associació de consumidores i productores de productes biològics, pionera els anys 90 a València en proveïr producte fresc, ecològic i de proximitat. Formada per gent provinent de col·lectius llibertaris i dels primers Kasals Okupats. Editaren un butlletí amb altres col·lectius anomenat *Terra Viva*.

El mestre anarquista Eleuterio Quintanilla va ser subdirector de la delegació regional de la Infància Evacuada i comptava com a conselleres les dones llibertàries Mercedes Comaposada i Azucena Pérez.

Arrels. Foto: Conxa Mestre

9. Agrupació FAI districte de Misericòrdia.
Carrer Botànic, 23.

Una de les innumerables agrupacions faistes que proliferaren per tota la ciutat el trienni 36-39.

Cartell de Carles Fontseré

10. Ateneu Popular del Carme. Carrer Pere Bonfill, 12.

Col·lectiu que funcionà uns pocs anys des d'octubre de 2007. Obert a diverses sensibilitats dels moviments socials i populars, hi havia gent antifeixista, internacionalista, independentista, àcrata,... Es va muntar una biblioteca i va ser seu temporal del Centre de Documentació Antagonista.

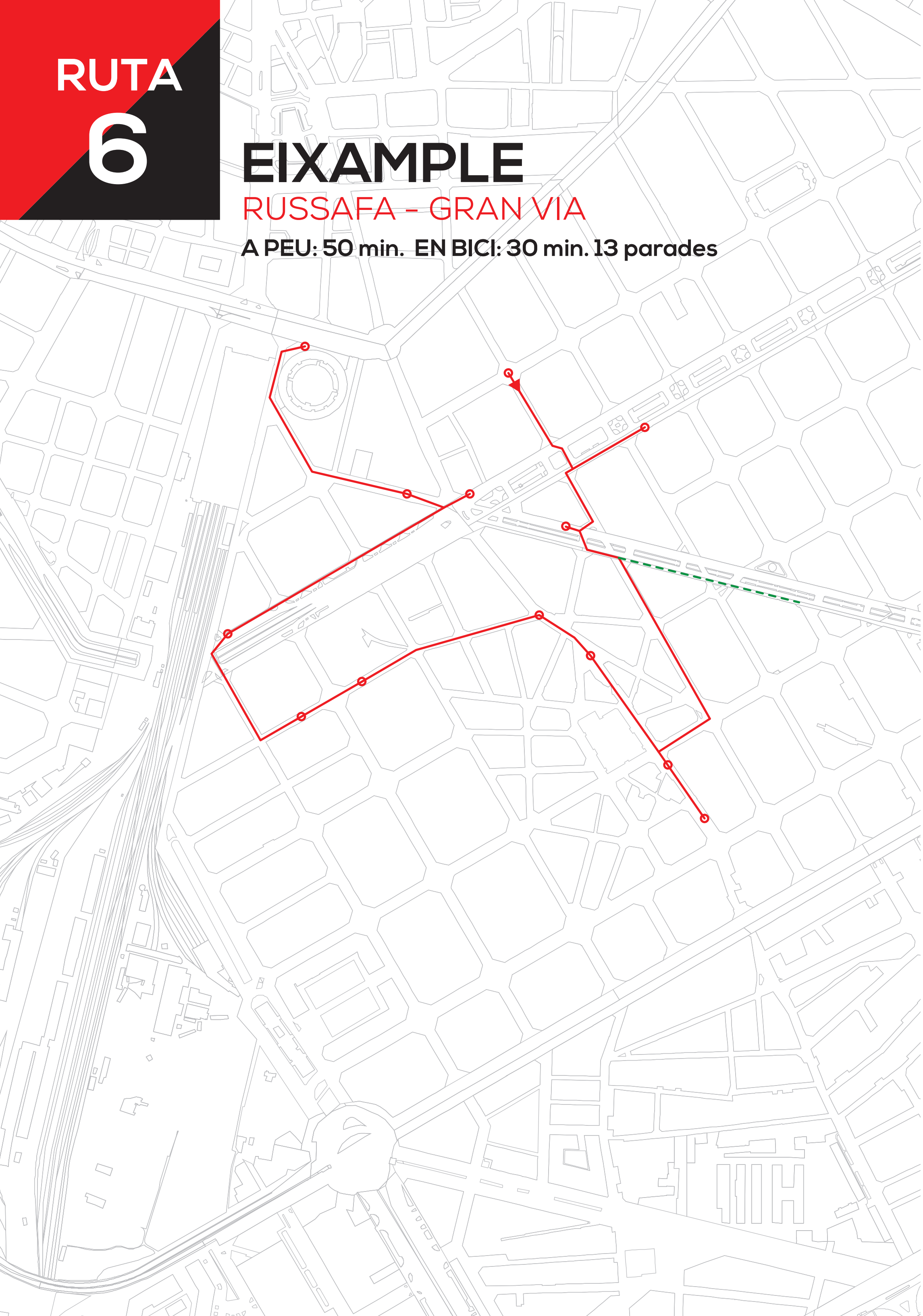
Concentració anarquista. Foto: Finezas

RUTA 6

EIXAMPLE

RUSSAFA - GRAN VIA

A PEU: 50 min. EN BICI: 30 min. 13 parades

Romance a Durruti, Ascaso y García Oliver

Historia de tres amigos de la dulce libertad:
Si se hicieron anarquistas, no fue por casualidad.
Buenaventura Durruti, Ascaso y García Oliver

Llamados Los Solidarios que desprecian al poder
Buscados y perseguidos por el campo y la ciudad,
Si acabaron en la cárcel, no fue por casualidad.

Buenaventura Durruti, Ascaso y García Oliver:
Tres hojas de trébol negro contra el viento del poder.
Siguiendo con su costumbre de burlar la autoridad,
Si cruzaron la frontera no fue por casualidad.

Buenaventura Durruti, Ascaso y García Oliver:
La negra sombra del pueblo contra el brillo del poder.

Después de una temporada, se volvieron para acá,
Si temblaron los burgueses no fue por casualidad.
Buenaventura Durruti, Ascaso y García Oliver:
Tres balas negras de plomo apuntando hacia el poder.

Lletra i música: Chicho Sánchez Ferlosio.

Russafa era municipi independent fins que va ser annexionat a València el 1887. A principis del segle XX era un barri popular envoltat d'horta, amb una població d'obrers, artesans, petits comerciants i llauradors.

Als anys 30 comparteix el revifament d'ateneus llibertaris que es donà per tota la ciutat i l'activitat anarcosindicalista dels treballadors ferroviaris que tenien diverses seus prop de l'estació de ferrocarril. Durant el trienni 36-39 el carrer Doctor Sumsi va ser reanomenat carrer de la FAI i es perllongava pels extrems fins els carrers Martí i Pizarro respectivament.

Entre la dècada dels 60 i 80 pateix un declini i perd bona part de la població que recupera, en part, amb població immigrant una dècada després, conformant-se una mixtura intercultural que la ultradreta utilitza per a escampar els seus plantejaments xenòfobs i racistes.

Cap a l'any 2007 comença un procés de gentrificació amb unes característiques clares: pujada de preus de les vivendes que són llogades o comprades per gent i empreses amb alt valor adquisitiu i produeixen l'expulsió del veïnat nadiu, substitució del comerç tradicional per formats gentrificadors i enfocats al turisme ocasional.

Per la seua banda la zona de la Gran Via, fruit de l'eixample amb una trama en quadrícula d'amples carrers i edificis modernistes, ha estat des de sempre una barri majorment burgés i dretà, fins i tot amb focus i seus nazi-feixistes. En eixe reducte conservador tingué durant molts anys la seua seu la Fundació Salvador Seguí, una de les entitats més importants en la investigació i recuperació de la memòria llibertària.

En acabar-la podem enllaçar amb les rutes que discorren per Ciutat Vella.

1. Federació Nacional de la Indústria Ferroviària. CNT-AIT.
Carrer Félix Pizcueta, 26. [c/Anselmo Lorenzo].

Comité de Relacions de Llevant d'aquesta secció sindical, en temps passats amb prou afiliació, molt activa i combativa.

2. Agrupació de Joventuts Llibertàries del Centre.
Gran Via Marqués del Túria, 22 [av. Durruti, 22].

L'any 1937 s'acabava de formar aquest grup amb inquietuds revolucionàries. També hi era el sindicat de professions liberals de CNT.

A mitjans de 1939 tingueren un local al pròxim carrer Pizarro, en el tram entre Ciril Amorós i Gran Via. Molt a prop, a l'actual carrer Comte Altea nº 20 (llavors Gonzalo Navacerrada, membre del Psoe al Comité Executiu Popular) hi havia el Sindicat d'Exportadors Fruiters de CNT.

Antiga seu de JJLL, Gran Via, 22. Foto: F. Collado

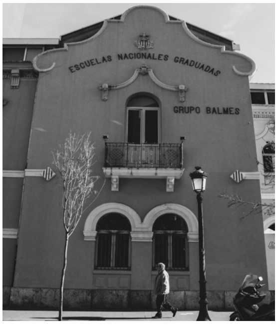
3. FAI. Seccions sindicals CNT.
Avinguda Antic Regne de València, 9 [av. 14 d'Abril, 9].

La Tasca Vasca Ché, oberta el 1933, durant la Guerra civil va ser incautada per la FAI per a usar-la com a delegació. A aquesta avinguda també hi hagueren seccions sindicals de CNT com el Sindicat d'Higiene (nº 15), d'Espectacles (nº21), el de Pèrits i Tècnics (nº 42) o el de Funcionaris Públics (nº 32) els anys 30 o CGT els 90.

A la mateixa avinguda, l'Escola Cossío (nº 44) estava inspirada en els principis de la Institució Lliure d'Ensenyança.

F. A. I.
ESTATUTOS GENERALES DE LA FEDERACIÓN ANARQUISTA IBÉRICA
1937
VALENCIA

4. Grup Escolar Balmes. Carrer Mestre Aguilar, 15.

Grup Escolar Balmes. Foto: F. Collado

Va ser altre centre on mestres republicans van treballar a les aules sobre els principis de la solidaritat, la democràcia i amb una actitud proactiva de l'alumnat. L'escola conserva un refugi de la guerra per a un miler de persones.

6. Plaça Doctor Landete.

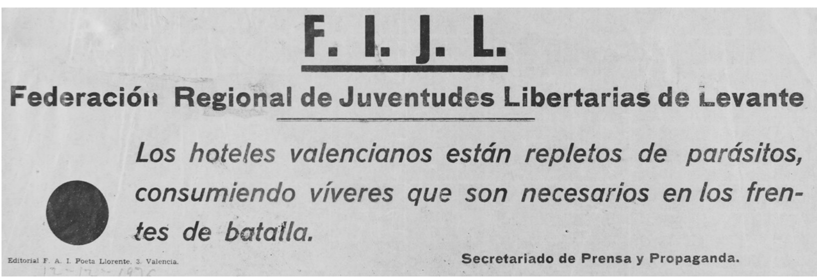
Durant les primeres dècades del s.XXI han tingut lloc a aquest indret nombroses concentracions antifeixistes com a resposta a manifestacions racistes i xenòfobes de partits neonazis com España 2000. Com sol ser habitual, la policia ha protegit sovint els nazis carregant contra els antifeixistes.

7. Ateneu de Divulgació Anarquista.

Confluència carrer Russafa amb carrer Dénia
[antiga pça Manuel Cru o del Contrast amb c/Pi i Margall].

Traslladats des de Ciutat Vella, l'any 1936 es va reobrir de nou l'ateneu a l'associació Manuel Cru de fraternitat republicana. Tingué força activitat el 36 i es mantingué obert fins gener del 38. Estava vinculat a la FAI i a l'agrupació de JJLL de Russafa.

8. Sindicat Ferroviari de la CNT. Carrer Dénia, 41.

Seu d'aquesta secció sindical durant el període 1931-1936. Organitzava conferències, cursos d'esperanto, lectures comentades i tenia una important biblioteca, saló d'actes i escola racionalista.

5-9. Nou Ateneu de Russafa o
Ateneu Llibertari de Divulgació Social de Russafa.
Carrer Mestre Aguilar, 4 carrer Dénia, 49.

Seu d'aquesta secció sindical durant el període 1931-1936. Organitzava conferències, cursos d'esperanto, lectures comentades i tenia una important biblioteca, saló d'actes i escola racionalista.

c/Dénia, 49. Foto: F. Collado

10. Hospital de Sang. Cine Coliseum.
Gran Via Germanies, 36 i 30.

La CNT incautà aquest sanatori d'un metge de dretes, qui continuà com a metge director junt amb un cirurgià anarquista. Transformat en hospital de sang per la FAI, va servir per assistir milicianes de la Columna de Ferro.

Enderrocat el 1972, durant els anys 30 el Coliseum va ser testimoni de mítins de diferents organitzacions anarquistes.

Enfront, encara roman un refugi antiaeri, bé de rellevància local, entre Germanies i Marqués del Túria redescobert l'any 2007 per les obres del metro.

G.V. Germanies, 36. Foto: F. Collado

11. Avinguda Buenaventura Durruti.
Gran Via Marqués del Túria [av. Durruti].

Durruti mor al front de Madrid el dia 20 de novembre de 1936. A l'endemà es fan multitudinàries manifestaciones de dol al pas del fèretre quan es traslladat des de Madrid a Barcelona. L'11 de desembre aquesta Gran Via és retolada com avinguda Durruti. Mesos més tard, el diumenge 18 d'abril de 1937, es fa un acte de descobriment del rètol de l'avinguda amb participació de nombrós públic i de sindicalistes de la federació local de CNT, Juan Rueda del Comité Regional, l'alcalde Domingo Torres o el ministre de Justicia, Juan García Oliver. En aquesta avinguda hi ha constància d'al menys tres refugis antiaeris.

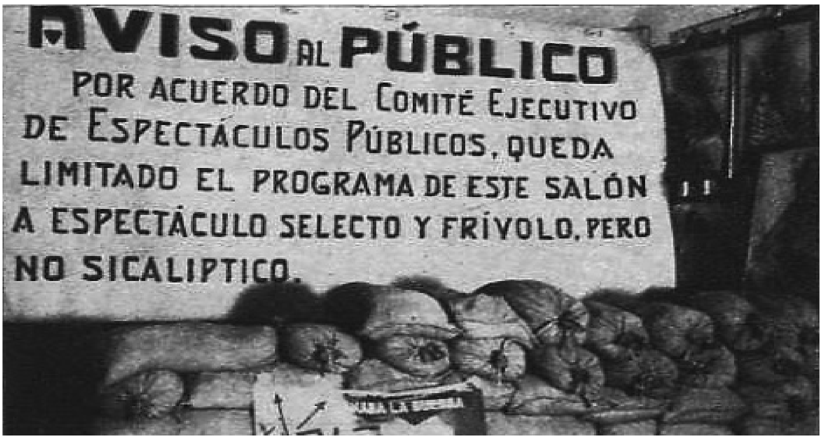

García Oliver i altres anarquistes inaugurant l'avinguda Durruti. Foto Finezas

12. Teatro Alkázar. Carrer General San Martín, 19.

Els anys de guerra, gestionat pel CEEP, a més d'espectacles d'entreteniment oferí obres com "¡Viva la libertad!" o "La justícia de los oprimidos", seguint els criteris de programar amb contingut revolucionari.

En la propera c/Sogorb, nº3 estava l'administración de la revista vegetariana i naturista *Helios*, fundada i dirigida per Juan García Giner, on col·laboraren Bonafoux, Lorenzo, Catulo, Mella, etc. Editaren 273 números, entre 1916 i 1939.

13. Plaça de bous. Carrer Xàtiva, 28.

Ha acollit al llarg del temps desenes de mítings d'afirmació anarquista. El 27 de març de 1932 es va celebrar un pro-deportats i presos organitzat pel Comité Regional de la CNT de Llevant i la Federación Local de Sindicat amb assistència d'unes 20.000 persones.

Als inicis de la guerra va ser usada com a camp d'entrenament de milícies. Front la plaça, al nº 23 del mateix carrer hi era l'Hotel

Metropol, seu de l'ambaixada soviètica durant la capitalitat republicana i residència de Garcia Olive i Federica Motseny.

Amb el triomf feixista esdevingué camp de concentració per als soldats republicans derrotats.

El 28 de maig de 1977, és l'escenari d'un gran míting d'afirmació anarquista amb unes 40.000 persones i la intervenció de Carlos Martínez, secretari del CR; el polèmic Juan Ferrer, Juan Gómez Casas, secretari general del SP; José Peirats i Federica Montseny (a qui els assistents xiularen).

Míting CNT Març de 1977

Federica Montseny al Coliseum

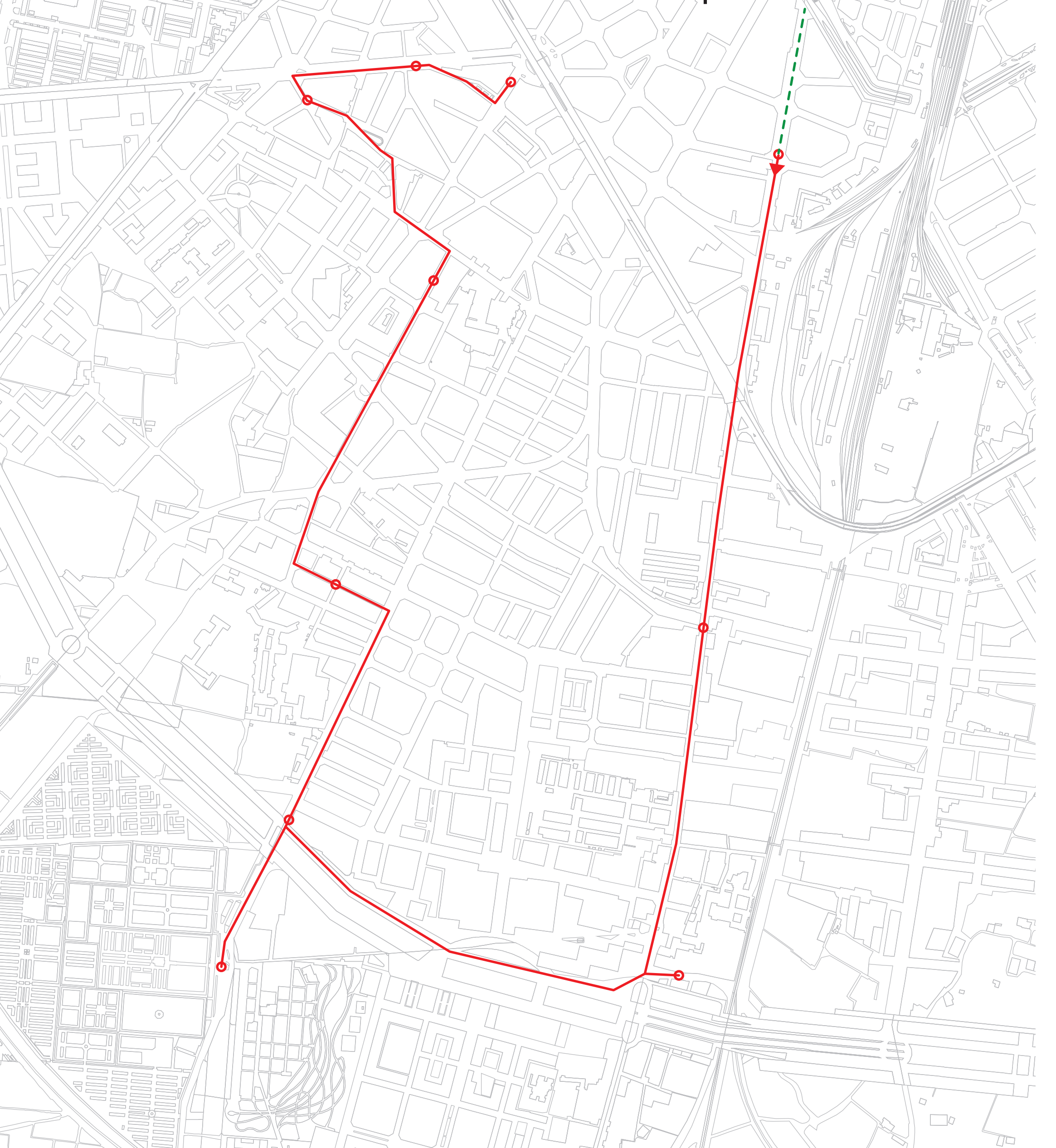
RUTA

7

L'OEST 1

ARRANCAPINS - CREU COBERTA JESÚS - PATRAIX

A PEU: 80 min. EN BICI: 45 min. 10 parades

Sacco y Vanzetti

Tú vives, caminas, trabajas,
miras, hablas, cantas,
luego viene alguien
y te ata manos y pies
y te cierra la boca
y te cierra los ojos.

Para vosotros, Niccola y Bart,
descansad para siempre aquí en nuestros corazones.
El último y extremo momento es vuestro,
esa agonía es vuestro triunfo.

Canto para vosotros, Niccola y Bart,
para quienes odian la esclavitud
y para quienes aman la verdad,
canto fuerte libertad.

Estas manos para trabajar
estos ojos para mirar
estos pies para caminar
esta boca para cantar.

Para vosotros, Niccola y Bart,
descansad para siempre aquí en nuestros corazones.
El último y extremo momento es vuestro,
esa agonía es vuestro triunfo.

Con las manos no suplicaré,
con mis ojos no lloraré,
con los pies no huiré,
con la boca cantaré.

Para vosotros, Niccola y Bart,
descansad para siempre aquí en nuestros corazones.
El último y extremo momento es vuestro,
esa agonía es vuestro triunfo.

Lletra de Joan Baez, música d'Ennio Morricone

Aquesta ruta comença al barri d'Arrancapins, transcorre per la Creu Coberta, Jesús i passa després pel de Patraix, poble annexionat a València l'any 1870. Patraix era la principal localitat de l'horta periurbana sud-occidental de la ciutat, però la xarxa urbana es va modificar els anys cinquanta, amb la migració de posguerra i la industrialització dels barris perifèrics. Als inicis del segle XX tingueren lloc al barri algunes vagues obreres, especialment del ram del vidre doncs hi havien diverses fàbriques d'aquesta i altres indústries.

Volem destacar la figura de la militant anarquista Aurora López García. El 1923 començà la dictadura de Primo de Rivera i Aurora López es traslladà des de Cartagena a València. Acollí a sa casa la reunió que determinà la fundació de la Federació Anarquista Ibèrica (FAI), fruit de l'acord previ d'unificar la Federació de Grups Anarquistes d'Espanya i la Unió Anarquista Portuguesa. Aurora era una gran oradora i participà en nombrosos mítings i conferències. L'any 1932 estigué empresonada per la seua activitat sindical. Després de la Guerra Civil, escapà de la repressió franquista adoptant una identitat falsa. Més tard visqué al c/Drassanes de València, al Grao, i morí a Lorca (Múrcia) el novembre de 1982.

A banda d'aquest fet, també cal assenyalar, com hem vist en altres rutes prèvies, com el revifament de l'activitat ateneística durant els anys 30 també succeeix a aquesta àrea de la ciutat (farcida de tallers, fàbriques i població treballadora), amb l'obertura d'ateneus a Patraix, la Creu Coberta, la zona del Cementiri o Castellar que posen en marxa múltiples activitats i es coordinen entre ells. No podem assegurar amb precisió la ubicació que hem assignat a aquests ateneus a causa del canvi del nomenclàtor dels carrers i la manca de referències exactes al respecte. Dissortadament no queden actualment, excepte al Cementiri, senyals ressenyables del punts anomenats a aquesta ruta.

1. Ateneu de la Barriada de la Llibertat.
Carrer Sant Vicent [Av. Corts Valencianes, 149].

L'any 1937 convocaren una reunió per a constituir una federació d'ateneus.

Al nº 122, llavors c/ Largo Caballero, hi hagué una seu del sindicat de Transports de CNT-AIT.

c/Sant Vicent, 149

2. Ateneu Cultural de Divulgació Social de la Creu Coberta.
Carrer Sant Vicent [Camí Real de Madrid, 264].

Va funcionar durant la II República i la Guerra Civil. El 1932 va promoure la creació d'una Federació Local d'Ateneus Culturals de València i pobles dels voltants. Front a aquest indret queden les ruïnes de l'empresa Macosa, amb gran activitat sindical els anys 70. Resten dins dos refugis antiaeris de quan hi era Construcciones Devís.

Molt a prop, al c/ Uruguai, hi és l'actual seu de la Internacional Teatral, del col·lectiu de teatre militant A Tiro Hecho i del taller de serigrafia La Miliciana.

c/Sant Vicent, 264. Foto: F. Collado

Antiga factoria Macosa. Foto: F. Collado

3. Rambleta de Sant Marcel·lí. Camí de la Rambleta.

Els primers mesos de l'estiu del 36 van caure partidaris de la dreta i després, amb la victòria feixista del 39, centenars de republicans, socialistes, anarquistes o comunistes van ser afusellats a aquest indret, als murs d'un antic mur de calç de 1878. Els seus cossos van ser soterrats a les fosses comunes del cementiri.

Antic forn de calç de La Rambleta. Foto: F. Collado

4. Cementiri General de València.
Carrer Sant Domènec de Guzmán, 27.

Entre les persones soterrades en ell destaquem Lucía Sánchez Saornil, cofundadora de Dones Lliures, feminista, anarquista i militant de CNT, o a Robert Smillie "Bob", militant anglés del POUM, company de George Orwell, mort a la presó, axí com centenars d'anarquistes i revolucionaris morts a mans de la repressió als carrers o a penals com la Model, la presó de dones, instal·lacions militars o Sant Miquel dels Reis durant la postguerra.

De fet, a aquest fossar hi ha al menys 6 grans fosses comunes (41.020 m²) amb unes 26.300 persones soterrades víctimes de la repressió franquista segons l'estudi dut a terme pel Fòrum per la Memòria del País Valencià als llibres de registre del cementiri. Cap al 2006 l'Ajuntament del PP va extreure més de 80 camions de terra amb les despulles de desenes de represaliats que va abocar després a Sagunt.

Obrers morts al cementiri, anys 30.
Foto: Lázaro

14 | Comunitat Valenciana — Domingo, 24 de septiembre de 2006 Levante EL MERCANTIL VALENCIANO

Salut als que escriuen amb sang nostra història;
Als adolorits d'eterna memòria:
Infants sense llar i vells sense terra,
Honor als que moren callats, sense glòria,
Sentint en la carn l'horror de la Guerra
I no gaudiran la victòria.
(MIQUEL DURAN DE VALÈNCIA)

IN MEMORIAM

De las 26.300 personas enterradas en las FOSAS COMUNES del cementerio de Valencia, del día 1 de abril de 1939 al 31 de diciembre de 1945

Entre las personas enterradas en las Fosas Comunes hay represaliados por sus ideas y víctimas de la miseria material y moral del franquismo.

Ejecutados sin juicio; muertos por palizas y torturas; por el hambre y el frío; por el hacinamiento, epidemias y enfermedades sin asistencia; nenes y nenas muertos por maltrato y desnutrición; muchas criaturas y sus madres que no sobrevivieron a los partos en aquellas terribles condiciones.

Personas desconocidas con causas de muerte no explicadas ni documentadas.

Muchos de ellos muertos en las cárceles y otros lugares de detención.

Todos y todas perdedores de un sueño de libertad e igualitarismo que sufrieron la represión y la exclusión impuesta por el régimen franquista.

«Aunque el otoño de la historia cubra vuestras tumbas con el aparente polvo del olvido, nunca renunciaremos ni al más viejo de nuestros sueños.»
(MIGUEL HERNÁNDEZ)

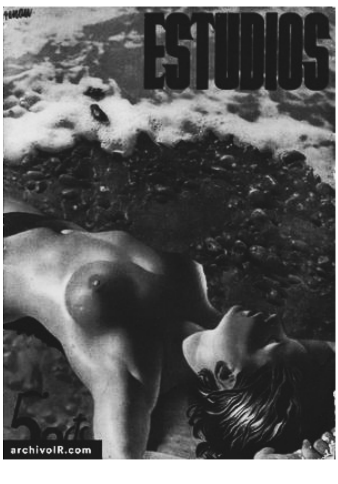
Fòrum per la Memòria del País Valencià, Acció Cultural del País Valencià, Francisco Carrión, Cristophe Zreik, Rosa M.ª Albert, Rosa Regás, Juan Ignacio Quijano, Marcos V. Andrés Roca, Secció Sindical UGT-RTVV, Edmund Gordon Turney, M.ª de los Llanos Álvarez, José Ramón Flores, Antonio Sanchis, Casal Jaime I de Carlet, Joan Baptista Malonda, Escola d'Estiu Marina Safor, Col·lectiu de Mestres de la Safor, Iris Marco, Francisco Monteagudo, Fco. Javier Barreda, Josefa Beltrán, Vicente Muñiz, Amparo Salvador, Carles Enguix i M.ª Carme Pérez, José Emiliano Lozano, Ana Isabel Ariza, M.ª Dolores Díaz-Munio, Nieves Gramuntell, Asociació Cultural Casino de Torrent, Col·lectiu Ecologista Rosella, Pascual Moreno, Alejandro Llombet, Julián Ayala, Monserrat González, Manuel Vicente Pedrero, Manuel Vicent, Familia Chofre i Rico, Comité Local de PCPV de Valencia, Emili Jesús Olmos, Llum Bracho i Paco, Félix Sánchez, Sección Sindical de CC OO-Universidad Politécnica de Valencia, Alberto Núñez, M.ª Loreto Primo, Antoni P. Canet, EUPV de Burjassot, Esquerra Unida del País Valencià, M.ª Carme Berlanga, Vicent Sanz, Julia Gómez, M.ª Teresa Oltra, Asociació Cultural El Mussol Verd, Óscar Cervera, Vicenta García, M.ª Ángeles Garcel, EUPV de Benetúser, Gonçal Anaya, y otras muchas personas que han contribuido anónimamente.

Esquela en record de les persones soterrades a les fosses comunes

5. Ateneu Cultural del Camí del Cementiri. Ateneu de Divulgació Social.

Camí del Cementiri. [altre possible adreça o nom del carrer era c/Domingo Germinal, 4 (c/ Ros de Ursins)].

Com l'anterior, va funcionar durant la II República i la Guerra Civil. Acolliren a grups de xiquets refugiats provinents del front de Madrid. Organitzaren múltiples activitats.

6. Centre Social Autogestionat Pangea.
Carrer pintor Cortina, 27.

Va nàixer en novembre de 2012 i formaven part diverses persones i col·lectius vinculats a les assemblees del 15-M dels barris de la zona. Fins la seua dissolució, l'any 2018, realitzaren múltiples activitats: tallers, reunions de col·lectius, presentacions de llibres, biblioteca, cinema, accions reivindicatives al barri i participaren en el Solar Dòmada, en la Mostra del Llibre Anarquista o en la Fira Alternativa gestionant l'espai de manera assembleària i horitzontal.

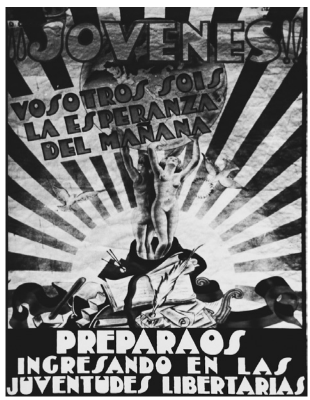

CSA Pangea

PANGEA
CENTRO SOCIAL
AUTOGESTIONADO

7. Ateneu Cultural de la Barriada de Jesús. CNT.
Camí de Jesús. Carrer Jesús 8 [c/Indústria Vidriera].

Un altre exemple de com, amb la proclamació de la II República, s'obrin Ateneus Llibertaris per barris de tota la ciutat. Aquest funcionà com a plataforma de difusió cultural i ideològica. Al carrer de Jesús nº 8 hi eren les seccions del sindicat de Metal·lúrgia i del Vidre de la CNT.

8. Casa d'Aurora López. Federació Anarquista Ibèrica (FAI).
Carrer Joan Baptista Coratjà, 22.

Aurora, militant anarquista, es va instal·lar a València al c/nou de Patraix, rebatejat el 1929 amb el nom de Joan Baptista Coratjà. A sa casa, l'última del carrer, Aurora acollí la fundació de la FAI el 24 de juliol de 1927. Sembla que també va allotjar Durruti quan aquest visità València.

c/ Joan Baptista Coratjà, 22. Foto: F. Collado

9. Ateneu Cultural de la Barriada de Patraix.
[possible adreça c/ Sierpes, 14 o camí del Cementiri].

Creat en novembre de 1932, funcionà durant la II República però va ser clausurat en l'etapa repressiva que encetà el bienni negre de 1933.

10. CNT. Carrer Conca, 80.

Local de la Federació Local de València entre els anys 1997 i el 2010 on desenvoluparen la seua acció anarcosindicalista i desenes d'activitats.

RUTA 8

L'OEST 2

SOTERNES- MISLATA L'OLIVERETA

A PEU: 90 min.

EN BICI: 45 min. 13 parades

Amarrado a la cadena

Amarrado a la cadena
de la inicua explotación,
con amor camina el paria
hacia la revolución.

Marcha en pos de la anarquía,
y el yugo debe finir,
con amor, paz y alegría
de una existencia feliz.

Donde los hombres sean libres,
libres cual la luz del sol,
donde todo sea belleza,
libertad, flores y amor.

¡Libertad amada,
tú eres mi único anhelo,
tú eres mi ensueño,
tú eres mi amor!

Las cárceles y castillos
tendremos que derribar,
nos engañan los caudillos,
nos roban la libertad

Lletra i música adaptades de la cançó popular italiana Torna Sorrento.

Ruta llarga que comencem al barri de Soternes on destaquem la presència actual de la CGT en l'avinguda del Cid i els diversos projectes engegats a la veïna localitat de Mislata, -de poble d'horta a poble dormitori amb gran immigració de l'interior peninsular- amb una història llibertària llarga i intensa per a una població tan menuda.

Per a finalitzar arribarem a tres dels edificis testimonis muts de la repressió envers la gent lluitadora i subversiva: la presó Model, la presó de dones i el Convent de Santa Clara. Els anys trenta, a més a més, van estar actius els Ateneus de la Barriada de la Libertad o l'Ateneu Cultural Llibertari de la Carretera de Madrid, que no hem sabut ubicar amb exactitud.

1. Confederació General del Treball (CGT). Biblioteca Ferrer i Guàrdia. Dones Lliures.

Avinguda del Cid, 154.

CNT es trencà de nou l'any 1979. La nova escissió donà lloc a la Confederació General del Treball (CGT), amb una línia més sindicalista. Després de passar pels locals de Blanqueries, Garrigues i c/ la Pau 28, s'instal·laren a aquest edifici, antiga seu del diari Levante que va ser okupat el 10 de setembre de 1993 en reclamació del patrimoni sindical històric/acumulat. Des de llavors es reuneixen diferents seccions sindicals de la CGT, la refundada agrupació de Dones Lliures, publiquen *Notícia Confederal* i han muntat la biblioteca anarquista Ferrer i Guàrdia.

Ocupació local diari Levante per CGT. Foto: Notícia Confederal

2. La Chicharra. Carrer Santa Teresa, 17 (Mislata).

Associació musical juvenil que funcionà assembleàriament entre 2002 i 2004 creada per gent provinent de la Bodega Els Dimonis. Patiren l'assetjament municipal fins el seu tancament.

3. Kol·lectiu de Joves de Mislata (KJM).
Carrer Major, 25 (Mislata).

Format l'any 1987 per un grup de joves d'aquest poble. Començaren a editar el fanzine *Masakre* l'any 1988 i de seguida formaren part dels col·lectius que donaven suport a les primeres okupacions de centres socials, participant activament als Kasals Populars de Palma, Llíria i Flora, durant la dècada dels 90.

Antiga seu del KJM, c/Major, 25. Foto: F. Collado

4. CSA La Quimera. Carrer Felip Bellver, 34 (Mislata).

Funcionà com a Centre Social Autogestionat des d'abril del 2004 a novembre del 2009, quan va ser clausurada per l'ajuntament. Van fer xerrades, sopars, concerts, exposicions i presentacions.

CSA La Quimera. Foto: Paco Dalia

5. Bodega Els Dimonis. Carrer Sant Antoni, 6 (Mislata).

En funcionament finals dels 90 fins inicis dels 2000, lloc de trobada i difusió d'activitat cultural de tot tipus. Patí l'assetjament municipal i una redada de la policia nacional que acabà per tancar-la.

6. Ateneu Científic de Divulgació Social de Mislata. Escola Racionalista. Carrer Major, 50 (Mislata).

Constituït l'any 1931, des del 36 tenia la seu a l'antic Casino de la burgesia local. Pertanyien a l'ateneu el mestre racionalista Rueda, el seu fill i Salvador Cano. Van crear una escola racionalista en temps de la República a càrrec de Manuel Rodríguez, militant anarquista exiliat. Comptaven amb el suport de les JJLL del poble.

Publicaren, entre d'altres, obres d'Antonia Maymón i disposaven d'una rondalla, d'un grup de teatre, biblioteca, laboratori i realitzaven vetllades cinematogràfiques, xerrades i presentacions, sent un dels ateneus més dinàmics del moment.

Antonia Maymón envoltada d'alumnes

7. Centro Social Anarquista Iniciativa Dhàlia.
Camí Vell de Xirivella, 23.

Espai antiautoritari, autogestionat i vegà que començà a funcionar l'any 2010. Durant aquesta dècada han fet desenes d'activitats, tallers, concerts, jornades, dinars, festes, presentacions de llibres, etc. Disposen d'un local d'assaig, una biblioteca i l'arxiu Pilar Molina gestionat per l'Associació de Dones i Homes Lliures.

La Dhàlia. Foto: F. Collado

8. Ateneu Llibertari de Mislata.
Carrer Sanç Llopis d'Albero (Mislata).

Funcionà poc més d'un any a partir de la segona meitat dels 70,

amb presència de militants de la CNT i de grups autònoms. Entre les seues activitats estigué el suport a persones empresonades.

9. Presó Model. Carrer Democràcia, 77.

Inaugurada l'any 1903, llavors als afores de la ciutat, va ser dissenyada amb forma radial o panòptica per afavorir la funció de control i vigilància. Constava d'un cos central destinat a l'accés a les galeries al voltant del qual s'articulaven quatre cossos longitudinals situats en forma d'estrella ocupats per galeries i cel·les. Tancada l'any 1992, durant quasi un segle va recloure milers de presos socials i polítics.

Entre els reclusos anarquistes més coneguts Pellicer s'estigué empresonat al menys el 1932 i 1933, Durruti durant uns mesos l'any 1935, el guerriller Manco de la Pesquera els anys 50, gent de Grups Autònoms els anys 70-80, etc. Durant el règim franquista van arribar a concentrar-se més de 15.000 persones recloses, encara que la capacitat d'aforament prevista era de 528 persones. Maltractaments, fam, brutícia, sobrepoblació i saques quotidianes era la tònica general.

Els finals dels 70 eren anys de motins, vagues de fam i reivindicacions dins de les presons protagonitzats per la COPEL i amb suport exterior de comités de suport com els GAPEL. El gener de 1979 els autònoms intentaren obrir un túnel des de l'exterior per alliberar els presos però van ser descoberts i detinguts.

El gener de 1992 va tindre lloc un motí de 300 presos, que va provocar seriosos danys a la presó tant per la revolta com per l'assalt de les forces d'ordre. Els anys anteriors al seu tancament, cap a finals d'any, s'organitzaren marxes de torxes i llançament de coets en solidaritat amb els empresonats.

Motín de la COPEL a la presó Model, any 1977

10. Presó Provincial de Dones.
Carrer Democràcia, 32 (amb passeig de la Petxina).

Construïda el 1925, els primers anys de posguerra milers de dones van ser empresonades en ella. A partir dels tres anys el fills i filles de mares republicanes eren separades d'elles i destinats a hospicis o institucions religioses per a la seua reeducació, perdent les mares la tutela. S'empresonaren dones antifeixistes i guerrilleres, joves antifranquistes dels 70 i preses socials fins el seu tancament el 1991.

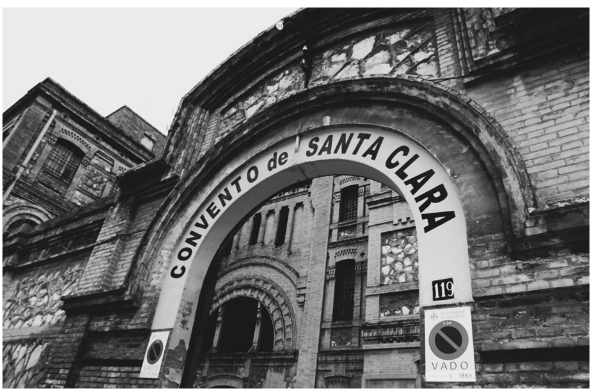
Convertida actualment en escola pública, en octubre de 2020 per fi una placa commemorativa recorda el patiment, les condicions inhumanes i les tortures allí sofertes per milers de dones.

Antiga presó de dones de València. Foto: F. Collado

11. Convent de Santa Clara. Avinguda Pérez Galdós, 119.

Edifici del 1911, d'estil historicista modernista. En març de 1937 la Columna Torres-Benedito començà a reorganitzar-se a aquest convent de religioses caputxines al ser militaritzada i convertir-se en la 81 Brigada Mixta. En acabar la guerra, va ser presó femenina des de juny del 39 fins l'abril de 1942. Per les seues cel·les passaren més de 1.200 dones en dolentíssimes condicions de garberament i mancança de mesures higièniques, entre les quals Amèlia Jover, jove militant llibertària.

Convent de Santa Clara. Foto: F. Collado

12. CSO El Montón. Carrer Art Major de la Seda, 33.

L'antiga alqueria de Ponsa, casa típica d'horta de finals del segle XV, estava abandonada i tapiada i va ser okupada del 24 de març al 18 de desembre de 2000. Editaren *Info Punt* i *El Montón*.

CSO El Montón

13. Cine Aliatar.
Avinguda Pérez Galdós, 73 / Avinguda Cid, 12.

Cinema molt popular ja desaparegut, de sessions dobles i triples. Ací, en ple debat i disputa per l'escissió, la Federació Local de CNT-AIT convocà un míting el 9 de març de 1980, amb la intervenció de Montseny, el secretari general confirmat al Vè Congrés, José Bondía, Juan Gómez Casas i José Luis García Rúa, de la regional andalusa.

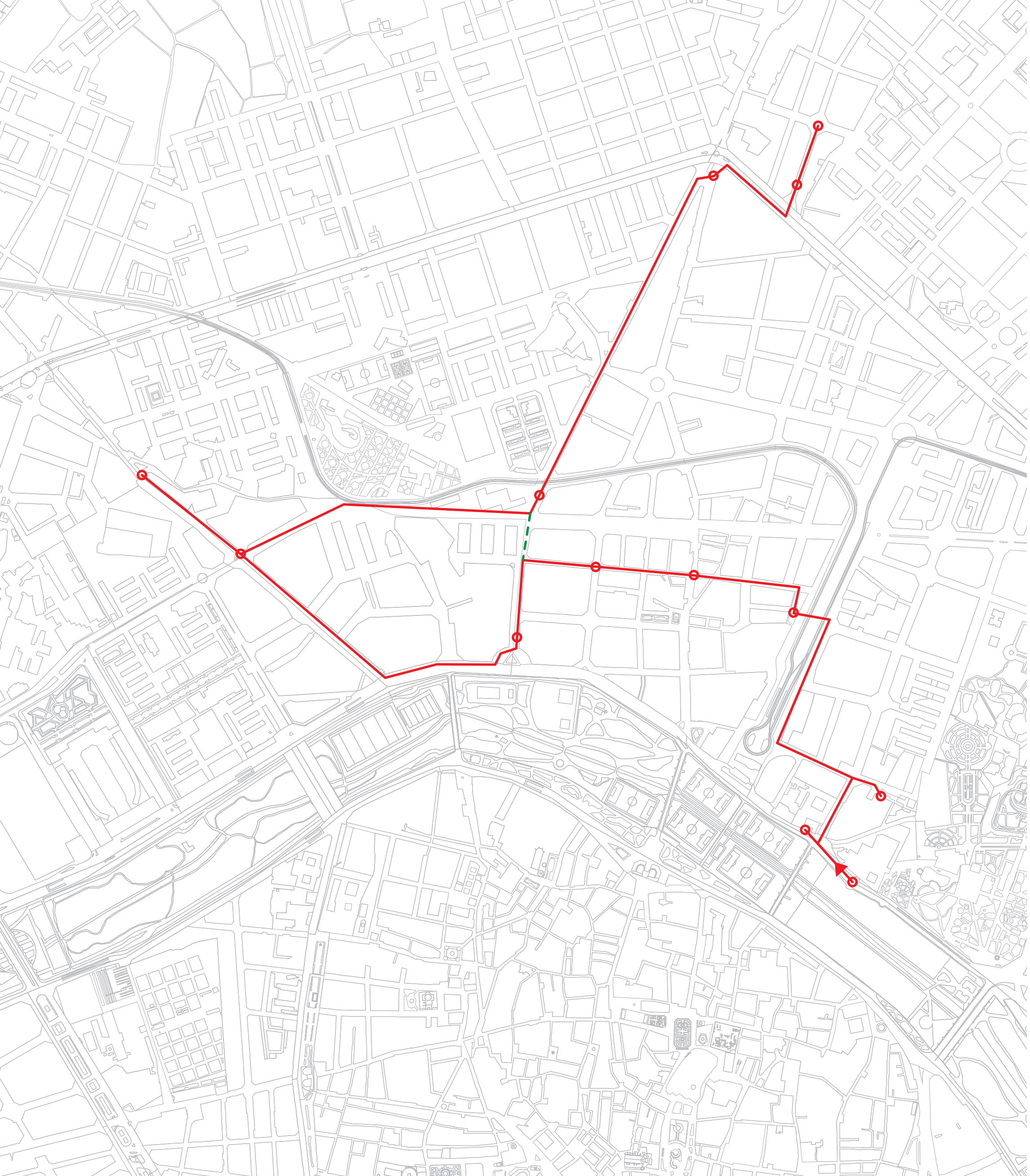

RUTA 9

LA SAÏDIA

SAÏDIA – MARXALENES - ORRIOLS

A PEU: 60 min. EN BICI: 30 min. 13 parades

Internacional Anarquista

¡Arriba los pobres del mundo!
¡En pie los esclavos sin pan!
Alcémonos todos que llega
La Revolución Social.

La Anarquía ha de emanciparnos
de toda la explotación.
El comunismo libertario
será nuestra redención.

Agrupémonos todos
a la lucha social.
Con la FAI lograremos
el éxito final.

Color de sangre tiene el fuego,
color negro tiene el volcán.
Colores rojo y negro tiene
nuestra bandera triunfal.

Los hombres han de ser hermanos,
cese la desigualdad.
La Tierra será paraíso
libre de la Humanidad.

Agrupémonos todos
a la lucha social.
Con la FAI lograremos
el éxito final.

Lletra i música: Versió adaptada de La Internacional comunista.

El present recorregut s'inicia a la Trinitat i passa pels barris de Morvedre i Marxalenes fins Els Orriols. Pot allargar-se fins el Monestir de Sant Miquel dels Reis, junt a la ronda Nord, on enllaçaria amb la Ruta 12 (*Les Anarchistes*/Anell d'Horta).

Durant la Guerra Civil es tenen notícies d'enfrontaments armats entre anarquistes i comunistes al carrer Sagunt i també de l'existència, al mateix carrer, d'un centre docent de Dones Lliures. També va ser molt important l'escola racionalista que els anarquistes obriren al col·legi dels Salesians.

En el franquisme el protagonisme en aquesta zona de la ciutat recau en el monestir de Sant Miquel dels Reis com a gran presó on anaren a parar milers de persones condemnades per tot un seguit de lleis com la de Responsabilitats Polítiques (1939) aplicades per tribunals especials amb la intenció d'acabar amb la dissidència dels vençuts.

Als anys 70 Orriols va ser un important enclau anarquista amb gent vinculada als grups i accions del moviment autònom.

Durant els anys 90 proliferen per diferents carrers, sobre tot de La Saïdía, les okupacions per a Centres Socials i com a vivendes, com per exemple CSOA La Venganza, el Búnker o el Kasal Popular del carrer Sagunt. Totes van ser desallotjades, van tindre diferent durada i els projectes encetats van ser també molt diversos segons el col·lectiu de persones que hi participaren.

1. Museu de Belles Arts de Sant Pius V. Hospital de Sang.
Carrer Sant Pius V, 9.

L'actual Museu era un col·legi per a formar sacerdots i ara és una important pinacoteca. Durant la Guerra civil va formar part de la xarxa d'hospitals de sang on s'atenien els ferits provinents del front de Terol.

Hospital de sang. Foto: Finezas

Sant Pius V. Foto: F. Collado

2. Convent de la Trinitat. Carrer Trinitat, 13.

Exemple d'arquitectura gòtica mediterrània. Durant la guerra va servir com a caserna de les Brigades Internacionals i hospital. Té un refugi antiaeri que conserva la maquinària de ventilació.

Convent de la Trinitat. Foto: F. Collado

3. Kasal Popular de Flora. Carrer Flora, 6.

CSOA okupat el 30 d'abril de 1991 i desallotjat el 20 de desembre de 1996 per la policia amb el suport de l'empresa vinculada al feixisme local, Levantina de Seguridad. Durant el seu període de funcionament va ser l'espai catalitzador de l'activitat llibertària i contracultural de la ciutat. Reunió de col·lectius feministes (Dones Esmussades), antimilitaristes (KAA), antifeixistes (Assemblea Antifeixista), internacionalistes (Solidaritat amb Xiapes, amb Euskadi), anarquistes (K. Anàrquic) autònoms (Recerca Autònoma), artístics, pro-presos,... iniciatives de tot tipus, convocatòria de manifestacions, jornades, presentacions, accions, fumades populars, lloc d'assaig per a grups de música, potents exposicions artístiques, publicacions (*Quinkalla, Masakre, BAC*), distribució alternativa (Soroll), etc.

Kasal Popular. Foto: F. Collado

4. CSOA La Venganza. Carrer Nador, 15.

Okupada entre l'11 de novembre de 1996 i el 29 de març de 2004. Va ser vivenda i la planta baixa centre social amb variades activitats. Després del desallotjament una gran manifestació de protesta va ser fortament reprimida amb càrregues i detencions. Com a protesta uns activistes alçaren una gran bandera okupa des de les Torres de Serrans.

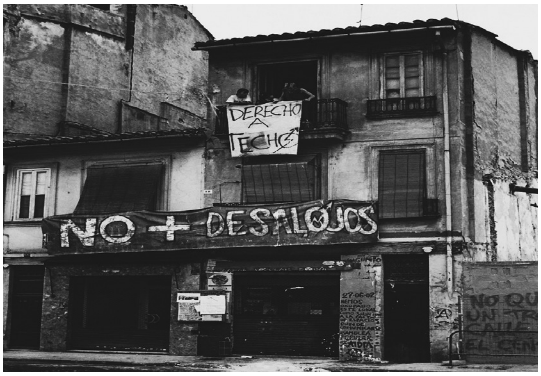
Entre aquesta i la següent parada cal mencionar la casa de José Anta Rodríguez, situada al carrer Mateo Escrivà nº8, lloc segur per a les xarxes d'evasió muntades a França per grups llibertaris durant els primers anys 40.

CSOA La Venganza. Foto: F. Collado

5. Kasal Popular de Saïdia. Carrer Sagunt, 64.

L'Assemblea Popular de Saïdia okupà durant un mes d'estiu de 2002 aquesta finca, desallotjada amb un important desplegament policial. Publicaren el *Kontra-Infos Zaidía*.

KP Zaidía. Foto: E. Máñez

6. Convent de les Saleses. Columna de Ferro.
Indústria Gràfica CNT.

Carrer Visitació amb Carrer Oriola.

Aquest convent, ja desaparegut, va ser requisat i es va convertir en caserna i oficina de reclutament de la Columna de Ferro i seu del Comité de Defensa. D'allí partiren columnes confederals a diferents fronts. S'utilitzà també per a la realització d'actes d'organitzacions anarquistes. Al nº31 hi era la Tipografia del Sindicat d'Indústria Gràfica CNT i les *Gráficas Cultura y Libertad*, en les que publicava la FIJL. Al nº 13 hi era el refugi del grup escolar Libertad, actual Trinitàries.

7. CSO El Búnker. Avinguda Constitució, 3.

Antic taller okupat des de gener fins juliol de 2003, organitzaren concerts, publicaren butlletins i col·laboraren en els Carnestoltes Alternatius de Benimaclet.

Abans d'arribar haurem passat prop del c/Doctor Olóriz, 18, lloc on hi estigué els anys 70 el Sindicat de Serveis Públics de CNT.

CSOA El Búnker. Foto: F. Collado.

8. Bombas Geyda. Avinguda Burjassot, 54.

Aquesta fàbrica de bombes hidràuliques actualment restaurada, va ser socialitzada per un comité sindical durant el trienni 1936-39, passant a formar part de la indústria de guerra. Es va construir un refugi antiaeri per protegir els treballadors dels bombardejos franquistes. Va ser okupada a principis d'octubre de 1999 fins el 15 d'octubre d'eixe mateix any. Editaren un butlletí anomenat *La Imaginación*.

Bombas Geyda

9. Ateneu de Marxalenes-Parreta.
Avinguda Burjassot, 66 (aprox.).

Incendiat per l'extrema dreta a finals de l'estiu de 1979, quedà completament calcinat i amb pintades de l'organització nazi Triple A a la façana. Publicaren la revista *Crisálida*.

Integrants de l'Ateneu al local

Marxalenes

Atentado contra el Ateneu Llibertari

Marxalenes, una barriada con más de veinticinco mil habitantes, se encuentra situada entre Benicalap y Burjassot. Hoy día es un barrio-dormitorio más. Por supuesto falto de servicios —especialmente de guarderías— y que sufre la agresión de la fábrica de cementos Turia. La Asociación de Vecinos ya presentó en su día al Ayuntamiento un amplio dossier sobre la problemática vecinal. Hace dos años y medio surgió una iniciativa cultural: el Ateneu Llibertari. Querían cubrir el vacío que en el campo cultural no ocupaban las asociaciones.

Comenzaron montando una guardería, consiguieron organizar una hemeroteca y una biblioteca. Se han celebrado sesiones de cine-club todas las semanas. Había un colectivo naturista y otro ecologista. Hasta editaban la revista **Crisálida**. Ultimamente pintaron unos murales antinucleares (y ese día tuvieron un tropiezo con los chicos de la extrema derecha).

El día 23, a las 4 de la madrugada, se declaró un incendio en el local del Ateneu. Al entrar los bomberos se vio que los daños eran importantes, considerándose el edificio inhabitable. Estuvo a punto de arder toda la manzana, puesto que la conducción de gas pasaba por encima... Se hundió la parte trasera. Según la policía se trató de un cortocircuito. Pero lo que no se explica así es la aparición de pintadas de la triple A y las cruces gamadas, el amontonamiento de los muebles, el destrozo de una cortadora de césped y de los ceniceros... Los socios del Ateneu se inclinan por creer que ha sido un atentado, aunque no saben por dónde les vienen los tiros. Los daños ascienden a 900.000 pesetas. Por cierto que hubo un segundo incendio y desapareció la pancarta de protesta que se había colocado. El barrio ha reaccionado favorablemente y la Associació de Vecinos les ha dado dinero para volver a comenzar. Si alguien quiere ayudarles, tienen una libreta de ahorro en la sucursal número 10 del Banco de Valencia, con el número LO.005.383-24.

Valencia Semanal nº 85, Set. 1979

10. Centre Proletari Cultural de València.
Avinguda Constitució [camí de Barcelona 30, 2º].

La seua creació, el novembre de 1931, va ser iniciativa de joves militants llibertaris de Morvedre, Orriols i Marxalenes. Organitzaren mítings i xerrades amb la intervenció de coneguts oradors locals de les diferents tendències àcrates. L'any 1932 inaugurà una escola racionalista.

11. Grup Escolar Racionalista d'Orriols.
Carrer Sagunt, 192 [camí de Barcelona, 182].

Escola laica i racionalista promoguda per les JJLL del barri d'Orriols als locals incautats als Salesians. Amb més de dos centenars d'alumnes i classes nocturnes per a adults, comptà amb el suport de la Columna de Ferro. L'any 1938 el SIA assumí el seu patrocini convertint-lo en Hogar Infantil amb menjador, biblioteca, etc.

El 28 de març de 1976, en una assemblea clandestina, la CNT es reconstituí al Col·legi de Salesians.

ESCUELA RACIONALISTA
ORRIOLS VALENCIA
de de 193
El camarada Bernardo Vila
domiciliado en Barcelona 173
ha satisfecho en total 5 pesetas céntimos.
Por el Comité,
CONCEPTO | Ptas. | Cts.
GRUPO ESCOLAR RACIONALISTA "ORRIOLS" VALENCIA

Xiquets obsequiats amb joguets per SIA. Foto: Finezas.

12. CSO el Limonero. Carrer Padre Viñas, 14.

Okupat el 14 de febrer de 1999 i desallotjat el 22 de juny del mateix any després de quatre mesos d'activitats.

13. El Catorce Diecisiete. Carrer Padre Viñas.

Els anys de la transició el club parroquial de Barona (Orriols) quedà en mans de la gent jove del barri, de tendència majoritàriament llibertària i àcrata. D'ací isqué un grup autònom que realitzà diferents accions i s'implicà amb la lluita de la COPEL i el suport a presos. Orriols va ser un destacat enclau anarquista la dècada dels 70.

RUTA 10

CAMINS AL GRAO

PLA DEL REAL - CAMINS AL GRAO NATZARET

A PEU: 120 min. EN BICI: 60 min. 18 Parades. 1 subruta

¡Viva la FAI!

Viva la FAI y la CNT
luchemos hermanos
contra los tiranos
y los requetés

Rojo pendón,
negro color,
luchemos hermanos
aunque en la batalla
debamos morir.

En los tiempos de Rivera
y Torquemada,
los fascistas nos querían matar,
aliados con naciones extranjeras
como Italia, Alemania y Portugal.

Empezaremos con el trono
y acabaremos con el clero
que es el animal más fiero
al servicio del poder. FAI. FAI.

Cançó popularitzada durant la Guerra civil.

Aquesta ruta comença als Vivers i des de l'Albereda entronca amb l'avinguda del Port per acabar a Natzaret. El seu llarg recorregut aconsella dividir-la i/o unir-la a d'altres pròximes. Comunica l'urbs de la puixant burgesia amb uns barris obrers que, molt temps enllà, van ser independents. De fet, la gent major d'aquella zona encara parla d'"anar a València" quan ha d'anar més enllà del riu. És un itinerari prou llarg per la qual cosa recomanem fer-la amb bicicleta, més encara si es vol finalitzar a la darrera parada del barri de Natzaret. Pot enllaçar amb la ruta 11, *A las barricadas*.

Des de la parada nº2 pot fer-se una sub-ruta per l'Avinguda Blasco Ibáñez, protagonista de moltes mobilitzacions estudiantils des del franquisme fins l'actualitat i amb tres parades al campus universitari corresponents a tres okupacions amb força participació, totes tres recents però ja desallotjades: Ca'L'Estudiantat a l'antiga cafeteria de Filosofia (abans Dret), Ca'La Vaga, a l'antiga Facultat d'Agrícoles i La Ingovernable, a l'antic Col·legi Major Lluís Vives. Des d'ací pot enllaçar amb Benimaclet.

Passarem per una gran varietat de llocs -casernes, ateneus, okupes, centre sanitaris, etc.- i arribarem fins el port, escenari de vagues en molt diferents èpoques i que, als anys 30, tingué una forta presència anarcosindicalista. Durant la Guerra Civil, de fet, el port va ser objectiu militar de primer ordre i algunes incursions aèries deixaren carrers completament arrasats.

Per acabar arribem a Cantarranas i Natzaret. Cantarranas, barri de cases barates per a obrers prop de l'estació ferroviària del Grao i del port va ser pràcticament enderrocat pels bombardejos durant la Guerra Civil. Les riuades del 49 i del 57 també l'afectaren i finalment va ser van rodejat d'un innecessari circuit de Fòrmula 1. Natzaret era un xicotet barri de pescadors i treballadors portuaris instal·lats al voltant de l'antic llatzeret, junt la desembocadura de l'antic llit del Túria. Actualment viu forçosament d'esquenes a la mar i ofegat pel port que amenaça engrandir-se encara més.

Acte de SIA a la porta de Vivers. Foto: Finezas

1. Ministeri de Comerç. Passeig de l'Albereda.

Aquest ministeri ocupava el Palau de Ripalda, edifici eclèctic enderrocat els anys 60 on ara és l'edifici de la Pagoda. Juan López Sánchez, membre de CNT i fundador de la Federació Sindicalista Llibertària, va ser un dels quatre ministres anarcosindicalistes en el segon govern de Largo Caballero ocupant la cartera de Comerç. En tornar de l'exili el 1967, no patí persecució i col·laborà amb el Sindicat Vertical franquista.

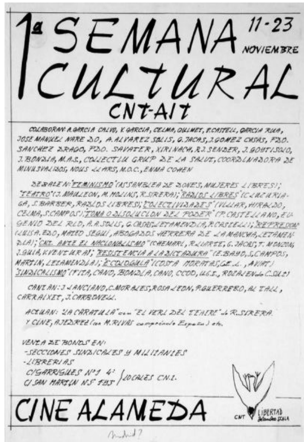

Palau de Ripalda

2. 1ª Setmana Cultural CNT-AIT. Cine Alameda.

Carrer Armando Palacio Valdés, 9.

Entre l'11 i el 23 novembre de 1983 es celebraren aquestes jornades en les que participaren importants militants i intel·lectuals llavors en l'esfera àcrata: García Calvo, García Rúa, Alvarez Solis, Gómez Casas, Sánchez Dragó, Savater, Xirinachs, Sender, Goytisolo, Bondia, MAS, Col·lectiu la Salut, Coord. Minusválidos, Nous Llars, MOC, Emma Cohen, etc. amb debats sobre feminisme, teatre, ràdios lliures, repressió, nacionalisme, etc. i en suport dels condemnats pel cas Scala.

Imatges subruta Universitària

3. Caserna de Cavalleria. Passeig de l'Albereda, 25.

Ciutadans, comités de defensa de CNT i milícies populars, amb suport de guàrdies civils i d'assalt fidels a la República, ataquen les casernes de l'Albereda l'1 d'agost de 1936, detenen els sublevats i obtenen armes per a la revolució.

En juliol de 1996 tres joves van ser detinguts acusats de llançar-li còctels molotov contra la commemoració del 60 aniversari de la sublevació militar feixista de 1936.

Assalt a les casernes de l'Albereda, 1936.

4. Kasal Popular Al Jaleo. Carrer actor Llorens, 45.

Casa okupada entre desembre de 2007 i gener de 2008 per l'Assemblea Estrela Negra, formada per joves d'Algirós i Ciutat Jardí. Publicaren un butlletí i després del desallotjament ho intentaren de nou sense èxit un parell de vegades més.

5. Ateneu Racionalista - Escola Racionalista de la Vega Baixa. Avinguda del Port, 48 [av. Lenin].

Des de l'any 1936 funcionava l'escola, possiblement posada en marxa per l'ateneu o per les JJLL. Forma part del grup de centres formatius creats per organitzacions anarquistes a la ciutat. Tenien un grup artístic i una secció que organitzava xerrades sobre temes vinculats amb la dona.

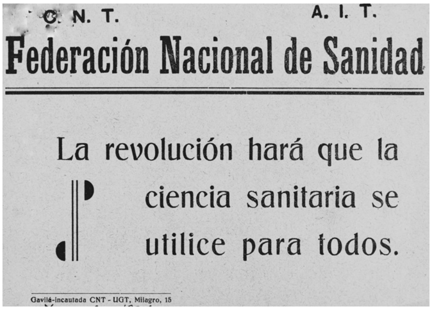

Av. del Port, 48. Foto: F. Collado

6. Sanatorio Villa María.
Avinguda del Port, 53 [camí del Grao, 53 i 55].

Centre sanitari incautat en juliol del 36 per CNT i transformat en hospital de sang. També a aquesta avinguda hi era el sanatori Durruti.

Al nº 27 hi era la seu de l'agrupació de JJLL del barri de la Vega Alta.

7. Casa de Maternidad de la CNT.
Carrer Sants Just i Pastor, 96.

Instal·lada al xalet incautat a la família Ayora per la CNT, va dur endavant una tasca exemplar per a reduir les elevades taxes de mortalitat materna associada al part en aquells anys.

Palau d'Ayora. Foto: F. Collado

8. CSO La Jerònima. Carrer Jeroni Monsoriu, 9.

Taller abandonat okupat entre novembre de 1999 i novembre de 2001. Es va formar el col·lectiu feminista La Maranya i editaren el butlletí *Grita*. Enderrocat, estava on ara és el parc d'Aiora.

CSO La Jerònima

9. Higinio Noja Ruiz. Carrer professor Higinio Noja.

Higinio Noja fou un militant anarquista, propagandista, escriptor i mestre racionalista. Assistí a la fundació de la FAI i organitzà escoles, a les darreries de la dècada de 1920, al Cabanyal i Alginet. Des de 1933, s'instalà definitivament a València. Després de la Guerra Civil passà una temporada empresonat. Fora de presó, concedida la llibertat provisional i obligat a viure en un exili interior, es guanyà la vida donant classes particulars, mantenint-se al marge de la vida pública. Es posà el nom de Noja a aquest carrer en 2017, substituint l'anterior (Samuel Ros, escriptor falangista), seguint la Llei de Memòria Històrica.

Higinio Noja, al centre.

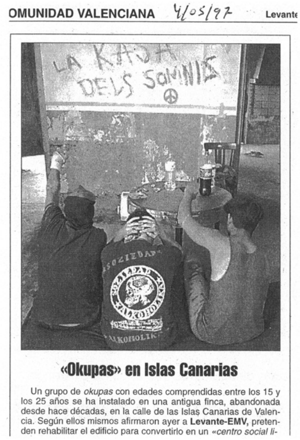

Higinio Noja

10. Kasa dels Somnis. Carrer Illes Canàries, 167.

Okupat el 2 de maig de 1997 amb la intenció de crear un Centre Social Llibertari.

Realitzaren diverses activitats fins finals d'eixe any que van ser desallotjats.

OMUNIDAD VALENCIANA 4/05/97 Levante

«Okupas» en Islas Canarias

Un grupo de *okupas* con edades comprendidas entre los 15 y los 25 años se ha instalado en una antigua finca, abandonada desde hace décadas, en la calle de las Islas Canarias de Valencia. Según ellos mismos afirmaron ayer a **Levante-EMV,** pretenden rehabilitar el edificio para convertirlo en un *«centro social li-*

11. Ateneu Racionalista del Grao.
Carrer Méndez Núñez, 4, 1º.

D'orientació faista, començà a funcionar entre finals de 1932 i principis de 1933, sent el seu president Antonio Paredes.

Camí de la següent parada, al nº 262 de l'Avinguda del Port, hi hagué una seu del sindicat d'Indústries Químiques de CNT durant els anys 30.

12. Ateneu Llibertari de Divulgació Social del Grao.
Avinguda del Port, 255 [av. Lenin].

Conegut amb diverses denominacions: Ateneu Llibertari del Grao, Ateneu Llibertari de Divulgació Social dels Poblats Marítims. Hi ha notícies que parlen d'ell ja en 1930, però oficialment es va constituir el setembre de 1931. De tendència trentista, va muntar una escola racionalista on s'impartien classes de diferents matèries i idiomes, conferències de propagandistes llibertaris, contava també amb una rondalla llibertària que va organitzar moltes vetllades musicals pro-presos i deportats i un grup esperantista, el Amo Kay Libereco (Amor i Llibertat).

13. Casa natal de José i Pedro Pellicer.
Carrer del Crist del Grao.

Nascuts al Grao, on son pare tenia un magatzem de gra, els Pellicer van ser militants llibertaris. José va ser secretari de l'Ateneu Cultural del Centre i fundador de la Columna de Ferro. La familia es traslladà a una casa del c/Doctor Simarro, 35 (actual Micer Mascó, junt al Mestalla) que el 1932 va ser saquejada per la policia que incautà la biblioteca, documentació particular i l'arxiu del Comité Regional de la FAI.

Pedro Pellicer

Tots dos van ser empresonats i afusellats al Terrer de Paterna.

14. Església de Santa Maria del Mar.
Plaça Tribunal de les aigües, 1.

El campanari, del segle XVII, utilitzat com defensa antiaèria, va ser parcialment destruït en la Guerra Civil pels bombardejos feixistes.

Bombardeig feixista sobre els poblats marítims de València

15. Port de València. CNT. Solidaridad Obrera.

A les primeries del segle XX el port era un espai clarament cenetista, amb diverses seccions sindicals a la zona portuària i dels voltants (metal·lúrgics, estibadors, tonellers). Durant eixe període es van convocar diverses vagues generals (molt destacada la de 1919) adobades amb bombes casolanes de llauna, pòlvora i metxa. Una de les figures anarcosindicalistes més importants entre els treballadors portuaris era Domingo Torres, de la CNT, futur president del Comité Executiu Popular.

Al Moll de terra nº7 hi era la seu del Sindicat de Transport Marítim que publicava *CNT Marítima*. El novembre de 1936 va ser punt d'arribada de brigadistes internacionals procedents de Marsella.

Durant tota la Guerra civil el port, i per extensió tots els Poblats Marítims, van ser objectiu prioritari dels bombardejos feixistes donat que era un lloc estratègic d'arribada de proveïments i punt de comunicació amb l'exterior (drassanes, fàbriques, magatzems, ferrocarril, vaixells). Molts d'ells es van realitzar des de bucs de l'armada, entre ells el Balears, Canàries i Valero. Els avions procedien principalment de les bases aèries instal·lades a Mallorca. Els últims bombardejos patits van ser a finals de març del 39, quan s'encetà l'èxode de milers de persones cap a l'exili davant l'arribada de les tropes feixistes a la ciutat.

En l'actualitat la Confederació anarcosindicalista Solidaridad Obrera té una especial incidència en el sector de l'estiba.

Vaguistes tombant un tramvia al port, 1932. Foto: Barberà Masip

16. Cooperativa Tonelera. Carrer Joan Verdeguer.

Els bocois, tonells de vi, eren un gènere important per a l'exportació portuària, per això aquesta cooperativa estava tan a prop del port. Al seu local la JASR organitzà mítings, conferències i xerrades l'any 1936.

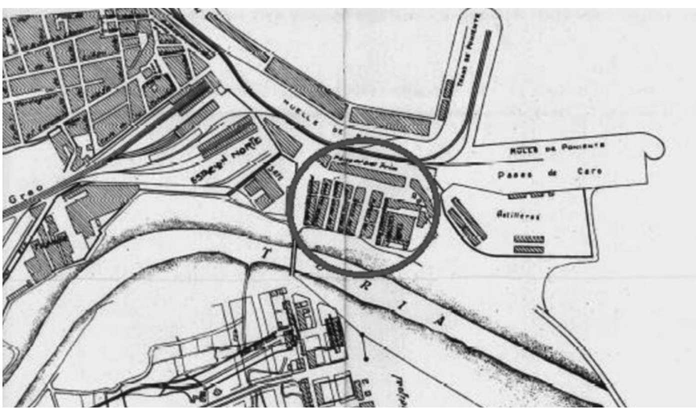

Barricada de milicians al port, 1936. Foto: Vidal Corella

17. Barri de Cantarranas.

Existia un grup femení anomenat Cultura i Acció a Natzaret, on participà Aurora López.

Junt al carrer de l'Exèrcit Espanyol hi era el carrer Juan López dedicat a l'anarcosindicalista del corrent trentista que va ser nomenat ministre de Comerç en el segon govern de Largo Caballero.

Barri de Cantarranas

18. Hospital de Sang de Natzaret.
Carrer Major, 90 [c/Blasco Ibáñez].

Durant la guerra aquest hospital, amb capacitat per a trenta llits, tractava els milicians i soldats ferits o malalts. Instal·lat des d'agost del 1936 al xalet de la familia Monfort, va ser inaugurat oficialment per Federica Montseny el 6 de desembre d'eixe mateix any. El barri de Natzaret va ser víctima del bombardeig naval d'un submarí feixista italià el 12 de gener de 1937. Un dels projectils impactà en l'hospital, causant 9 morts i diversos ferits al barri.

Front a l'Hospital es va construir un refugi antiaeri que perdurà fins inicis dels 90.

CONFEDERACION REGIONAL DEL TRABAJO

C.N.T. DE LEVANTE A.I.T.

Inauguración del Hospital de Sangre de Nazaret

El DOMINGO 6 del corriente tendrá lugar la inauguración del Hospital de Sangre de Nazaret, calle Blasco Ibáñez. A las 5.

Asistiràn representaciòn del Comitè Nacional, Regional y local, y dirigirán la palabra el doctor

Félix Martí Ibáñez, director general de Sanidad de Cataluña y la compañera

Federica Montseny ministro de Sanidad

EL ACTO RADIADO

Imprenta Levantina, Jesús 80, Valencia

6-12-1936

Bombardeig feixista a l'Hospital de Sang de Natzaret. Foto: Vidal Corella

RUTA 11

POBLATS MARÍTIMS

EL CABANYAL - CANYAMELAR MALVARROSA

A PEU: 60 min. EN BICI: 30 min. (fins el Solar del Clot).
11 parades

A las barricadas

Negras tormentas agitan los aires,
nubes oscuras nos impiden ver,
aunque nos espere el dolor y la muerte,
contra el enemigo nos llama el deber.

El bien más preciado es la libertad.
hay que defenderla con fe y con valor.
Alza la bandera revolucionaria,
que del triunfo sin cesar nos lleva en pos.

Alza la bandera revolucionaria,
que del triunfo sin cesar nos lleva en pos.
¡En pie pueblo obrero, a la batalla!
¡Hay que derrocar a la reacción!

¡A las barricadas! ¡A las barricadas
por el triunfo de la Confederación!
¡A las barricadas! ¡A las barricadas
por el triunfo de la Confederación!

Lletra i música adaptades de la cançó polonesa La Varsovienne,
portada a l'Estat espanyol per Valeriano Orobón Fernández,
teòric anarcosindicalista.

Comencem aquesta ruta pels Poblats Marítims al lloc on s'ajunten la mar i la ciutat, d'on són els fills i filles de la mar o de la terra, el punt que comunica la urbs amb els barris que molt temps enllà van ser independents.

El Cabanyal-Canyamelar és un barri mariner i de pescadors, amb una trama urbana de carrers llargs i rectes, paral·lels a la línia de costa, amb carrers transversals i edificacions tradicionals (antigament barraques, després cases més sòlides exponents del modernisme popular). L'any 1897 el Poble Nou del Mar, nom que rebia quan era municipi independent, s'integrà a València.

Lloc de tradicional lluita obrera i reivindicativa, present i actiu en totes les vagues generals i moviments insurreccionalistes del segle XX. Durant les revoltes de 1934 es tallaren les vies i volcaren tramvies al carrer de la Reina. El seu nomenclàtor de carrers als anys 30 ens recorda per exemple com el de la Reina era el de la Llibertat o el del Rosari, de Francisco Ascaso.

No hem sabut ubicar l'Escola Racionalista del Cabanyal la qual en 1929 estava regentada per Miguel Campuzano García, representant de la pedagogia llibertària.

Des de la dècada dels 60, el desarrollisme urbà es fixa en El Cabanyal. Malgrat la declaració del barri com a conjunt històric protegit, el 1996 el PP rellança el projecte de perllongar l'avinguda Blasco Ibáñez fins la mar trencant el barri per la meitat. Els enderrocs, la pressió policial, les cases tapiades i les expropiacions xoquen amb una forta oposició veïnal organitzada, una contestació subversiva de caire llibertari als Centres Socials Okupats (La Pilona, Proyecto Mayhem, Samaruc, La

Fusteria), ràdios lliures, grups d'afinitat i un seguit d'okupacions particulars. La realització de petits sabotatges contra el projecte urbanístic també és una constant durant eixe temps.

Però, l'abandonament i degradació d'espais, desinversions públiques, expropiacions, assetjament immobiliari i desallotjaments continuen fins l'any 2015, quan el pla és paralitzat per la nova corporació municipal.

Des de llavors, l'ajuntament afavoreix la reforma interior que, d'altra banda, ve acompanyada d'un incipient procés gentrificador, augment de la turistificació, especulació immobiliària, pujada de preus, manteniment de la política de desallotjaments i criminalització de les okupacions.

De camí cap a la Malva-Rosa, barri d'arrel obrera entre l'horta i la mar, cal recordar la presència històrica de treballadors de les drassanes, pescadores i mariners. D'ell hem ressenyat dos espais, el Kasal Popular i la primera seu de Ràdio Malva que, malgrat la importància que tingueren el temps de funcionament, ara queden lluny de la ruta i ja no hi ha rastre.

Disturbis al Cabanyal, 1934. Foto. Vidal Corella

Aurora López (v. Ruta Sacco y Vanzetti), visqué al carrer Drassanes de València, al costat de la via del trenet del Grao, fins els anys 80. La seua casa, en la cruïlla amb el carrer Pintor Ferrandis, fou enderrocada per a fer el jardí de Doctor Lluch.

1. CSOA Malas Pulgas. Carrer doctor Lluch,1.

El 1910 albergà el Casino del Marítim i el 1994 tenien el projecte de fer el Museu del compositor Padilla. Okupat entre el 7 d'abril de 2000 i 14 d'octubre de 2002. Espai on es realitzaven activitats culturals, tallers, concerts i menjador popular. Desallotjat amb forta presència policial i connivència de Levantina de Seguridad, empresa de caire nazi. Com a resposta es realitzà una manifestació pels Poblats Marítims, que fou ràpidament criminalitzada per la premsa local. Quatre joves van ser detinguts per sabotejar immobiliàries, se'ls acusà de terrorisme i els tingueren uns mesos engarjolats a la presó de Picassent. Les accions de suport i solidaritat es succeïren a tot arreu.

Va ser reokupat de nou en agost 2006, arran de l'incendi del CSOA Pepica La Pilona, i desallotjat definitivament per la força sense cap ordre judicial el 17 de gener de 2007.

CSOA Malas Pulgas

2. Teatre de La Marina.

Carrer la Reina amb carrer Teatre de la Marina
[c/ Libertad, 71].

Teatre ja desaparegut a causa d'un incendi l'any 1962. L'octubre del 1934 es va celebrar una sessió Pro-solidaritat amb la rondalla esperantista Orkestron i el drama social *Temple y rebeldía* d'Ernesto Ordaz, possiblement la seua primera representació. Els anys 1936-37 es programaren funcions a benefici de les milícies antifeixistes i dels xiquets refugiats.

Teatre de La Marina, ca. 1920

Sabotatges al c/ la Reina, 1934. Foto: Vidal Corella

3. Ateneu Llibertari del Cabanyal. Ràdio Malva.
Carrer Barraca, 57.

Des de 1998, amb la descentralització dels CSO després del Kasal de Flora, ha sigut espai d'assemblees i de reunió de diferents col·lectius i grups d'afinitat, de menjadors vegans, de presentacions de llibres i actes de la Mostra del Llibre Anarquista. A l'altura dels 2000, a més, hi hagué un grapat de gent que, a l'igual que estava ocorrent amb l'epidèmia de ràbia que brotà en la resta de l'estat, optaren per l'insurreccionalisme.

Actualment formen part la ràdio lliure Ràdio Malva (104.9 FM), la biblioteca autogestionada Contrabando, Teatre Mariner, el Grup Anticarcerari Tokata i Espai Veïnal Cabanyal, assemblea barrial que aposta per construir un sindicalisme de barri sota les premisses de l'acció directa i el suport mutu.

Ateneu Llibertari del Cabanyal. Foto: Collado

Estudi de Ràdio Malva. Foto: Piro

4. Ateneu Llibertari Progrés.
Ateneu Llibertari Llibertat. CNT.
Carrer Progrés, 126.

Local del Sindicat de la Marina Mercant (pertanyent al Vertical franquista) ocupat en 1979 per militants cenetistas dins de la campanya de recuperació del patrimoni sindical històric. El local

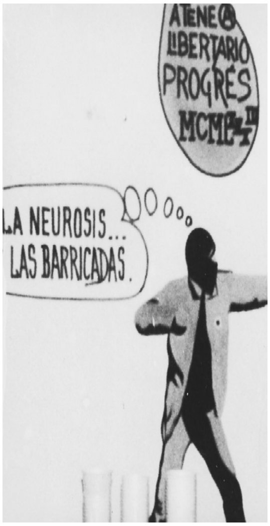
havia estat seu del Sindicat de la Construcció de la Federació Local de València als anys 30, força destacat en els Comités de Defensa. Una vegada recuperat l'edifici es formà un ateneu amb militants de CNT-AIT i algunes provinents de l'Ateneu de Marxalenes-Parreta. Hi hagueren projeccions de cinema, tallers de ceràmica, cursos de fotografia, el grup d'espeleologia Bajoqueta o el PARRÚS (Partido Anacoreta Revolucionario Reconstituido Universalmente Salido).

A finals dels 80, Progrés es disol i una part dels seus membres crearan el 1986 l'Ateneu Al Margen al barri del Carme. El local del Cabanyal passaria aleshores a ser ocupat per l'Ateneu Llibertari Llibertat fins la seua conversió com Kol·lectiu Anàrquic i la seua integració al primer CSOA, el Kasal okupat del carrer Palma l'any 1989. Després d'uns anys llogat a una ONG, passà a ser l'actual seu de la FL de CNT.

Seguint a la següent parada deixem al carrer dels Àngels, 8 (c/ Iconoclastes) el Centre Obrer, seu del Sindicat d'Ajustadors i Forjadors. Des de 1916/1918 Eusebi C. Carbó, periodista anarcosindicalista, dirigía Solidaridad Obrera amb Gallego Crespo i Domingo Torres.

5. CSOA La Fusteria. Carrer Josep Benlliure, 212.

La casa estigué okupada durant dos períodes: primer, entre 2009 i 2011 (quan s'anomenà La Karpinteria) i, en un segon moment, amb gent diferent, des de 2012 fins darreries de 2019. En aquest segon període s'han fet diferents activitats i tallers (Muay Thai, teatre, ioga, cicle de projeccions, debat al voltant de la gentrificació, 15-M, etc.). Ha estat obert a diferents col·lectius i l'espai ha participat de les Falles Populars Autogestionades i de la Mostra del Llibre Anarquista. En desembre de 2019 anunciaven el tancament per les pressions immobiliàries sobre el barri.

La Fusteria. Foto: F. Collado

6. Samaruc. Carrer Josep Benlliure, 193.

Samaruc és un centre social que porta prop de 20 anys funcionant al barri. Des del 2001 ha sigut centre de dones, espai de xerrades, projeccions (Cinematògraf del Cabanyal), editors del fanzine La 13-14 i punt de trobada de Cabanyal Z, websèrie que tractava de l'especulació immobiliària i la destrossa del barri a través d'una invasió zombi.

El Samaruc. Foto: F. Collado

Deixarem uns carrers més enllà, al nº38 del c/Ramon de Rocafull, el baix on els anys 70 es formà un ateneu vinculat al Sindicat d'Ensenyament de CNT.

7. CSOA Proyecto Mayhem.
Carrer José Ballester Gozalvo, 91.

El Proyecto Mayhem fou ocupat per un grup de joves el setembre de 2007. Com l'anterior, també es projectà com a Centre Social i punt de resistència al projecte de perllongació de l'avinguda Blasco Ibáñez. Tot i això, acabà sent un espai al qual se feren nombrosos concerts, tallers, xerrades, menjadors i activitats de finançament de grups autònoms i casos repressius.

A finals d'octubre de 2013 cedí el sostre del primer pis per l'aluminosi que patia, la qual cosa féu que intervingueren els bombers i l'Ajuntament, que va demolir l'edifici.

Proyecto Mayhem. Foto: F. Collado

8. CSOA Pepica la Pilona. Carrer José Ballester Gozalvo, 43.

Antiga drassana okupada en setembre de 1998 vinculada amb la lluita per la defensa del Cabanyal, donat que l'edifici era un dels que l'Ajuntament del PP volia enderrocar amb la prolongació de l'Avinguda Blasco Ibáñez. De fet, en un primer moment va rebre suport per part de les veïnes i la plataforma Salvem el Cabanyal. Funcionà durant quasi 8 anys (fins agost de 2006) i fou lloc d'organització d'actes reivindicatius i de protesta, així com de jornades temàtiques, concerts, cabarets i espai de trobada de diferents col·lectius i altres Centres Socials.

Fou objecte de la pressió policial i d'atacs de l'extrema dreta i, finalment, un incendi provocat forçà el desatllojament. Com a resposta es reokupà el Malas Pulgas.

CSOA Pepica la Pilona. Foto: F. Collado

CSOA Pepica la Pilona. Foto: E. Máñez

9. Solar d'El Clot. Cabanyal Horta. Carrer Granero, 4.

Projecte agroecològic col·lectiu desenvolupat en el solar conegut com el Clot des de l'any 2015. Naix com una forma de recuperació de l'espai públic del Cabanyal i funciona assembleàriament i de forma autogestionada. Molt actives davant l'amenaça del nou pla urbanístic al barri, el Pla Especial Cabanyal Canyamelar (PECC). Entre les seues activitats, realitzen xerrades, presentaciones, exposicions, jornades, hort escolar i Cabanyal Horta també ha estat seu d'alguns actes de la Mostra del Llibre Anarquista.

Solar del Clot. Foto: Piro Subrat

10. Kasal Popular de la Malva. Avinguda Malva-Rosa, 76.

Okupat entre octubre de 1993 i setembre de 1996, organitzaren xerrades, jornades, la revista *Subterráneo* 76, el grup de dones Malva Dona i l'embrió del que seria Ràdio Malva.

Mani okupa anys 90. Foto: V. Sánchez

11. Ràdio Malva. Avinguda Malva-Rosa, 10.

Aquesta històrica ràdio lliure tenia la seua seu inicial a un xicotet local, en planta baixa, d'aquesta avinguda.

Perruqueria comunal. Foto: Finezas

Trobada estatal de grups anarquistes a l'Ateneu Progrés (final anys 80)

RUTA 12

ANELL D'HORTA

EL SALER – CASTELLAR – LA PUNTA PATERNA – LA VALLESA – BENICALAP BENIMACLET

EN VEHICLE MOTORITZAT: 2 h. EN BICI: 3 h 30 min.

15 parades

Les Anarchistes

Y'en a pas un sur cent et pourtant ils existent
La plupart espagnols, allez savoir pourquoi
Faut croire qu'en Espagne, on ne les comprend pas
Les anarchistes
Ils ont tout ramassé
Des beignes et des pavés
Ils ont gueulé si fort
Qu'ils peuvent gueuler encore
Ils ont le cœur devant
Et leurs rêves au mitan
Et puis l'âme toute rongée
Par des foutues idées
Y'en a pas un sur cent et pourtant ils existent
La plupart fils de rien ou bien fils de si peu
Qu'on ne les voit jamais que lorsqu'on a peur d'eux
Les anarchistes
Ils sont morts cent dix fois
Pour que dalle et pour quoi?
Avec l'amour au poing
Sur la table ou sur rien
Avec l'air entêté
Qui fait le sang versé
Ils ont frappé si fort
Qu'ils peuvent frapper encore
Y'en a pas un sur cent et pourtant ils existent
Et s'il faut...
Ils ont un drapeau noir
En berne sur l'espoir
Et la mélancolie
Pour traîner dans la vie
Des couteaux pour trancher
Le pain de l'amitié
Et des armes rouillées
Pour ne pas oublier
Qui y'en a pas un sur cent et pourtant ils existent
Et qu'ils se tiennent bien bras dessus, bras dessous
Joyeux, et c'est pour ça qu'ils sont toujours debout
Les anarchistes

Lletra i música: Leo Ferré

Encabir molts dels fets vinculats amb la presència anarquista dins dels límits urbans de la ciutat deixava fora algunes fites importants. Així, doncs, acabem la selecció de recorreguts amb aquesta ruta pels voltants que abracen la ciutat i s'endinsen finalment en ella. Un trajecte amb menys parades i amb un component més agrícola i paisatgístic, que arranca a les platges d'El Saler i passa per Castellar i La Punta. Volem destacar la importància de la lluita de veïnes i joves okupes de La Punta que durant anys resistiren la prepotència del poder polític, la indiferència social i la violència policial i mediàtica. Contra ella i en defensa del territori organitzaren infinitat d'activitats, manifestacions i sabotatges per tota la ciutat.

Des del poblats que el Pla Sud deslligà de la ciutat arribarem al fossar i el Terrer de Paterna on la pau dels vencedors va ser la del silenci, la mort i els cementiris.

En acabant, proposem fer-li una ullada a la línia de defensa de La Vallesa per a tornar de nou, pel nord de la ciutat cap a la darrera okupació a Campanar, La Gamberra. Passarem per Benicalap, on hi hagué una escola racionalista denominada Ferrer i Guàrdia, per a finalitzar al barri de Benimaclet, l'última zona d'horta productiva al nord del cap i casal que el capitalisme vol fagocitar amb vivendes innecessàries. Allà finalitza la ruta al CSOA l'Horta, sense cap dubte l'espai okupat que més ha dinamitzat l'activitat de resistència a la ciutat els darrers anys i que amb altres col·lectius i milers de persones lluiten contra l'urbanisme depredador des de l'autoorganització i les assemblees.

És una ruta massa llarga per a cames no acostumades a pedalejar. Per això recomanem per a la seua realització trossejar-la en rutes assequibles en bicicleta, que bé poden iniciar-se des de diferents punts de la ciutat o bé fent servir altres mitjans públics de transport com el tramvia i el metro per apropar-nos als punts seleccionats. De fet molts dels punts seleccionats mereixen per si soles una excursió exclusiva o poden enllaçar-se amb altres itineraris pròxims.

Proposem com a punt de referència per a iniciar la ruta el búnker construït com a defensa costera els anys de la guerra. Per arribar a El Saler pot agafar-se la línia d'autobusos nº25 de l'EMT. Per anar a Castellar podem pujar a la línia nº 14 de l'EMT. Per aplegar a la Carrera d'En Corts o patejar La Punta pot arribar-se en bici o bus. A Paterna hi ha autobús metropolità (nº140), metro (línia 2) i carrils bici. A La Vallesa podeu combinar metro i bici. Campanar, Benicalap i Benimaclet són còmodament accessibles des de la ciutat i pot arribar-se a peu, en bici o amb transport públic. A Sant Miquel dels Reis pot enllaçar-se amb la Ruta 9, *Internacional Anarquista*.

1. Federació Anarquista Ibèrica (FAI). Platja d'El Saler.

Diferents fonts situen en les platges d'El Saler la reunió fundacional de la FAI el juliol de l'any 1927. Altres l'emplacen a una platja del Cabanyal o la Malva-Rosa però quasi totes coincideixen en que la casa d'Aurora López, a Patraix, (Ruta 7, *Sacco y Vanzetti*) va ser lloc de trobada dels militants que constituïren aquesta organització tan important en la dècada dels 30 i tan insignificant, dissortadament, en l'actualitat. Entre les persones fundadores hi eren la mateixa Aurora López, Progreso Fernández, Higinio Noja, Miguel Jiménez, Francisco Ascaso o el brasiler Manuel Pérez.

Progreso Fernández amb les seus filles
Libertad i Armonia a una manifestació de l'1 de Maig a València

2. Ateneu Racionalista de Castellar.
Carrer Principal Castellar.

Castellar-L'Oliveral és una pedania de la ciutat de València dedicada tradicionalment a l'agricultura. Després de la riuada del Túria de 1957, el franquisme decidí excavar un nou llit per al riu des de Quart de Poblet fins Pinedo, separant-lo de la ciutat, arrasant amb l'horta, expropiant forçosament i detenint aquelles persones que s'oposaven. L'Ateneu Racionalista va estar obert durant la II República, probablement al carrer Principal.

3. CSA La Residencia. Carrera Font d'en Corts, 184.

Des de 2010 és un centre social autogestionat i sala de concerts de funcionament assembleari des d'una ètica anticomercial, espai de programació contracultural de bandes locals, estatals i internacionales. En la seua gestió participa el col·lectiu anarquista Orxata Negra.

Concert de Rekolecta pa una birra (any 2013). Foto: Kuro

4. La Punta.

La Punta és una pedania al sud de la ciutat, zona preponderantment agrícola de poblament dispers amb un model de vida arrelat a la terra. Així era fins la destrossa de 77 hectàrees d'horta i alqueries històriques duta a terme per l'Autoritat Portuària i SEPES amb la connivència de totes les administracions (local, autonòmica i estatal) per convertir-la en una innecessària i il·legal Zona d'Activitats Logístiques (ZAL) destinada al desenvolupament d'activitats industrials, trànsit marítim i bases de contenidors. La lluita de veïnes des del 1994 i la seua aliança amb joves okupes durant el període 2000-2003 va ser una demostració de suport mutu i de resistència que, però, acabà en una nova derrota dels qui defensen l'horta, el treball en comú i el respecte per la terra. Cases com Tararena, L'Infern, La Ferralla, Pamblanco, Can Amalia, Casa Cabota, Trocets, Ca'Tinet, La Porka, La Cabra, La Xepe, Guashita, Sanques, Ca'Paco, Ka'Fiskalero, Ca'Sord, Casa Bartual, Ka Edu, Barraques de Roca o Ka'n'Balcó van ser punt de trobada, dinamitzadores d'activitats i focus de resistència front la violència policial, política i mediàtica.

El projecte va ser declarat nul pel Tribunal Suprem en 2015, que qualificava el terreny com sòl no urbanitzable d'especial protecció, però les autoritats actuals es neguen a revertir l'horta de La Punta al seu estat original.

5. El Terrer de Paterna. Paterna.

El lloc conegut com El Terrer formava part d'un camp de tir dins d'unes instal·lacions militars al terme de Paterna. Allí van ser afusellades al menys 2.238 persones des de la fi de la Guerra Civil fins 1956 pel règim franquista. Les saques de presos, provinents de la presó model o de la de Sant Miquel dels Reis, eren conduïdes en camions fins a aquest lloc on un pelotó els assassinava i després rebien el tir de gràcia. A hores d'ara està abandonat i ple de brutícia i és de propietat privada. Des de les entitats memorialístiques es reivindica la seua neteja i adequació com a lloc de respecte i memòria.

El Terrer. Foto: F. Collado

El Terrer. Il·lustració: Gema López
(publicació original en La memòria en un racó)

6. Cementiri de Paterna. Urb. Nord, 24, Paterna.

Els camions transportaven al cementiri els cossos afusellats a El Terrer, deixant al seu pas un rastre de sang. Ací van ser soterrats majoritàriament en fosses comunes els cossos de les diferents saques. En alguns casos, fins a quatre saques superposades unes damunt d'altres i s'han documentat fosses amb més de 200 persones assassinades. Fa pocs anys començaren els treballs subvencionats d'exhumació d'algunes de les prop 135 fosses que, fins ara, han tret més de 600 cossos, molts d'ells encara sense identificar i per tant pendents de retornar als seus familiars.

Molts llibertaris (al menys 350 d'ells pertanyien a CNT i/o FAI), però també socialistes, republicans, socialistes, maquis, etc., jauen en aquestes fosses indignes i alguns coneguts anarquistes de l'època van ser soterrats en diferents nínxols i tombes del cementiri com els germans Pedro i José Pellicer o la miliciana de la Columna de Ferro María la Jabalina. D'altres, afusellats i soterrats inicialment ací, van ser traslladats anys més tard a les seues localitats natals com el cas del cenetista Joan Peiró, ministre d'Indústria, o el guerriller de l'Agrupación Guerrillera de Levante y Aragón (AGLA) Basiliso Serrano, conegut com El Manco de la Pesquera.

Familiars d'afusellats a Paterna i arqueòlegs de les exhumacions de la fossa 113 a la porta del cementiri. Foto: E. Mañez

7. Línia de Defensa Immediata. La Vallesa, Paterna.

Al paratge de La Vallesa, dins del terme de Paterna, són visitables una zona de trinxeres i búnkers construïts l'any 1938 com a part de les fortificacions defensives en torn la ciutat de València. Aquesta Línia de Defensa Immediata s'iniciava junt la platja d'El Puig i travessant diferents pobles de l'Horta Nord arribava fins els Carasols, al terme de Ribarroja. El ràpid avanç de les tropes franquistes als inicis de 1939 va fer inútils aquestes fortificacions que no van ser utilitzades mai.

Fortificacions a La Vallesa. Foto: F. Collado

8. CSO La Gamberra. Partida de Dalt, Campanar.

A finals del 2018 començà a funcionar aquest CSO. Estan recuperant bancals per alliberar espais sense ús i crear zones de treball comunitari i ecològic, creant un hort i començant a fer activitats. Estan en l'última zona agrícola d'aquesta part de la ciutat que ha vist com desapareixien cultius i alqueries de les partides del Pouet i Campanar sota la piqueta immisericorde de les constructores i la desidia municipal.

CSO La Gamberra. Foto: F. Collado

9. Saudi Park. Avinguda Burjassot, 248.

Conegut com El Casino del Americano, construït l'any 1869 per una família d'indians (emigrants a Cuba enriquits amb les explotacions de canya dolça), va ser col·legi i discoteca abans de ser abandonat. El 2 de desembre de 1995 va ser okupat però en poc més d'un mes, el 9 de gener de 1996 van ser desallotjades les persones de l'assemblea que gestionava l'espai.

10. Parc de Benicalap. Avinguda Burjassot, 254.

A l'auditori obert d'aquest parc del barri obrer de Benicalap es van realitzar durant els 80 alguns memorables concerts de rock, punk, reggae (KK for You, Generación 77, La Resistencia, Carmina Burana, Jah Macetas, etc.) per a donar suport a l'emissora llibertària Ràdio Klara i a la revista *MalaHierba*.

Concerts de Ràdio Klara al Parc de Benicalap

11. Fàbrica Maelectric. Carrer General Llorens, 19.

Gran edifici abandonat de milers de metres quadrats que albergà l'empresa Maelectric.

Okupada del 7 de desembre de 1997 fins el 28 de febrer de 1998.

CSOA Maelectric

12. Sant Miquel dels Reis. Avinguda Constitució, 284.

Monestir jerònim, construït el segle XVI en estil reanaixentista, actual seu de la Biblioteca Valenciana.

Amb la II República es posaren en llibertat els presos anarquistes, entre els quals Pedro Mateu, un dels autors de l'atemptat contra el president del Govern Dato, a qui tragueren a coll des del penal. També l'any 1936 la Columna de Ferro va assaltar el penal de Sant Miquel per alliberar als presos comuns, molts dels quals s'integraren a aquesta.

En acabar la guerra i durant el franquisme continuà com a centre de reclusió per a presoners polítics. Hi passaren prop de 14.000 persones fins 1945. Els presos s'amuntegaven en sis grans dormitoris i entre els tancats enllà s'hi estigueren Joan Peiró, els germans Pellicer, centenars de milicians de les columnes anarquistes o dels comités revolucionaris de desenes de pobles que sovint eixirien només per als consells de guerra i la seua posterior execució. De fet, és la presó on hi hagué (especialment a la dècada dels 40) una major concentració de presos llibertaris durant el franquisme. Va continuar com a presó amb milers de detinguts fins 1966.

Presos a Sant Miquel dels Reis. Foto: Damián

13. Carnestoltes Alternatius. Mercat de Benimaclet.
Plaça de Benimaclet.

El 19 de febrer de 1997 s'okupà el local abandonat del mercat municipal, només dos dies després va ser desallotjat pels antidisturbis de la policia nacional.

Als Carnestoltes alternatius la plaça estava plena de pancartes per la llibertat dels presos del Malas Pulgas, era un 23 de febrer de 2003 i la intervenció policial per dissoldre la festa va provocar forts enfrontaments, ferides a policies i danys a vehicles policials. La premsa atiava el foc parlant de centenars d'anarko-punks, emboscada i vincles amb el terrorisme basc [sic].

Destrozan 12 coches patrulla y dos bancos. Durante la batalla campal destrozaron 12 coches patrulla, dos sucursales bancarias, diversos vehículos y mobiliario urbano. Arriba, el deplorable estado en el que quedó la plaza de Benimaclet tras los altercados. Abajo, el ciclomotor incendiado por los agitadores.

14. CSOA El Nido. Carrer Carreres Puchalt, 7.

Actiu des de 2007 fins novembre de 2017. Ha estat lloc de video-fòrums, tallers, debats, concerts, sopars, jornades antirrepressives, distribuïdores alternatives, etc. Als darrers anys de funcionament el projecte es construí en base a la necessitat compartida de

qüestionar la violència que exerceix el cis-tema heteropatriarcal, donant importància a les cures, els cossos i els desitjos com a elements de resistència, dins d'una pràctica anticapitalista.

15. CSOA l'Horta. Final Carrer Diógenes López Mecho.

La primera etapa d'aquesta alqueria okupada transcorre entre 2005 i 2007. La segona etapa com a CSOA arranca l'any 2012 de la voluntat i l'esforç per crear un espai de trobada per a col·lectius, així com enriquir el teixit social de la ciutat. S'organitzen de forma assembleària i horitzontal, basant-se en l'autogestió, la solidaritat i la reciprocitat. Entre d'altres projectes engegats hi són els horts urbans, la Biblioteca Anarquista de l'Horta o l'escola lliure La Casita de la Huerta i és lloc habitual de jornades, concerts, teatre, xerrades o actes de la Mostra del Llibre Anarquista.

A hores d'ara està amenaçat pel desplegament del PAI de Benimaclet.

El 14 de desembre de 2020 patí un intent de desallotjament per part de la SAREB i la policia nacional, respost amb la reokupació per centenars d'activistes i veïnes.

CSOA L'Horta

Horta de Benimaclet. Foto: Anaïs Florin

CSOA L'Horta. Foto: F. Collado

Mural a La Punta. Foto: F. Collado

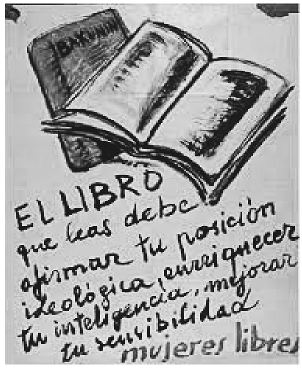
BIBLIOGRAFIA BÀSICA

25 anys resistint i okupant: València 1989-2014. València: Biblioteca Social Contrabando, Biblioteca Anarquista de l'Horta, 2014.
AMORÓS, Miquel. Pellicer, el anarquista íntegro. Barcelona: Virus, 2009.
ASENSIO, José. Valentín: la otra transición. [Vídeo] València: CGT, 2016.
AZKÁRRAGA, José María, ARAGÓ, Lucila y SALAZAR, Juan. Valencia 1931-1939. Guía urbana, la ciudad en la 2ª República. València: Universitat, 2007.
BELLVER LOIZAGA, Vicent. El hilo rojinegro. Experiencias libertarias en la España posfranquista (València, c. 1968-1990)[Tesi doctoral]. València, 2019.
COLLADO CERVERÓ, Francisco. Abriendo puertas: Okupaciones en Valencia 1988-2006. Valencia: Ediciones la Burbuja, 2007.
ESCRIVÀ, Cristina i MAESTRE, Rafael. Cultura para todos: El movimiento libertario y la educación, 1936-1939. Tavernes Blanques: L'Eixam, 2012.
GARCÍA FERRANDIS, Xavier (2014), Anarcosindicalismo y sanidad en la retaguardia y en el frente. Los casos de Valencia y de la Columna de Hierro en la Guerra Civil española (1936-1937), Asclepio, 66 (2): p63.
Guía Popular de Valencia 1937-1938. [ed. facsímil], 2007.
MARCO, Lucas. Simplemente es profesionalidad. Historias de la Brigada Político Social de València. València: Institució Alfons el Magnànim, 2018.
NAVARRO, Francisco Javier. Ateneos y grupos ácratas: Vida y actividad cultural de las asociaciones anarquistas valencianas durante la Segunda República y la Guerra Civil. València: Direcció general del Llibre, Arxius i Biblioteques, 2002.
NAVARRO, Francisco Javier. A la revolución por la cultura: Prácticas culturales y sociabilidad libertarias en el País Valenciano, 1931-1939. València: Universitat, 2004.
Por la memoria anticapitalista. Reflexiones sobre la autonomía. Barcelona: Klinamen, 2009.
SANCHIS GUARNER, Manuel. La ciutat de València: síntesi d'Història i de Geografia urbana. València: Ajuntament, 1972.
València, capital cultural de la República (1936-1937): congrés internacional. Manuel Aznar Soler, Francisco Javier Navarro Navarro. València: Universitat, 2009.

In memoriam S. R.

El rostre social i polític de l'anarquisme és una societat lliure, anti-autoritària, que estableix la llibertat, la igualtat i la solidaritat entre tots els seus membres.

Néstor Majnó.